

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse instituut

Karl-Eerik Jäetma

**EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) nr 650/2012 NING SELLE
RAKENDAMISEL TEKKIVAD PROBLEEMID EESTI NOTARITE TÖÖS SEoses
EUROOPA PÄRIMISTUNNISTUSE VÄLJASTAMISE KOHUSTUSEGA**

Magistritöö

Juhendaja
Dr iur Karin Sein

Tallinn
2015

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. MÄÄRUSE TÄHENDUS SENISELE ÕIGUSLIKULE KORRALE	7
1.1. Praegune pärimiskorraldus	7
1.2. Määruse eesmärk ja sisu	11
2. MÄÄRUSE KOHTUALLUVUSE ARTIKLITE KOHALDAMINE.....	18
2.1. Määruse kohtualluvuse sätete otsese kohaldumise võimalikkus Eesti notaritele.....	19
2.1.1. Pärimismenetluse sarnasus hagita menetlusele ning kohtutotsuste ja notari poolt väljastatava pärimistunnistuse erinevused.....	22
2.2. Notarite pädevus pärimismenetlust läbi viia ning Euroopa pärimistunnistust väljastada määruse kontekstis kohtuvälise menetlejana.	33
2.3. Probleemid kohtualluvusesätete kohaldamisel	35
3. EUROOPA PÄRIMISTUNNISTUSE VÄLJASTAMISE KOHUSTUS	44
3.1. Euroopa pärimistunnistuse taotlemine	44
3.2. Euroopa pärimistunnistuse sisu	45
3.3. Probleemid Euroopa pärimistunnistuse väljastamisel	49
3.4. Probleemid Euroopa pärimistunnistuse tunnustamisel.....	56
KOKKUVÕTE	62
REGULATION (EU) NO 650/2012 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL AND THE PROBLEMS ARISING IN THE APPLICATION THEREOF AND THE OBLIGATION TO ISSUE THE EUROPEAN CERTIFICATE OF SUCCESSION IN THE WORK OF ESTONIAN NOTARIES PUBLIC - ABSTRACT	66
KASUTATUD LÜHENDID	72
KASUTATUD MATERJALID.....	73
Kasutatud kirjandus	73
Muud allikad.....	74
Kasutatud kohtupraktika.....	75
Esimese astme kohus	75
Riigikohus.....	76
Euroopa Liidu Kohus	76
Euroopa Inimõiguste Kohus	76
Kasutatud normatiivmaterjalid	76

SISSEJUHATUS

Käesolev magistritöö käsitleb Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrust nr 650/2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist (edaspidi pärimismäärus või määrus)¹ ning selle kohaldamisel tekkida võivad probleeme Eestis. Nagu iga Euroopa Liidu (edaspidi EL) määrusega kaasneb liikmesriigile kohustus kohaldada määrust enda õigussüsteemiga.² Määruse näol on tegemist esimese liikmesriikide ülese EL-i aktiga, millega reguleeritakse pärimisega seonduvat põhjalikult ning konkreetselt. Määrus loob EL-i sisesed selged reeglid piiriülestes pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse (edaspidi EPT) väljatöötamise näol annab EL-i kodanikele lihtsa ning selge instrumendi oma õiguste tõendamiseks teistes liikmesriikides.

EL on kehtestanud kaupade, teenuste, kapitali ja inimeste vaba liikumise, millest tulenevalt on kodanikud liidu sees vabad liikuma ja otsustama, kus nad soovivad töötada või elada. Inimesed ja ettevõtted, mis on seotud mitme liikmesriigiga, on tekitanud vajaduse ühe laiemalt ühtlustatud seadusandluse järele. Alates Amsterdamis³ lepingu sõlmimisest kuni praeguseni, on EL-is vastu võetud aktidega ühtlustatud riikidevahelist seadusandlust peaaegu igas tsiviilõiguse valdkonnas.⁴ Samuti on loodud nendes valdkondades ühtne kohtuotsuste tunnustamise ja heakskiitmise süsteem. Piiriülest pärimisõigust puudutavad küsimused on EL-i tasandil siiaeni reguleerimata ning olnud reguleeritud riiklike rahvusvahelise eraõiguse normidega.

Sellest tulenevalt on pärimismenetluse läbiviimise koha valik toimunud kas surnu viimase elukoha, kodakondsuse või vara asukoha järgi. Samuti on riigiti erinev pärimismenetluse läbiviimiseks volitatud institutsioon. Enamik pärimisasjadest lahendatakse Euroopa riikides ilma kohtuvaidlusteta ning kokkulepete teel. Üldjuhul on Euroopa riikides pärimisasjade läbiviijaks kohus või ametisik, kellel on volitus pärimisasjade läbiviimiseks. Eestis on selleks notar, kuid riikides, kus notari institutsiooni ei ole, võib toiminguid pärandvaraga ja pärijate määramist läbi viia ka näiteks advokaat. On ka riike, kus pärimisasjade puhul puudub igasugune riigi määratud ametisikute sekkumine ning pärandaja on andnud soovitud isikule

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012. Euroopa Liidu Teataja. L201. 27.07.2012. 55.kõide lk 107.

² Määrused, direktiivid ja muud õigusaktid. Europa.eu. Kättesaadav arvutivõrgust: http://europa.eu/eu-law/decision-making/legal-acts/index_et.htm (02.05.2015)

³ V.Naglic, „Maastrichti ja Amsterdamis leping“. 05.2014. Kättesaadav arvutivõrgust: http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/et/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.3.html (02.05.2015)

⁴ Euroopa Liidu aluslepingud. Europa.eu. Kättesaadav arvutivõrgust: http://europa.eu/eu-law/treaties/index_et.htm (02.05.2015)

(testamenditajale) volitused pärimisasjadega tegelemiseks (vara jagamiseks) oma testamendis.⁵

Pärimisasjade ajamisel tekivad erinevused isegi pealtnäha sarnaste õigussüsteemidega riikidel. Näiteks notari funktsioon ning pädevus võib olla riigiti erinev ning mõningates riikides omandab notari ametinimetuse teatud ülesandeid täites ka advokaat. Lisaks on riigiti erinevused menetluse sisulises pooles. Kui Eestis viib notar läbi põhjaliku pärimisprotseduuri, siis Rootsis koostab kohtu poolt määratud isik pärandaja vara üleskirjutusakti.⁶ Kui Eestis annab notar peale pärimismenetluse läbiviimist välja pärimistunnistuse, siis Rootsis märgitakse pärijad koos päritava varaga kohe vara üleskirjutusakti.

On tavapärane, et riikide õigused ja praktikad on erinevad, kuid piirülest pärimisasjade puhul muutuvad erinevad süsteemid pigem asjade ajamisel takistuseks ning tekitavad ebaselgust. Ei ole võimatu olukord, kus ühe isiku pärimisasja ning vara pärijate väljaselgitamiseks peab alkatama ja läbi viima paralleelselt erinevad pärimisasjad erinevates riikides.

On selge, et vastu võetud määrus, mida tuleb hakata rakendama alates 17.08.2015. a,⁷ mõjutab otseselt ka Eesti notarite tööd ning selle käsitlemine magistritöös on aktuaalne. Kuna määrus on mahukas ning selle terviklik käsitlemine muutuks magistritöö piiride raames määruse kirjeldamiseks, käsitleb autor Eesti notarile pärimismääruse art 64 p-st b tulenevat kohustust väljastada alates 17.08.2015.a surnud isikute pärimisasjades EPT-d. Sellega seonduvalt käsitleb autor notari rolli EPT väljastajana ning sellele eelnevalt pärimismenetluse läbiviijana määruse tähenduses.

Magistritöö peamiseks eesmärgiks on uurida, kuidas mõjutab määruse rakendumine Eesti notarite tööd seoses kohustusega väljastada EPT-d ning sellele eelnevalt viia läbi pärimismenetlus, milliseid muudatusi on vaja viia sisse seadusandlusesse ning pakkuda võimaluse korral tuvastatud probleemidele lahendusi. Kuna pärimismääruse ning sellest tuleneva EPT instrumendi näol on tegemist õigusmaastikul uudsete nähtustega, on ka autori üheks sooviks, et käesolev töö omaks tutvustavat funktsiooni. Autor on püstitanud käesoleva töö hüpoteesiks, et pärimismääruse rakendamine ning sellest tulenev EPT väljastamise

⁵ Pärimine Euroopas, alaliik Küpros, „Milline ametkond on pädev?“ Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.successions-europe.eu/et/cyprus/topics/Milline-ametkond-on-p%C3%A4dev_Kelle-pooles-tuleks-p%C3%B6%C3%B6rduda (02.05.2015)

⁶ Pärimine Euroopas, alaliik Rootsi, „Milline ametkond on pädev?“ Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.successions-europe.eu/en/sweden/topics/which-is-the-competent-authority-who-should-i-contact/> (02.05.2015)

⁷ (EL) nr 650/2012 art 84

kohustus toob endaga kaasa vajaduse muuta pärimisseadust ning tõstatab notarite töös uusi lahendusi vajavaid praktilisi probleeme.

Esiteks otsib autor vastust küsimusele, kas notar lahendab pärimisasja määruse tähenduses kohtuliku või kohtuvälise menetlejana. Selle küsimuse vastus annab aimu ka sellest, kas ja kui suures mahus ning milliseid muudatusi on vajalik pärimisseadusesse teha, et tagada kooskõla määrusega ning isikutele kõigi määrusest tulenevate õiguste kasutamise võimalus. Magistritöö eesmärgi saavutamiseks on oluline võrrelda EPT-d ja Eesti pärimistunnistust, et kindlaks teha määruse jõustumise järel Eesti notaritele pandud ülesanded. Lõpuks uurib autor EPT väljastamise ja aktsepteerimisega seonduvaid praktilisi probleeme ning pakub neile omapoolseid lahendusi.

Magistritöös kasutatakse dogmaatilist uurimismeetodit. Magistritöös on autor kasutanud pärimismäärust, nii selle eestikeelset tõlget kui ka inglisekeelset versiooni. Erinevate versioonide kasutamine lubab täpsemini välja selgitada seadusandja tegeliku tahte ning määruse eesmärgi. Samuti on töös kasutatud asjakohast kohtupraktikat, nii Euroopa Kohtust (edaspidi EK) kui ka Riigikohtust (edaspidi RK). Materjali valiku osas on määravaks see, et pärimismäärus ei ole veel kehtima hakanud, mistõttu on enamik artikleid olnud tutvustavad ja vähesel määral analüüsivad. Määruse olulisusest annavad tunnistust ka mitmed määrust tutvustavad üritused ning neil tehtud õigusteadlaste sõnavõttud. Autor on kasutanud mitmeid selliseid seisukohti. Eestis on Juridicas ilmunud Eve Põtteri ning Maarja Torga määrust tutvustav kahasse kirjutatud artikkel,⁸ mida autor samuti on kasutanud. Autor on lisaks võõrkeelsetele allikatele püüdnud probleemide analüüsimisel kasutada oma töös ära kõik eesti keeles määruse kohta ilmunud materjalid ning lisaks määrust puudutavaid või selle temaatikaga seotud Eesti normatiivakte.

Käesolevas magistritöös on liikmesriikide all mõeldud EL liikmesriike, v.a Suurbritannia, Iirimaa ning Taani, kes ei osalenud määruse väljatöötamisel ning kelle kohta määrus ei ole siduv. Nendel riikidel on tulenevalt Euroopa toimimise lepingu protokollidest 21 ja 22 eriline positsioon EL-is, mille kohaselt omavad riigid vabadust vabaduse, riigikaitse ja õigusküsimustes.⁹ Neil riikidel on õigus valida, kas nad soovivad osaleda Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu V peatükis toodud valdkondade liikmesriikide

⁸ E. Põtter, M. Torga. Uus Euroopa pärimismäärus ning selle koht Eesti rahvusvahelise eraõiguses ja rahvusvahelises tsiviilkohtumenetluses. Tallinn. Juridica. VII/2013.

⁹ Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. Euroopa Liidu Teataja C 326, 26.1.2012.

vahelises koostöös või ei soovi. Seega on siinkohal tähtis määruse mõistes liikmesriikide käsitlemisel arvestada, et need riigid ei ole määrusega seotud ning määrus ei kohaldu neile.¹⁰

Autorile teadaolevalt ei ole keegi varasemalt käsitlenud antud küsimusi ega ka määrust magistritöö raames. Pärismäärust kohaldatakse alates 17.08.2015 ning toob piiriülestes pärimisasjades kaasa mitmeid muutusi, mistõttu on pärismääruse käsitlemine magistritöö raames autori hinnangul aktuaalne.

¹⁰ L.Friis. J.Parello-Plesner. Denmark caught between „ins“ and „outs“. European council on foreign relations. 24.10.2012. a.

1. MÄÄRUSE TÄHENDUS SENISELE ÕIGUSLIKULE KORRALE

1.1. Praegune pärimiskorraldus

Pärimisõiguslikes küsimustes kohalduva õiguse ning läbiviimise koha määramist reguleerivad sise- ja välisriiklikud õigusaktid, välislepingud ning konventsioonid. See, millist õigusakti peab parasjagu kohaldama tuleneb sellest, millise riigi kodanikud on vaidluse poolteks ning millal pärandaja suri.¹¹ Eesti notar lähtub enda töös eelkõige Eesti õigusaktidest ning notari jaoks on pärimismenetlust läbi viies aluseks pärimisseadus¹² ja pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise kord.¹³ Rahvusvahelise eraõiguse seadusest (edaspidi REÕS) § 24 tuleneb, et pärimisele kohaldatakse pärandaja viimasel alukohariigi õigust.¹⁴ Lisaks on Eesti sõlminud mitme riigiga õigusabilepingud, mille kohaselt on Eesti ning teine lepingupool kokku leppinud näiteks pärimisele kohalduvas õiguses või selles, kumb riik on pärimisasja pädev läbi viima.¹⁵ Lisaks reguleerib rahvusvahelisel tasandil pärimisega seotud suhteid Haagi konventsioon, mis Eesti suhtes jõustus 12.07.1998. a. Antud konventsioon reguleerib testamendi vormile kohalduvat õigust.¹⁶

Eesti notaril on õigus tulenevalt PärS § 165 lg 1, 2 ja 3 algatada pärimisasi juhul, kui isiku viimane elukoht oli Eestis või juhul, kui teises riigis ei ole mõjuval põhjusel pärimisasja läbiviimine võimalik. Sellisel juhul võib notar viia läbi menetluse vaid Eestis asuva vara suhtes. Tulenevalt REÕS § 24 kohaldatakse pärimisasjale pärandaja viimase elukohariigi õigust. See tähendab, et olukorras, kus isik elas välismaal, kuid omas Eestis vara, ei ole Eesti notar pädev pärimismenetlust läbi viima ning pärimistunnistust väljastama. Siiski tuleb siinkohal arvestada ka vastava riigi rahvusvahelist eraõigust puudutavaid sätteid ning nendest tulenevalt võimalust *renvoi* olukorra tekkimiseks. See tähendab, et kuigi Eesti siseriiklike aktide kohaselt tuleks pärimisasi läbi viia teises riigis, tuleneb teise riigi seadusandlusest kohustus viia pärimismenetlust läbi Eestis või kohaldades Eesti õigust, sest pärandvara asus Eestis või tegemist oli Eesti kodakondsust omava kodanikuga.¹⁷

¹¹ M.Torga. Kohalduva õiguse ja selle sisu kindlakstegemine rahvusvahelistes eraõiguslikes vaidlustes. Tallinn. Juridica 2014, nr 5 lk 406.

¹² Pärimisseadus. RT I 2008, 7, 52, RT I,29.06.2014,10

¹³ Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise kord. RT I, 07.02.2014,13, RTL 2008,101,1435

¹⁴ Rahvusvahelise eraõiguse seadus. RT I 2002, 35, 217.

¹⁵ Avaliku dokumendi legaliseerimine. Välisministeerium. Kättesaadav arvutivõrgust: <http://vm.ee/et/avaliku-dokumendi-legaliseerimine> (02.05.2015)

¹⁶ Testamendi vormile kohalduva õiguse konventsioon. RT II 1998, 16, 28

¹⁷ I.Nurmela, L.Almann, V.Tuulas, M. Vainomaa. Renvoi-olemus, doktriinid ja vormid. Rahvusvaheline eraõigus. Tallinn 2005. lk 54.

Käärprintsibiiks nimetatakse olukorda, kus isiku kinnisvara pärimine toimub vara asukohamaa sätete ning vallasvara pärimine viimaseks elukohaks olnud riigi sätete alusel. Selle tulemusena võib tekkida olukord, kus ühe ja sama isiku erineva vara (kinnis- või vallasvara) pärijad on erinevad inimesed, kes omavad pärandvarale erinevaid õiguseid. Tegemist on *lex rei sitae*¹⁸ ning *lex domicilii*¹⁹ põhimõtetega, mille kohaselt kohaldatakse ühel juhul pärimisasjale vara asukohamaa õigust ning teisel juhul isiku elukohariigi õigust. Autor leiab, et üheks pärimismääruse eesmärgiks ongi just selguse toomine sellistesse olukordadesse, vähemalt EL-i siseselt. Tulenevalt REÖS § 25 on isikul õigus enda testamendis määrata, et tema pärandile kohaldataks kodakondsuse riigi õigust. Tegemist on privaatautonoomia põhimõttega, mis annab isikule suurema võimaluse endaga seotud juriidilisi olukordi reguleerida. Siiski muutub selline määrang kehtetuks, kui isik on surma hetkeks vastava riigi kodakondsuse kaotanud. See tähendab, et juhul, kui Eesti kodanik, kes elab Soomes, on teinud Eestis testamendi määrares kohalduvaks õiguses Eesti õiguse, ning on loobunud Eesti kodakondsusest Soome kodakondsuse kasuks, on ta sellega tühistanud ka testamendis tehtud õiguse määranngu.

Pärimismääruse kohaselt on isikutel õigus samamoodi määrata enda pärimisasjale kohalduv õigus.²⁰ Kui isik sureb, on tema pärimisasja õigustatud lahendama tulenevalt määruse üldistest kohtualluvuse sätetest tema elukohaks olnud riigi vastav institutsioon.²¹ Kui isik sureb elades teises liikmesriigis, kui see, mille õiguse ta enda pärimisasjadele valis, on võimalik sõlmida õigustatud isikutel vastav kohtualluvuskokkulepe ning viia menetlus selle riigi kohtualluvusse, mille õigus testamendis või pärimislepingus valiti.²² Lisaks tuleneb määruse kohalduva õiguse sätetest suurema seotuse põhimõte. Selle sätte kohaselt kohaldatakse pärimisele selle riigi õigust, kui on ilmselgne, et isik oli tihedamalt seotud teise riigiga, kui see, kus asus surnu viimane elukoht. Autor leiab, et selline esmakordne piiriülene pärimisasjade reguleerimine toob selguse senisesse korraldusse. Lisaks on määruse üheks eesmärgiks takistada paralleelsete pärimismenetluste läbiviimist, et õigusmaasikul ei tekiks enam olukorda, kus ühe isiku pärimisaja lahendatakse tulenevalt vallas- või kinnisvara asukoha järgi mitmes riigis.²³

¹⁸ Ibid. *Lex rei sitae* reegel. Lk 152 (asja asukohariigi õigus)

¹⁹ Ibid. *Domitsiil*. Lk 85 (alaline kodukoht)

²⁰ (EL) nr 650/2012 art 22 p 1

²¹ Ibid art 4

²² Ibid art 5 p 1

²³ Ibid art 17 p 1

Praegu reguleerivad piiriüleseid pärimisasju ka õigusabilepingud. Eesti on sõlminud õigusabilepingud Venemaa, Läti, Leedu, Poola ja Ukrainaga.²⁴ Õigusabilepingutes sätestatud saab kohaldada vaid juhul, kui menetlusosaline on pärit õigusabilepingu partnerriigist. Õigusabilepingutes sisaldub käärprintsip. Tegemist ei ole väga hea lahendusega, sest see võib viia olukorrani, kus ühes pärimismenetluses tuleb kasutada erinevate riikide materiaalsoigust.²⁵ Tulenevalt pärimismäärusest ei kehti määruse rakendamisel Läti, Leedu ja Poolaga õigusabilepingutes pärimisasjadele sätestatud kokkulepped ning nende asemele tulevad pärimismääruse põhimõtted.²⁶ Siiski jäävad kehtima pärimisasju puudutavad kokkulepped õigusabilepingutes Venemaa ja Ukrainaga, sest tegemist ei ole EL-i liikmesriikidega.²⁷

Testamendi vormi Haagi konventsioon, millega Eesti liitus 12.07.1998. a, reguleerib omakorda testamendi vormile kohalduvat õigust.²⁸ Tegemist on universaalseid reegleid sisaldava konventsiooniga, mille kohaldamine ei sõltu sellest, millises riigis testament tehti ning kas menetlusosalised on pärit liikmesriikidest, mis on konventsiooniga liitunud.²⁹ Tulenevalt pärimismäärusest on kõnealune Haagi konventsioon ülimuslik ka peale pärimismääruse 17.08.2015. a. rakendamist. Konventsioonis on loetletud põhimõtted, millal on tehtud testament vormiliselt kehtiv³⁰ või millal ei pea riik teises riigis tehtud testamenti tunnistama.³¹ Konventsioon kohaldub ainult nendel juhtudel, kui testaator on surnud pärast Eesti konventsiooniga liitumist. See tähendab, et juhul, kui Eesti notari menetluses on küsimust tekitavaks või Eesti kohtus vaidlusaluseks objektiks välisriigis tehtud testament, ei saa võtta konventsiooni aluseks, kui isik oli surnud varem kui 12.07.1998. a.

Konventsiooni kohaselt on testament vormiliselt kehtiv, kui ta vorm vastab selle tegemise koha või testaatori korralduse tegemise aegse, või tema surma aegse kodakondsuse riigi või testaatori korralduse tegemise aegse elukoha, või testaatori korralduse tegemise aegse või tema surma aegse hariliku viibimiskoha, või kinnisasjade puhul nende asukohamaa õigusele.³² Tulenevalt REÖS § 29 lg 1 kohaldatakse pärimislepingule selle riigi õigust, kus oli pärandaja elukoht lepingu sõlmimise hetkel või juhul, kui isik oli valinud REÖS § 25 kohaselt pärimislepingus pärimisasjale kohalduva õiguse, siis tema kodakondsuse riigi õigust.

²⁴ Avaliku dokumendi legaliseerimine. Välisministeerium. Kättesaadav arvutivõrgust: <http://vm.ee/et/avaliku-dokumendi-legaliseerimine> (02.05.2015)

²⁵ M.Torga. Juridica 2014, nr 5 lk 406.

²⁶ (EL) nr 650/2012 art 75 lg 2

²⁷ Ibid art 75 lg 1

²⁸ Testamendi vormile kohalduva õiguse konventsioon. Põhjendus. RT II 1998, 16, 28.

²⁹ M.Torga. 2014, nr 5 lk 406.

³⁰ Testamendi vormile kohalduva õiguse konventsioon. art 1.

³¹ (EL) nr 650/2012 art 11

³² Testamendi vormile kohalduva õiguse konventsioon. art 1.

Kohaldatav õigus määrab ära pärimislepingu lubatavuse, kehtivuse, sisu, siduvuse ja pärimisõiguslikud tagajärjed.³³

Eesti on liitunud ka testamendiregistri loomise konventsiooniga. Konventsioon loodi 16.03.1972. a. Baselis ning Eestis jõustus konventsioon 22.12.2001. a.³⁴ Konventsiooni kohaselt kohustuvad osalisriigid looma kooskõlas konventsioonis sätestatuga testamendiregistri, mis vastutab ettenähtud testamentide registreerimise eest rahvusvahelises registris. See omakorda hõlbustab piiriülest testamendi olemasolu kontrolli peale testaatori surma.³⁵ Testamendiregistrisse kantakse nii notariaalsed kui ka kodused testamendid. Eestis on testamentide registreerimise kohaks pärimisregister, mida peab Notarite Koda.³⁶ Antud konventsiooni n-ö katusorganisatsiooniks on Euroopa testamentide võrgu assotsiatsioon (ENRWA), mis seob konventsiooniga liitunud riikide testamendiregistreid.³⁷ Konventsioon kajastub PärS § 167 lg 1¹, mille kohaselt on võimalik pärimismenetlust alatama õigustatud isikul notarilt taotleda vastava päringu tegemist pärandaja testamentide ja pärimislepingute kohta vastavasse välisriigi registrisse.³⁸

Välisriigis koostatud pärimistunnistuste aktsepteerimist reguleerib PärS § 165 lg 4, mille kohaselt välisriigis koostatud pärimistunnistust tunnustatakse Eestis, kui selle koostamise menetlus ja õiguslik tähendus on võrreldavad Eesti õiguses pärimistunnistuse kohta sätestatuga. Tunnistust tunnustatakse samadel alustel kui välisriigi kohtulahendeid ning pärimistunnistuse tunnustamise viib läbi Harju Maakohus.³⁹ Lisaks tunnustamisele peab dokument olema eelnevalt riigis, kus see väljastati apostillitud⁴⁰ kui riikide vahel ei ole kokku lepitud teisiti⁴¹. Apostilli näol on tegemist dokumendiga, millega kinnitatakse avalikule dokumendile alla kirjutanud isiku pädevust. See tähendab, et peale välisriigis välja antud pärimistunnise väljastamist peab menetlusosaline väljastaja riigis dokumendi apostillima või legaliseerima. Kuna kohtu töökeel on eesti keel⁴², siis on menetlusosalise kohustus dokument ka tõlkida. Siiski tulenevalt TsMS § 32 lg 3 peab kohus aktsepteerima tulenevalt Euroopa

³³ REÕS § 25

³⁴ Testamendiregistri loomise konventsioon RT II 2001,17,81.

³⁵ Ibid

³⁶ Pärimisregistri pidamise, pärimisregistri kannete tegemise ja pärimisregistrist teabe väljastamise kord. § 1 lg 1 ja § 3 lg 1 ja 2. RT I, 06,03,2015,37. RT I,06,12,2013,4.

³⁷ The European Network of registers of Wills association. Kättesaadav arvutivõrgust: <http://www.arert.eu/?lang=en> (02.05.2015)

³⁸ PärS § 167 lg 1 brim RT I 2008, 7, 52, RT I,29.06.2014,10

³⁹ PärS § 165 lg 4

⁴⁰ Eesti avaliku dokumendi tunnistuse ehk apostille'ga kinnitamise ja kehtetuks tunnustamise kord. RTL 2009,89,1296. (vt ka I.Nurmela, L.Almann, V.Tuulas, M. Vainomaa. Dokumendi kinnitamine tunnistusega. Rahvusvaheline eraõigus. Tallinn 2005. lk 240-241)

⁴¹ Euroopa Ühenduse liikmesriikide dokumentide legaliseerimisest loobumise konventsioon. RT II, 06.08.2013,2

⁴² Tsiviilkohtumenetluse seadustik § 32 lg 1, 26, RT I 2005,26,197. RT I, 19.03.2015.

Parlamendi ja nõukogu määrusest⁴³ ka inglise keelset tõlget. Kuid arvestades, et Euroopas ja väljaspool Euroopat on kasutusel vara ülekandmiseks pärandajalt õigustatud isikutele erinevad viisid, on selline dokumentide kinnitamine, tõlkimine ning seejärel tunnustamine kulukas nii majanduslikus kui ka ajalises mõttes.

Euroopas võib välja tuua viis erinevat kasutatavat süsteemi seoses pärijale vara ülemineku tõestamisega. Kõige levinum on *acte de notoriete*, ehk selleks konkreetselt volitatud notari või kohtu poolt kinnitatud tõend. Sellist dokumenti kasutavad Euroopa riigid, mille õigussüsteemid põhinevad või on välja arenenud 1804. aasta Prantsusmaa põhisseadusest (Code Napoleon⁴⁴). Suuruselt järgmine süsteem, kuhu kuulub ka Eesti ning Euroopa suurriik Saksamaa, on riigid, kus väljastatakse EPTe sarnast tunnistust, mis on põhjalikum kui esimesena välja toodud dokument. Nn Austria-Ungari süsteemi kasutatakse kuues liikmesriigis ning selles süsteemis on aluseks notaripoolne pärimismenetluse läbiviimine ning seejärel selle kohtupoolne kinnitamine. Kolmes liikmesriigis kasutatakse *common law* süsteemile omast testamendi tunnistamist ja tõlgendamist kohtu poolt. Kolmes liikmesriigis kasutatakse maksuameti poolset vara üleskirjutusakti. Malta Vabariigis puudub igasugune riigipoolne reguleeritud süsteem vara üleminekul seoses pärimisega.⁴⁵

Seega on Euroopas kasutusel vara ülemineku aluseks erinevad dokumendid ning puudub ühtne süsteem. Lisaks peab siinkohal arvestama, et Eesti ametnike poole pöördutakse ka väljaspool Euroopat väljastatud pärimistunnistustega. EPT tulekuga on Euroopas olemas piiriüleselt kehtiv ja tunnustatav pärimistunnistus, mis on üheselt mõistetav omades õigusliku mõju kõikides liikmesriikides, mis on määrusega liitunud.⁴⁶ Siiski jääb endine olukord kehtima väljastpoolt Euroopat pärit pärimistunnistustega.

1.2. Määruse eesmärk ja sisu

Pärimismenetluslikud toimingud ning neile kohalduv õigus erinevad Euroopas riigiti üksteisest palju. Määruse peamiseks eesmärgiks on luua ühildatud süsteem piiriüleste pärimisasjade ajamisel. Seeläbi antakse inimestele õiguskindlus läbi teadmise, et piiriüleste pärimisasjade läbiviimine Euroopa riikides toimub samal reeglistikul. Lisaks vähendatakse bürokraatiat võimaldades pärimismenetlusega seotud dokumentidel liikuda ühest

⁴³ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) nr 1215/2012, kohtualluvuse ning kohtutostuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades. 12. detsember 2012. Euroopa Liidu teataja. L 351/1, lk 1-32.

⁴⁴ *Napoleon Bonaparte poolt 1804 aastal vastu võetud põhisseadus, mis ühendas endas vabaduse, individuaalsus, asjaõiguse ning lepinguõiguse põhimõtteid*. The Oxford international encyclopedia of Legal History. Oxford, Volume 2, 2009. lk 9.

⁴⁵ C.Hertel. European certificate of succession-content, issue and effects. ERA Forum Volume 15 (2014)-nr 3

⁴⁶ (EL) nr 650/2012 art 69.

liikmesriigist teise ilma täiendavate tõenditeta. Määruses on paika pandud, kuidas peab otsustama, millises riigis pärimismenetlus läbi viia, millise riigi õiguse järgi ning kuidas on hiljem ühes liikmesriigis välja antud pärimisalased dokumendid kehtivad teistes liikmesriikides. Lisaks on määruses sätted kokkulepete tunnustamise ning täidetavaks tunnustamise kohta ning EPT kohta⁴⁷.

Määruse kohaldamisalasse kuuluvad kõik tsiviilõiguslikud pärimisega seotud aspektid. See tähendab vara (sh õiguste ja kohustuste) üleminekut pärijatele. Seda olenemata sellest, kas tegemist oli üleminekuga seaduse alusel või testamendi alusel. Pärimismääruse art 1 lg 1, lg 2 p a ja d tuleneb, et pärimismäärust ei kohaldata maksuasjadele ega ka avalik-õiguslikele haldusasjadele. Ka ei kohaldata määrust abikaasade varasuhtega seotud küsimustele. Määruse kohaldamisalast jäävad välja ka usaldusfondide loomisega seotud küsimused.⁴⁸

Määruse põhjendustes on tugevalt rõhutatud, et määrust kohaldatakse ainult pärimisasjadele ning eelpool toodud õiguslike küsimuste reguleerimine on välja jäetud. Siiski peaksid määruse kohaselt pärimisasja lahendajad jälgima surnu ja tema abikaasa varalisi suhteid ning neid pärimismenetluse käigus arvestama. Sellest võib sõltuda pärandiosade suurus, nende jaotumine ning pärandimaksud. Usaldusfondi loomisel tuleb määrusest tulenevalt lähtuda kohaldatavast õigusest, olenemata sellest, kas usaldusfond luuakse seaduse või testamendi alusel.⁴⁹

Määrus ei reguleeri riikide vahelisi asjaõigusi. Kui ühes riigis on õigustatud isikule üle läinud asjaõigus või piiratud asjaõigus, mida teises liikmesriigis ei tunta, peab riik, mille poole pöörduti, kohaldama olemuslikult sellele kõige sarnasemat oma õiguskäibes olevat asjaõigust. Kui sellist asjaõigust liikmesriigis ei tunta, ei saa nõuda liikmesriigilt asjaõiguse tunnustamist.⁵⁰ Autor leiab, et näitena saab siinkohal tuua isikliku kasutusõiguse seadmise. Võib tekkida olukord, kus küll Eestis sellist piiratud asjaõigust tuntakse, kuid mõnes muus Euroopa riigis seda ei tunta või tuntakse seda mõnel teistsugusel kujul.

Samuti ei reguleerita määrusega kinnis- ja vallasasjade registreerimisist liikmesriigis. Kui määruse alusel on tuvastatud pärimisasja lahendav liikmesriik ning kohaldatav õigus, siis vara ümbervormistamine toimub selle liikmesriigi, kus vara asub, seadusandluse alusel. See on tingitud süsteemide erinevusest ning ei ole otstarbekas liikmesriikide töötavaid süsteeme hakata ühtse korra alla ühildama, liiatigi ei ole olnud see käesoleva määruse eesmärgiks.

⁴⁷ E. Pötter, M. Torga. VII/2013, lk 518-519. Vt ka (EL) nr 650/2012 põhjenduste p 9.

⁴⁸ (EL) nr 650/2012. art 1

⁴⁹ Ibid punkt 13.

⁵⁰ Ibid punkt 15

Siiski saavad kohalikud asutused kontrollida pärimisdokumentide formaalset nõuetele vastavust ning seda, kas pärijal on õigus surnud isiku asemel ennast vastavasse registrisse kanda.⁵¹

Üldjuhul on määruse väljatöötamisel mõeldud, et vastavaid kandeid hakatakse teistes riikides tegema EPT alusel. Kuigi EPT ise peab olema olemuslikult aktsepteeritav ning täidetav ilma igasuguste piiranguteta ka teistes Euroopa riikides, siis on siiski liikmesriigil, kelle poole seal asuva vara ümberkirjutamiseks pöörduti, õigus paluda isikult täiendavaid dokumente või täiendavat teavet. See teave võib olla seotud näiteks maksude tasumisega seoses vara üleminekuga pärijatele.⁵²

Pärimismääruse põhjenduste p 20 tuleneb, et määrus on välja töötatud nii, et määrusest juhindudes peab ning saab arvestada liikmesriikides läbiviidavate pärimistoimingute erinevuseid. Määruse kohaselt on subjektiks kohus. Siiski mitmetes riikides (sh Eestis) on pärimisasja läbiviijaks notar. Põhjenduse kohaselt peab määrukses kohtu definitsiooni tõlgendama selliselt, et see kehtiks ka notarite ning muude ametnike kohta, kes liikmesriikides pärimisasju ajavad. Põhjenduste kohaselt peaksid kõik liikmesriikides selliseid ülesandeid kandvad isikud alluma ka kohtualluvuste sätetele. Siiski põhjenduste kohaselt ei tohiks kohtualluvuse sätted kohalduda notaritele, kes ei tegutse kohtu poolt saadud volituste alusel.⁵³

Määruse kohaselt kohalduvad kohtualluvuse sätted nii kohtutele kui ka notaritele. Siiski Eesti kontekstis on see vaieldav. Notari funktsioon ja ülesanded Eestis erinevad kohtutele pandud ülesannetest. Ühe institutsiooni roll on õiguse mõistmine, siis teise roll õiguse järgmine. Notar peab oma töös lähtuma seadusest ning tema diskretsioon oma ülesannete täitmisel on üldjuhul väike. Siiski pärimisasjade ajamisel on notarite töös siiski diskretsioon suurem. Siinkohal saab näitena tuua testamendi tõlgendamise, kus ei saa alati lähtuda vaid seadusest. Määruse põhjenduste kohaselt on kohtualluvuse sätted notaritele kohalduvad vaid sellisel juhul kui notarid vastavad määrukses toodud kohtu määratlusele või tegutsevad kohtult saadud volituste alusel.⁵⁴

Määruse kohaselt on peamiseks kohtualluvuse⁵⁵ ja kohaldatava õiguse kindlaksmääramise ühendavaks teguriks surnu alaline elukoht surma hetkel.⁵⁶ Alalise elukoha aluseks võtmise

⁵¹ Ibid punkt 18

⁵² Ibid punkt 18

⁵³ N.Suri, (ettekanne) Politika Kaip Tušcia Vieta. Change in the role of notaries public? Effects of the integrational legislation on the execution of a last will and testament. Vilnius. 26.04.2013. a.

⁵⁴ (EL) nr 650/2012, Põhjenduste p 21 ja p 22.

⁵⁵ (EL) nr 650/2012. art 4

⁵⁶ Ibid art 20.

eeliseks on see, et üldjuhul on isik, kus ta surma hetkel elas, kõige tihedamini selle riigi õiguse ning õiguste ja kohustusega seotud. Alalise elukoha põhimõtet riiki ja inimest ühendava faktorina on EL-i aktides ühe enam aluseks võetud. Alates Haagi konventsioonist on alalise elukoha põhimõtet aluseks võetud piirileste abielusuhete reguleerimises, vanemlike õiguste ning ülalpidamiskohustuse määramises.⁵⁷

Eesti pärimisseaduse (edaspidi PärS) kohaselt on notar õigustatud pärimisasja ajama juhul, kui isiku viimane elukoht oli Eestis. Seega saab väita, et alalise elukoha põhimõttest Eesti notarite jaoks midagi uut ei ole. Suurim muudatus tekib asjade ajamisel riikides, kus on seni pärimisasja menetlemisel võetud aluseks isiku kodakondsus. Alalise elukoha kindlaksmääramisel peab asja menetlev asutus, ehk Eestis notar, arvestama igakülgsest kõiki surnu eluga ning tema surmaeelse ajaga seotud fakte. Arvestama peab ka isiku riigis viibimise kestust, õiguspärasusi ning põhjusi.⁵⁸

Surnu alalise elukoha määramisel võib tekkida erinevaid probleeme, sest sageli viibivad inimesed riikides tööalastel või muudel põhjustel. Inimesed liiguvad palju ning isikud võivad elada pikka aega teises liikmesriigis, säilitades tugevad sidemed maaga, kust nad tulid. Määruse kohaselt võib sellisel juhul väita, et surnu elukohariik oli ikkagi see kust ta oli pärit. Just tema päritoluriigis võis paikneda tema pere ja ühiskondliku elu keskpunkt.⁵⁹

Sellise juhtumi näitena saab siinkohal tuua olukorra, kus isik kolib enne surma pensionärina sünniriigist teise riiki vanadekodusse, eesmärgiga säästa raha vanadekodu kuludelt. Siiski tema pere, suhtlus, vara ning huvide kese jääb riiki, kust ta pärit on. Sellisel juhul tuleks tema pärimisasi tulenevalt pärimismääruse art 21 lg 2 kohaselt lahendada tema sünniriigis, sest ta oli selle riigiga tihedamalt seotud. Veel keerulisem on olukord juhul, kui surnud isik reisis elu jooksul mitmetes liikmesriikides omamata kindlat elukohta üheski. Sellisel juhul tuleks vaadata isiku kodakondsust või vara asukohta. Tulenevalt määruse põhjenduste punktist 25 võib jõuda asja menetlev asutus järeldusele, et kohaldatav õigus või kohtualluvus ei ole mitte elukohariigi oma, vaid riigi oma, millega isik oli tihedamini seotud.⁶⁰ Autor leiab, et just selliste olukordade lahendused võivad praktikas osutuda keerukaks. Siinkohal on võimalik toetuda riigikohtu seisukohale, mille kohaselt on isiku huvide kese koht, kus isik tegeleb regulaarselt oma huvide realiseerimisega ja on seetõttu kolmandate isikute poolt tuvastatav.⁶¹

⁵⁷ T.Szöcs. Commentary by Tibor Szöcs. European judicial cooperation. Chapter 17. Brüssel 2013. (sec 2)

⁵⁸ (EL) nr 650/2012 Põhjenduste p 23.

⁵⁹ T.Szöcs. 17. Brüssel 2013. (II scope)

⁶⁰ (EL) nr 650/2012 põhjenduste p 25

⁶¹ RKTkm 3-2-1-114-12. (vt ka RKTkm 3-2-1-66-10)

Määrusega proovitakse tagada seda, et asja menetlev riik saab seda teha oma siseriiklike seaduste alusel. Kui aga surnu on valinud oma testamendis kohaldatavaks õiguseks mõne muu liikmesriigi õiguse, on võimalik sõlmida kohtualluvuse kokkulepe.⁶² Kohtualluvuse kokkuleppe sõlmivad puudutatud isikud. Formaalselt sõlmitakse see kirjalikus vormis. See peab olema allkirjastatud ning dateeritud. Kohtualluvuskokkulepe võib olla sõlmitud ka elektrooniliselt. Kui pärimisasi on algatatud liikmesriigis selle riigi omal algatusel, tuleb pärimisasi kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimisel lõpetada ning üle viia kokkulepitud riiklike menetlejate juurde.⁶³

Tulenevalt määruse art10 on ka pädevus liikmesriigi kohtul pärimisasja menetleda, mis ei olnud isiku alaliseks elukohas. Seda siiski tingimusel, kui liikmesriigis asusid pärandvara hulka kuuluvad esemed, kui surnu oli liikmesriigi kodanik või kui selles riigis asus surnu viimane teadaolev alaline elukoht ning alalise elukoha muutmisest ei ole möödunud rohkem kui viis aastat. Kui selgub, et ühelgi liikmesriigi kohtul ei ole õigus asja tervikuna lahendada, on liikmesriigil, kus asi asus, õigus teha otsuseid vaid selle konkreetse eseme kohta. Määrusesse sisse viidud *forum necessitatis*⁶⁴ põhimõte kohaselt võivad liikmesriikide kohtud erandkorras pärimisasja algatada juhul, kui selle läbiviimist kolmandas riigis ei saa mõistlikult eeldada.⁶⁵

Tulenevalt pärimismääruse art 17 kehtib liikmesriikides ühe pärimismenetluse reegel. *Lis pendes*⁶⁶ põhimõte kohaselt peatab liikmesriigi kohus, kuhu pöörduti hiljem, pärimismenetluse. See põhimõte väldib olukorda, kus erinevates riikides menetletakse ühte ja sama pärimisasja. Selline põhimõte väldib vastandlikke otsuste tegemist liikmesriikides. Määruse üheks eesmärgiks on, et pärimisasi viiakse läbi vaid ühes liikmesriigis. Määrusega on ette nähtud, et pärijad ja annakusaajad, kes ei ela alaliselt riigis, kus menetlust läbi viiakse, saavad pöörduda kõikide pärimisasjas tehtavate avalduste jaoks enda liikmesriigi kohtu või notari poole, kes tõestab või kinnitab sellised avaldused kohalikust õigusest lähtuvalt. Avalduste tegemise tähtajad ja esitamised menetleja riigi menetlevale organile toimivad aga menetleja riigi õiguse alusel.⁶⁷

Määrusest tulenevalt, saab isik valida oma pärimisasjale kohalduvaks õiguseks selle riigi õiguse, mille kodanik ta on valiku tegemise ajal või surma hetkel. Määruse põhjenduste

⁶² (EL) nr 650/2012 art 5

⁶³ Ibid

⁶⁴ Tingitud olukorra vajadusest.

⁶⁵ (EL) nr 650/2012, art 11

⁶⁶ Teade algatatud menetluse kohta

⁶⁷ (EL) nr 650/2012, põhjenduste p 32

kohaselt on tähtis, et kohalduva õiguse valik oleks etteaimatav ning eeldatav. See tähendab, et ei tohi teha võimalikuks olukorda, kus Eestis elav eestlasest isik saab valida oma pärimisasjale kohalduvaks õiguseks näiteks Portugali õiguse.⁶⁸ Valiku kohalduva õiguse kohta saab isik teha üldjuhul kas testamendis või pärimislepingus. Kui isik on hiljem surnud teises liikmesriigis, mille õigust ta ei ole valinud oma pärimisasjade menetlemiseks, on tema pärijatel tulenevalt määruse art 5 õigus soovi korral sõlmida kohtualluvuse kokkulepe ning viia pärimismenetlus läbi riigis, mille õiguse surnud isik oli valinud. Seega saavad enda pärimisasjale kohalduva õiguse valinud isik kui ka tema pärijad (nt perekond) olla kindlad, et isiku surma korral saavad nad pärimisasja läbi viia soovitud riigis.⁶⁹

Määruse üheks eesmärki täitvaks osaks on liikmesriikides pärimisasjades tehtud otsuste ja avalduste vastastikune tunnustamine. Tegemist on ambitsioonika muudatusega, mille kohaselt pärimisasjades aktsepteeritakse teistes liikmesriikides tehtud otsuseid ilma erimenetluseta (nt *apostille*⁷⁰). Kui riigis, kuhu otsusega pöördutakse, tekib küsimus otsuse tunnustamise osas, on õigus huvitatud isikul pöörduda selle liikmesriigi kohtusse otsuse täidetavaks tunnustamise menetluse läbiviimiseks.⁷¹ Kuna enamasti on selline otsuste või dokumentide tunnustamine probleemne, on pärimismenetluse (näiteks Eesti notari poolt läbiviidava pärimismenetluses) läbiviijal õigus iseseisvalt otsustada, kas dokument on aktsepteeritav.⁷²

Määruse kohaselt on ametlikul dokumendil teises liikmesriigis sama tõendusjõud nagu samal dokumendil päritoluliikmesriigis. Sellisteks tunnustavateks dokumentideks on erinevad liikmesriigis tehtud otsused, avaldused ja tõendid. Need on tehtud tsiviilisikute poolt ning neile on andnud kõrgema õigusjõu kui tavalistele tsiviildokumentidele need kinnitanud või tõestanud notar või kohus.⁷³ Sellised dokumendid võivad näiteks tõestada või sisaldada testamendi olemasolu, selle sisu, soovi pärandit vastu võtta või sellest loobuda, inventuuri läbiviimise nõuet ning pärijate vahelisi kokkuleppeid.⁷⁴ Siinkohal peab veel arvestama, et välisriikidest tulevad dokumendid on koostatud vastavalt nende riikide seadusandlusele. Selline tunnustamine lihtsustab asjade ajamist ning on vaba juriidilisest bürokraatiast. Siiski probleemina võib tekkida siinkohal olukordi, kus ühes riigis välja antud dokumenti peab

⁶⁸ Ibid p 37

⁶⁹ T.Szöcs. 17. Brüssel 2013. (III jurisdiction 2.)

⁷⁰ Notarite koda. Avaliku dokumendi kinnitamise apostilliga. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.notar.ee/19886>

⁷¹ (EL) nr 650/2012, art 45.

⁷² T.Szöcs. 17. Brüssel 2013. (III jurisdiction 4.)

⁷³ J. Fitchen. Recognition, acceptance and enforcement of authentic instruments of the succession regulation. *Journal of Private International law*. Vol 8 nr 2, lk 325. London.

⁷⁴ Notaries of Europe. A European initiative for authentic acts: a project serving citizens and business. Brüssel. 02.12.2008. a. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.notaries-of-europe.eu/eu-topics/authentic-instruments> (02.05.2015)

teises riigis kohaldama vastavaks teise riigi õigusega. Kuna määruse kohaselt peab olema dokument aktsepteeritav, siis võib tekkida olukord, kus dokumendi vastuvõtja riik peab saadud dokumenti tõlgendama sobivaks.⁷⁵

Määruse VI peatükk käsitleb käesoleva magistritöö uurimisobjektiks oleva EPT loomist. Tegemist on dokumendiga, mis on mõeldud kasutamiseks pärijatele, annakusaajatele, kellel on vahetu õigus pärandile, ning testamenditäitjale või pärandi hooldajale, kes peavad teises liikmesriigis tõestama enda pärija, annakusaaja, testamenditäitja või pärandi hooldaja õigusi. Sellise pärimistunnistuse eesmärgiks on muuta piiriülese mõjuga pärimisasja ajamine kiiremaks, õigusselgemaks ja mugavamaks.⁷⁶ EPT on konkreetne, kindlatele reeglitele allutatud dokument, mis on olemuslikult ühetaoline olenemata sellest, millises liikmesriigis ta on väljastatud.

EPT väljaandjaks on ametiasutus, kellel on õigus liikmesriigis pärimisasja menetleda Euroopa pärimismääruses sisalduvate kohtualluvuse sätete järgi. Pärimismääruse art 64 kohaselt on pärimistunnistuse väljastajateks asutused, millel on riigisisese õiguse kohaselt õigus pärimisasju menetleda. Kuna Eestis on see pädevus notaritel, siis on ka EPT väljastajaks Eestis notar.⁷⁷ EPT väljastamine ei ole kohustuslik ning selle eelduseks on huvitatud isiku taotlus. Taotluse sisu kirjeldav ammendav loetelu on toodud pärimismääruses. Taotluses kohustuslikult sisalduv informatsioon on väga mahukas ning detailne. Kuna taotlus on universaalne, peab ta sisaldama informatsiooni, mis oleks sobilik igas pärimisasjas EPT väljastamiseks.⁷⁸

Näitena saab tuua siinkohal olukorra, kus isiku pärimismenetlus on läbi viidud Rootsis. Kuna isikule kuulus kinnisasi ka Eestis, on pärijatel mõistlik taotleda Rootsis pärimismenetlust läbiviivalt kohtult või kohtu poolt määratud vara hooldajalt (rootsi k *boutredningsman*) EPT väljastamist.⁷⁹ Seejärel saab pärija tulla Eestisse ning EPT alusel pöörduda Eesti notari poole kinnistamisavalduse tegemiseks ning pärijate omanikuna registrisse kandmiseks.

⁷⁵ J. Fitchen. Recognition, acceptance and enforcement of authentic instruments of the succession regulation. Journal of Private International law. Vol 8 nr 2, lk 342. London.

⁷⁶ (EL) nr 650/2012, art 63

⁷⁷ E. Pötter, M. Torga. Juridica VII/2013, lk 524. Vt ka (EL) nr 650/2012 art 64.

⁷⁸ (EL) nr 650/2012, art 65

⁷⁹ Pärimine Euroopas, Rootsi, „Milline ametkond on põdev?“ Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.successions-europe.eu/en/sweden/topics/which-is-the-competent-authority-who-should-i-contact/> (02.05.2015)

2. MÄÄRUSE KOHTUALLUVUSE ARTIKLITE KOHALDAMINE

Idee EPT väljatöötamiseks Euroopa Komisjoni poolt pakuti välja 2009. aastal. Sellise piiriülese pärimistunnistuse põhiliseks eesmärgiks on pärijate, annakusaajate ja muude õigustatud isikute õiguste kaitsmise lihtsustamine teistes liikmesriikides. EPT sisaldab endas nii eraõiguse kui rahvusvahelise õiguse sätteid liites nendest kokku ühe, kuid siiski mitte Euroopas ennenägematu dokumendi. Pärimistunnistus on ka teistes liikmesriikides erinevate variatsioonidega kasutusel. Seda näiteks nii Saksamaal, Prantsusmaal, Austrias ning ka Hollandis.⁸⁰

Eestis on pärimistunnistus alusdokumendiks, millele tuginedes on võimalik pärijatel, annakusaajatel või muudel seoses pärimisasjaga õigusi omavatel isikutel oma õigusi teostada. Pärimistunnistuse saamiseks peab õigustatud isik pöörduma Eesti notari poole pärimismenetluse läbiviimiseks. Pärimismenetlus on notari poolt läbi viidav toiming, mille tulemusena selgitab notar välja kõik pärijad, annakusaajad ning võimalikud sundosa saajad ning teavitab neid pärimisasjast, nende pärimisasjaga seonduvatest õigustest ja kohustustest. Kui notar on pärijad välja selgitanud, väljastab ta neile pärimistunnistuse.⁸¹

PärSi kohaselt on Eesti menetlusosaliste taotluse alusel kohustus lisaks pärimistunnistusele väljastada ka annakusaaja ning sundosasaaja tunnistusi. Annakusaaja on isik, kellele on pärandaja määranud oma pärandvara hulgast mingi konkreetse õigushüve. See hüve annab õiguse nõuda pärijalt annakuks määratud eseme väljaandmist.⁸² Enda õiguste kaitseks on vaja annakusaajal taotleda notarilt tunnistust, kus on kirjas talle annakuna määratud õigused. Sundosa saaja tunnistuse tõestab notar sundosa saaja taotluse alusel ning selle eesmärgiks on välja tuua sundosa saaja poolt saadav osa pärandist.⁸³

EPT eesmärgiks ei ole asendada seniseid siseriiklike tunnistusi vaid asuda nende kõrvale eesmärgiga tõendada pärijate õiguseid teistes liikmesriikides. EPT väljastatakse Eesti notari poolt menetlusosalise taotluse alusel, kes soovib enda pärimisprotsessist tulenevaid õigusi teostada teistes liikmesriikides. EPT näol on tegemist tugeva juriidilise instrumendiga, mis peab praktikas olema tingimusteta aktsepteeritav.⁸⁴

⁸⁰ A.Fötschl. European review of private law, The relationship of the European Certificate of Succession to National Certificates. 2010. a. lk 126.

⁸¹ PärS §171 lg 1

⁸² U.Liin. Pärimisõigus. Tallinn. 2005, lk 145.

⁸³ PärS § 172 lg 1 ja § 173 lg 1.

⁸⁴ (EL) nr 650/2012, põhjenduste p 67

2.1. Määruse kohtualluvuse sätete otsese kohaldumise võimalikkus Eesti notaritele.

Eesti notar tegutseb pärimismenetluse läbiviijana iseseisvalt siseriiklikust õigusest tuleneva volituse alusel. Oleks mõistlik eeldada, et pärimismenetluse läbiviijana ning selle eest vastutajana peaks Eesti notar alluma määruse kohtualluvuse sätetele. Seda nii liikmesriikide kodanikele õiguskindluse tagamiseks ja määruse eesmärgist tuleneva liikmesriikide pärimisasjade ajamise korra ühtlustamiseks. Kuigi Eestis viib pärimisasju läbi notar tulenevalt seadusest tulenevatest volitustest, ei saa määruse tähenduses väita, et Eesti notar allub kohtualluvuse sätetele. Määruse kohaselt allub määrusest tulenevatele kohtualluvusätetele vaid liikmesriigi kohus või pädev asutus, kes on saanud volitused pärimismenetlust läbiviivalt kohtult.⁸⁵

Eesti notar on riigi poolt ellu kutsutud avalik õiguslik institutsioon, kes lähtub oma töös nii siseriiklikest kui rahvusvahelistest õigusaktidest. Notar peab oma ametit enda nimel vaba elukutsena ning ta ei ole seejuures ei ettevõtja ega riigiametnik. Riik on notarile delegeerinud õigussuhete turvalisuse tagamise ning õigusvaidluste ennetamise ülesande ning sellest tulenevalt jaguneb notari ametitegevus ametitoimingute tegemiseks ja ametiteenuste osutamiseks.⁸⁶ Notari ametitoimingute ja ametiteenuste loetelu on toodud notariaadiseaduse (edaspidi NotS) § 29 ja 32. Peamisteks notari ametitoiminguteks on tõestamistoimingud ning pärimismenetluse läbiviimine.⁸⁷

Tõestamisülesannet täites peab notar välja selgitama osapoolte kavatsused, soovid ja eesmärgid ning hoiatama neid tehingu tegemisega seotud tagajärgede ja ohtude eest. Lisaks on tema kohustuseks välja selgitada, kas osapooled on piisavalt pädevad tehingut tegema ning kas nad on selleks õigustatud. Kui notar leiab, et kõik eeldused notariaalakti tõestamiseks on täidetud, tõestab notar akti, mis seejärel omandab õigusliku jõu. Kuigi Eesti tsiviilkohtumenetluse seaduse (edaspidi TsMS) § 232 lg 1 tuleneb, et ühelgi tõendil ei ole kohtu jaoks kindlaksmääratud jõudu, siis mitmed notariaalselt tõestatud lepingud omavad siiski ka õiguslikku tähendust kohtu jaoks. Seda olukorras, kus kohus menetleb maksekäsu kiirmenetluse taotlust ning tehes otsuse vaid näiteks notariaalsest lepingust tulenevate kokkulepete alusel, ilma lepingu tagamaid kindlaks tegemata.⁸⁸

⁸⁵ (EL) nr 650/2012, art 4.

⁸⁶ Notariaadiseadus § 2 lg 2. RT I 200, 104, 684. RT I, 19. 03.2015, 15. (vt ka E.Strang. Eesti notariaat 20. Tallinn. Juridica VII/2013. Lk 526-527)

⁸⁷ NotS § 29 ja 32

⁸⁸ E.Andresen. State tasks of public office of notary. Juridica International, Tallinn. XVI/2009, lk 163.

Nii tõestamisülesandeid kui ka pärimismenetlust läbi viies täidab notar riigi poolt talle antud ülesandeid. Kuna riigi poolt on sätestatud, et sellised toimingud (nt kinnisvara müügitehingute tõestamine või pärimismenetluse läbiviimine) on tehtud notari poolt, on riik andnud notarile pädevuse, mida teistel riigiteenistujatel ega esindajatel ei ole. Kuigi notar peab oma ametit iseseisvalt ja sõltumatult, on tema täidetavad ülesanded talle riigi poolt delegeeritud. Formaalselt kannavad notari poolt tõestatud või kinnitatud dokumendid kui ka pitser riigivapikujutist ning tulenevalt NotS-st kuuluvad kõik notari poolt ametitoimingute käigus tehtud dokumendid riigile.⁸⁹

Seega saab siinkohal väita, et notarid on sõltumatud, kuid olemuslikult riigivõimu esindajad, täites neile riigi poolt antud ülesandeid. Notarid peavad oma töös lähtuma seadustest ning üldjuhul nende töös ei ole kaalutlusõigust. Autor leiab, et pärimismenetluse läbiviimise notari pädevusse andmisel on antud ülesande iseloomust tulenevalt notarile antud suur diskretsiooniõigus. Pärimisasjad on isiklikku laadi ning kuigi seadusest tulenevalt on kõik reguleeritud, siis pärimismenetluse läbiviimisel on tihti vaja notaril vastu võtta põhimõttelisi otsuseid, mis on seadusega reguleerimata. Selliseid otsuseid tuleb vastu võtta näiteks testamendi tõlgendamisel või loobumistähtaegade määramisel.⁹⁰

Kui notariaalsete testamentide või pärimislepingute tõestamisel saab notar lähtuda seadusest ning etteantud reeglitest, siis näiteks testamendi tõlgendamisel on notari diskretsioon suur. Siinkohal saab näitena tuua just kodused testamendid⁹¹, mida üldjuhul tehakse ilma juristi osavõtuta, ning mis üldjuhul seetõttu ei ole vormikohased ning on raskesti mõistetavad. Tõlgendamisel peab notar eeldama ja välja selgitama, mis oli testaatori tahe ning vajadusel selgitama välja seda koos kasusaajate või testamendi tunnistajatega. Siinkohal on tavalised olukorrad, kus notari otsusel on suur kaal ning keegi võib pärandist ilma jääda.⁹² Seega saab autor väita, et pärimismenetlust läbi viies on notar asetatud justkui kohtuniku rolli, kelle otsusest sõltub, kuidas ning kelle vahel jagunevad pärandist tulenevad õigused.

Tulenevalt 15.05.1996. a vastu võetud PärSis oli Eestis pärimismenetluse läbiviijaks notar, kuigi seaduse rakendusosas olevast § 171 oleksid pidanud notarite töö pärimismenetluse läbiviimisel üle võtma kohtud alates 01.01.2000. a ning kuni 31.12.1999. a oleksid pärimisasju ajanud notarid. Seega oleks tekkinud Eestis olukord, kus PärS § 117 lg 1 alusel oleks tulnud pärandi vastuvõtmiseks või sellest loobumiseks esitada kohtule kirjalik avaldus

⁸⁹ Ibid, lk 164-165.

⁹⁰ U.Liin. lk 183

⁹¹ PärS § 20 lg 1

⁹² U.Liin. lk 184

menetluse algatamise kohta. Kõik seaduses notari kohta käivad sätted oleksid puudutanud kohust. Välja arvatud testamendi tõestamise sätted.⁹³ 10.11.1999. a vastu võetud PärSi muutmise seadusega, vahetult enne pärimismenetluste läbiviimise kohustuse kohtute alluvuse minekut, muudeti seadust nii, et pärimismenetluse läbiviijaks jäi notar. Justiitsminister Märt Rask põhjendas muudatust, sellega, et kohtute töötajaskonna suurendamine ja väljaõpetamine oleks riigile asjatult koormav. Lisaks on notarid saanud pärimismenetluse läbiviimisega hästi hakkama ning riigil ei ole põhjust kahelda nende kompetentsuses.⁹⁴

Seejärel jäi kõik endiseks ning PärS § 117 lg kohaselt tuli esitada pärandi vastuvõtmiseks või sellest loobumiseks avaldus notarile ning kogu menetluse läbiviijaks oli ja jäi notar.⁹⁵ Siinkohal saab väita, et seadusandjate sooviks oli, et pärimisasju lahendaksid Eestis nõ pärimiskohtud. Kuna aga pärimisasjad kohtute pädevusse ei läinud, ei ole võimalik eeldada, kuidas oleks pärimismenetlus sellisel juhul välja näinud. Kas kohus oleks lahendanud pärimisasja algusest lõpuni või oleksid kohtute volituste alusel tegutsenud notarid või muud ametnikud? Euroopa riikidest saab siinkohal näitena tuua näiteks Austria, kus samuti pärimisasju lahendab kohus, kuid kohtu esindajana tegutseb notar.⁹⁶

Seega on Eestis tahetud viia pärimismenetluse läbiviimise kohustus kohtute pädevusse, kuid sellest loobutud otstarbekuse kaalutlustel. Siiski ei saa öelda, et kõik pärimismenetlusega seotud toimingud on notarite pädevuses. Kehtiva PärSi kohaselt rakendab kohus pärandvara hoiumeetmeid ning olukorras, kus pärijad ei jõua kokkuleppele pärandvara jagamises, on kohtu ülesandeks pärandvara kohtulik jagamine.⁹⁷ Pärandvara ühisuse lõpetamise nõudeõiguse määramisel ei ole vaja lisaks tugineda AÕS § 76-ele, vaid pärijad saavad tugineda ainult PärS § 152-156-le.⁹⁸

⁹³ Pärimisseadus. RT I 1996, 38, 752.

⁹⁴ IX Riigikogu stenogramm II istungjärk, Pärimisseaduse muutmise seaduse eelnõu (131 SE) esimene lugemine. 13.10.1999. a. Kättesaadav arvutivõrgust: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=939808800&pkpkaupa=1&paevakord=2000006025> (02.05.2015)

⁹⁵ Pärimisseaduse muutmise seadus. RT I 1999, 88, 807.

⁹⁶ Pärimine Euroopas, alaliik Austria, „Milline ametkond on põdev?“ Kättesaadav arvutivõrgust: http://www.successions-europe.eu/et/austria/topics/Milline-ametkond-on-p%C3%A4dev_Kelle-poole-tuleks-p%C3%B6%C3%B6rduda/ (02.05.2015)

⁹⁷ PärS §152 lg 4. RT I 2008, 7, 52, RT I, 29.06.2014, 10.

⁹⁸ P.Varul. Kaasomandi lõpetamine. Juridica VII/2013. Tallinn. lk 467. p 2.4.2.

2.1.1. Pärimismenetluse sarnasus hagita menetlusele ning kohtutotsuste ja notari poolt väljastatava pärimistunnistuse erinevused

Tulenevalt sellest, et enne 1999. aasta PärSi muudatusi kaaluti pärimisasjade läbiviimise pädevuse üleandmist kohtutele, väidab autor, et pärimismenetluse näol tegemist kohtulikule hagita menetlusele sarnaneva menetlusega.

Üheks põhiliseks sarnasuseks on, et hagita menetluses ei esitata kohtusse hagi, vaid avaldus. TsMS § 4 tuleneb menetlusõiguste käsutamise põhimõte. Põhimõtte sisuks on see, et kohus menetleb tsiviilasja üksnes juhul, kui seaduses sätestatud korras on esitatud hagi või muu avaldus.⁹⁹ Ka pärimismenetlus algab avalduse alusel. Avalduse ja mitte hagi esitamise tõttu on menetlusosalisteks mitte hageja ja kostja vaid avaldaja ja asjast puudutatud isikud.¹⁰⁰ Pärimismenetluse osalised on pärijad, annakusaajad, sundosasaajad ja mingil määral ka pärandaja võlausaldajad. Hagita menetluste puhul on tavapärane, et neid ei lahenda mitte kohtunik, vaid need on delegeeritud. Praktikast kinnitab ka Riigikohtu tsiviilkolleegiumi poolt kohtuasjas 3-2-2-1-09 tehtud kohtumäärus, kus on välja toodud, et maksekäsu kiiremenetluste läbiviimine on üldjuhul antud kohtunikuabide pädevusse.¹⁰¹ Täpselt samamoodi on kohtunikuabide pädevusse antud registriasjad, mistõttu äriregistri ja kinnistusregistri kandeid teevad kohtunikuabid. Õiguslike raskuste ilmnemisel on kohtunikuabidel kohustus pöörduda asja edasiseks otsustamiseks kohtuniku poole.¹⁰²

Autor on seisukohal, et hagita menetluses kehtivad põhimõtted on tuvastatavad ka pärimismenetluses. Nii hagita menetluses kui ka hagilises menetluses kehtivad samad põhimõtted, mis on sätestatud TsMS esimeses peatükis.¹⁰³ Menetluse efektiivsuse põhimõte tuleneb TsMS § 2, mille kohaselt tsiviilkohtumenetluse ülesandeks on tagada, et kohus lahendaks tsiviilasja õigesti, mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega.¹⁰⁴ Menetluse efektiivsuse põhimõtet notaritele sõnaselgelt sätestatud ei ole, kuid õiguskäibe huvides on pärimisasja efektiivne lahendamine. Autor leiab, et PärS § 171 lg 1 ning NotS § 2 lg 1 (edaspidi NotTS) tuleneb notarile lisaks kohustus lahendada pärimisasi õigesti. Kuna NotTS-iga on pärimismenetlusega seotud kulud fikseeritud ning kergelt menetlusosaliste poolt ettenähtavad ning notaril on neid võimatu muuta, ei tulene ei PärSist ega ka PärSist tulenevate notari ametitoimingute tegemise korra- st notarile kohustust jälgida menetluse läbiviimist

⁹⁹ TsMS § 4

¹⁰⁰ Tsiviilkohtumenetluste ülevaade. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.kohus.ee/et/kohtuasjade-menetlused/tsiviilkohtumenetlus> (02.05.2015)

¹⁰¹ RKTkm 3-2-2-1-09 p 9.

¹⁰² Tsiviilkohtumenetluse seadustik § 595, lg 1-4. RT I 2005,26,197, RT I, 19.03.2015, 26

¹⁰³ K.Kersta-Vaks. Hagita menetluse üldised küsimused. Juridica V/2011, lk 391.

¹⁰⁴ TsMS § 2

võimalikult väikeste kuludega.¹⁰⁵ Kokkuvõtvalt saab väita, et TsMS § 2 tulenev menetluse ökonoomia põhimõte kohaldub ka notari jaoks tulenevalt pärimismenetluse läbiviimist reguleerivatest aktidest.

Samuti on sätestatud notaritele minimaalne menetluse kestus. PärS § 171 lg 1 kohaselt tõestab notar pärimistunnistuse kui pärija pärimisõigus ja ulatus on piisavalt tõendatud, kuid mitte varem kui üks kuu. Minimaalse menetlustähtaja, ehk ühe kuu tingib notari poolt Ametlikes Teadaannetes avaldatud teade pärimismenetluse läbiviimise kohta, milles notar kutsub üles esitama pärimisasja kohta infot ning toimikuga tutvuma tulema.¹⁰⁶ Sellesisuline kohustus on autori arvamuse kohaselt võrreldav kohtule TsMS § 7 tulenevast menetluse avalikkuse kohustusest. PärS § 119 lg 1 sätestab pärandist loobumise tähtjaks kolm kuud. Eeltoodust tulenevalt võib asuda seisukohale, et eeldatavaks pärimismenetluse kestuseks on kuu kuni kolm kuud. Autor on seisukohal, et menetluse efektiivsuse ja avalikkuse põhimõtte kehtivad nii pärimismenetluses kui ka hagita menetluses.

Tuues paralleele TsMS § 4 tuleneva menetlusõiguse käsutamise põhimõtte ning pärimismenetlusega, saab väita, et ka notar algatab pärimismenetluse juhul, kui selleks on esitatud avaldus. Antud juhul pärimismenetluse algatamise avaldus.¹⁰⁷ Tulenevalt TsMS § 476 lg 1 algatab kohus hagita menetluse, kas omal algatusel või huvitatud isiku avalduse alusel. Tulenevalt sama paragrahvi lg 2 kohaselt algatab kohus hagita menetluse üksnes selleks õigustatud isiku või asutuse avalduse alusel.¹⁰⁸ Pärimismenetluse algatamise avaldust on õigustatud esitama pärija, pärandaja võlausaldaja, annakusaaja või muu pärandvara suhtes õiguseid omav isik.¹⁰⁹ Tuues siinkohal paralleeli pankrotimenetluse alustamisega kohtus, on pankrotiavalduse esitajateks samuti piiratud isikute ring, ehk võlgnik või võlausaldaja.¹¹⁰ Kui hagita menetluse avaldus on menetlusse võetud, eeldatakse kohtu aktiivset osalemist menetluses, kelle ülesandeks on kõikide asjaolude väljaselgitamine ning kõikide menetlusosaliste õiguste tagamine.¹¹¹ Täpselt samamoodi on ka notari rolliga pärimismenetlust läbi viies.

Lisaks menetlusõigusele võib hagita menetluse algatamiseks õigustatud isikute ringi piirang tuleneda ka materiaalõigusest. Näiteks aktsiaseltsi sundlõpetamise avalduse võib esitada

¹⁰⁵ NotTS § 31

¹⁰⁶ PärS § 168 lg 1

¹⁰⁷ Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise kord § 4 lg 1

¹⁰⁸ TsMS § 476 lg 1

¹⁰⁹ Pärs § 166 lg 1

¹¹⁰ Pankrotisseadus. RT I 2003, 17, 95. RT I, 21.06.2014. § 9 lg 1

¹¹¹ RRTKm 3-2-3-2-04 p 5.

juhatuse, nõukogu, juhatuse liige või aktsionär.¹¹² Omakorda lisaks materiaaloigusele reguleerib avalduse esitamiseks õigustatud isikute ringi ka õigussuhte iseloom ja olemus.¹¹³ Näiteks, tulenevalt perekonnaseadusest saab vallavalitsus taotleda kohtult vanema hooldusõiguse piiramist, kuid ei saa taotleda kohtult hooldusõiguse muutmist.¹¹⁴ Sarnaselt hagita menetlusele on pärimismenetlust õigustatud algatama piiratud isikute ring. Pärimismenetlust ei saa algata uudishimulik kolmas isik, kellel puuduvad pärandvaraga seotud õigused. Isikute ring, kes on õigustatud pärimismenetlust algatama, on ammendavalt kirja pandud pärimisseaduses.¹¹⁵

TsMS § 5 lg 3 sätestab hagita menetluses uurimisprintsipi,¹¹⁶ mille kohaselt hagita asjas selgitab kohus ise asjaolud ja kogub selleks vajalikud tõendid, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti. Tulenevalt Riigikohtu seisukohast tuleneb TsMS § 5 lg 3 ning § 477 lg 5 ja 7 kohtule asjaolude selgitamise ja tõendite kogumise kohustus hagita asjades. TsMS § 477 lg 5 järgi ei ole kohus hagita menetluses seotud menetlusosaliste esitatud taotluste ega asjaoludega ega nende hinnanguga asjaoludele, kui seadusest ei tulene teisiti. Tulenevalt sama paragrahvi lõike 7 kohaselt nõuab kohus tõendite esitamist või kogub neid omal algatusel ise.¹¹⁷ Seega saab kokkuvõtvalt seoses hagita menetlusega välja tuua kolm põhilist kohtu kohustust. Esiteks peab kohus kontrollima avalduse vastavust seadusele ning selle tõendatust ja lisaks on kohtu kohustuseks nõuda avaldajatelt tõendite esitamist või koguda neid omal algatusel. Teiseks tulenevalt TsMS §198 lg 3 kaasab hagita menetluse osalised kohus ise omal algatusel. Kolmandaks tulenevalt TsMS 447 lg 5 ei ole kohus seotud menetlusosaliste esitatud taotluste ega ka asjaoludega ega nende hinnanguga asjaoludele kui seadusest ei tulene teisiti.¹¹⁸

Analüüsides TsMS § 5 lg 1, 2 ja 3 tulenevat uurimispõhimõtet, saab väita, et see on ka pärimismenetlust iseloomustav põhimõte. Täpselt nagu hagita menetluses, kus kohus võib tuginedes asjaoludele, jõuda hoopis teisele otsusele ning lahendusele, kui hageja soovis.¹¹⁹ Nii võib juhtuda ka pärimismenetluses. Eriti selgelt tuleb selline olukord välja juhul, kui pärimismenetluse algatajaks oli võlausaldaja, kelle sooviks on pärijate tuvastamine. Lisaks võib selline olukord tekkida ka juhul, kui notarile esitatakse menetluse käigus kodune testament, mille kohaselt muutuvad pärijad, pärandiosad või muud õigused.¹²⁰ Seega saab

¹¹² Äriseadustik § 366 lg 2 RT I 1995, 25, 355. RT I, 31.12.2010,19.

¹¹³ K.Kersta-Vaks. lk 392.

¹¹⁴ Perekonnaseadus. RT I 2009,65,395, RT I, 29.06.2014,104. § 134-136

¹¹⁵ PärS § 166 lg 1

¹¹⁶ K.Kersta-Vaks. lk 391

¹¹⁷ RKTKm 3-2-1-45-09 p 14.

¹¹⁸ K.Kersta-Vaks. lk 393

¹¹⁹ RKTKm 3-2-1-42-10 p 9.

¹²⁰ PärS § 26 lg 2

väita, et pärimismenetluse läbiviimises on esindatud ka tsiviilkohtumenetlusest tuntud menetlusõiguste käsutamise põhimõtte ning hagita menetlusele iseloomulik uurimispõhimõtte.

TsMS § 7 sätestab ka õiglase menetluse põhimõtte, mille kohaselt on õigusemõistmisel pooled ja muud isikud seaduse ja kohtu ees võrdsed. Minnes edasi TsMS § 7 tuleneva õiglase menetluse ning poolte võrdsuse põhimõtte¹²¹ ning pärimismenetluse võrdlusega, saab väita, et notari poolt läbiviidav pärimismenetlus vastab nendele põhimõtte tingimustele, sest olemuslikult on notar sõltumatu ametiisik, kellele on delegeeritud õigussuhte turvalisuse tagamise ja õigusvaidluste ennetamise ülesanded. Notar tohi ühtegi menetlusosalist teisest subjektiivselt eelistada.¹²² Sellest tulenevalt saab väita, et õiglane menetlus on tagatud juba notari, kui ametniku staatusest. Lisaks on pärimismenetlust läbi viies notaril kohustus kõiki võimalike pärijaid, annakusaajaid ning sundosasaajaid teavitada¹²³ ning võimaldada menetlusosalistel tutvuda pärimismenetluse käigus kogutud dokumentidega, andes niiviisi objektiivse võimaluse pärimismenetlusest ülevaate saamiseks kõigile eelpool toodud menetlusosalistele.¹²⁴ Kokkuvõtvalt saab väita, et põhimõtted, mis tulenevad TsMS-ist ning kehtivad hagita menetluse puhul, tulenevad osaliselt pärimismenetlust reguleerivatest aktidest ka notaritele.

TsMS §198 lg 3 tuleneb kohtu kohustus kaasata hagita menetluses menetlusosalised omal algatusel. Siinkohal eeldatakse, et menetlusosalised on isikud, kellel on seaduse kohaselt õigus hagita menetluses tehtava määruse peale edasi kaevata. Riigikohus on öelnud, et ei ole võimalik määrata universaalset menetlusmudelit ning menetlusosaliste ringi. Iga konkreetse menetluse puhul tuleb kohtul selgeks teha, kes on puudutatud isikud ja millised õigused tuleb neile tagada.¹²⁵ Autor leiab, et ka pärimismenetluses ei ole menetlusosalised kindlaks määratud ning notar peab menetluse käigus välja selgitama kõik puudutatud isikud, kes omavad õigusi seoses pärimisasjaga.¹²⁶ Pärimisasjas on osalised fikseeritud küll neile antava nimetusega, näiteks pärija, annakusaaja või sundosa saaja. Siiski nende rollide taga olevate isikute kindlaks määramine võib olla komplitseeritud, eriti olukorras, kus pärimisasja algamata õigustatud isikutel on õigus enda pärandist tulenevatest õigustest loobuda.¹²⁷ Seejärel peab notar tuvastama, kas kellelgi on õigus nende asemele astuda või mitte. Seega

¹²¹ K.Kersta-Vaks. lk 391.

¹²² NotS § 2 lg 1

¹²³ PärS § 168 lg 2

¹²⁴ ibid § 170 lg 2

¹²⁵ RKTkm 3-2-1-25-11, p 4,2.

¹²⁶ PärS § 171 lg 1

¹²⁷ ibid § 116 lg 1

saab järeldada, et nii menetlusosaliste kaasamine on sarnane nii hagita menetluses kui ka pärimismenetluses.

Siiski leiab autor, et antud juhul on notarite roll keerukam, sest pärimismenetluse käigus võib tekkida olukord, kus tuleb tuvastada isiku esimese, teise või kolmanda ringi pärijad või muud õigustatud isikud.¹²⁸ Kuna notar töötab rahvastikuregistri andmetega,¹²⁹ mis ei pruugi olla praktikas õiged, on notaril registris vea tuvastamisel või vea olemasolu kahtluse korral, näiteks pärijaringide väljaselgitamise käigus, kohustus tekkinud viga registrist parandada.¹³⁰ Seega võib tekkida notarist sõltumatult olukord, kus andmete parandamine viivitab menetluse kulgu või selgub uute menetlusosaliste olemasolu.

Analüüsid esimeses hagita menetluse ning pärimismenetluse sarnasust, tuleks peatuda ka isikutele ärakuulamisõiguse tagamisel. Hagita menetluses võib kohus loobuda kohtuistungi pidamisest, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti.¹³¹ Tulenevalt TsMS 477 lg 4 ei vabasta kohtuistungi pidamise nõude puudumine isikutele ärakuulamisõiguse andmisest. Ärakuulamisõiguse all on mõeldud seda, et menetlusosalistel on õigus esitada väiteid, vastuväiteid ja tõendeid.¹³² Autor leiab, et pärimismenetluse kontekstis leiab ärakuulamisõigusega sarnase olukorra PärS § 170 lg 2, mille kohaselt on menetlusosalistel või muudel õigustatud isikutel õigus tutvuda kõikide notari poolt pärimisasjas tehtud päringute ja järelpärimiste tulemustega. Lisaks on isikutel õigus ja võimalus esitada notarile vastuväiteid pärimise kohta ja avaldada uut infot (n koduse testamendi). See annab menetlusosalistele õiguse tutvuda pärimistoimikuga ning olla kursis pärimisprotsessiga. Arvatavasti kõige suuremat menetlusosaliste sekkumist pärimismenetlusesse lubab PärS § 28, mille kohaselt lähtutakse testamendi tõlgendamisel testaatori tegelikust tahtest.

Testaatori tegeliku tahte väljaselgitamine on notari jaoks suure diskretsiooniga ülesanne, mille järgi on vajadus enamasti koduste testamentide puhul.¹³³ Probleem võib tekkida näiteks testaatori ebapiisavatest juriidilistest teadmistest, mille tõttu võib ta testamenti kirjutades segamini ajada üldõigusjärglase, ehk pärija¹³⁴ ning annakusaaja, ehk teatud varalise hüve saaja, mõisted.¹³⁵ Võib tekkida olukord, kus testamenti pärimisseaduse alusel sõna-sõnalt tõlgendades võib saada vale arusaama testaatori tegelikust tahtest. Seetõttu on notaril

¹²⁸ PärS § 11 ja 12

¹²⁹ Pärimisseadusest tulenevate notaritoimingute tegemise kord § 10 lg 5

¹³⁰ Rahvastikuregistri seadus § 56 lg 1 RT I 2000, 50, 317. RT I, 15.03.2014,42.

¹³¹ TsMS § 477 lg 2

¹³² RKTkm 3-2-1-45-09, p 17.

¹³³ ibid §20 lg 3

¹³⁴ ibid § 39 lg 1

¹³⁵ ibid §56 lg 1

kohustus tulenevalt PärS § 28 ja 29 lg 1 ja 2 selgitada välja testaatori tegelik tahe ning selleks peab ta kaasama testaatori lähedasi, kes enamasti on ka menetlusosalised, ehk pärandile õigusi omavad isikud. Teine olukord menetlusosaliste kaasamisel on testamendi tunnistajate ärakuulamine. Kuigi PärSist ei tulene notarile kohustust tunnistajaid ära kuulata, on tal see võimalus, sest tunnistajad saavad selgitada testamendi kehtivuse eeldusi, näiteks kinnitada testaatori tervislikku seisundit ning seda, et testaatorit ei mõjutatud testamendi tegemisel.¹³⁶

Erinevus hagita menetluse ning pärimismenetluse vahel ilmneb aga menetlusosalise õiguses hagi tagasi võtta. Selline õigus on menetlusosalisel juhul, kui menetlus algatati avalduse alusel ning kohtul ei ole enda algatusel õigust menetlust algatada.¹³⁷ Pärimismenetluse puhul tõestab notar pärimismenetluse algatamise avalduse, kui algataja põhjendab, et tal oli pärandvara suhtes õigusi.¹³⁸ Seejärel on pärimisasi notari menetluses ning notar lõpetab menetluse alles siis, kui kõik pärandile õigusi omavad isikud on välja selgitatud. Lisaks, pärandile õigusi omavad isikud on teadlikud oma õigustest ning nad ei ole nendest loobunud. Arvestades eeltoodut ei ole võimalik pärimismenetlust menetlusosalise poolt lõpetada või peatada olgugi, et nad võisid ise selle algatada, sest PärS § 130 lg 1 järgi on pärandiga seotud õigused juba üle läinud õigustatud isikutele pärandaja surmaga.

Selline õigusrahu põhimõtet tagav säte, tähendab seda, et igal isikul on olemas õigusjärglane (füüsiliste isikute puudumisel on õiguste ja kohustuste subjektiks elukohajärgne kohalik omavalitsus¹³⁹) ning notari roll on nende isikute väljaselgitamine ja neid nende õigustest teavitamine. Menetlusosalised võivad aga taotleda pärimisasja üleandmist teisele notarile.¹⁴⁰ Autor leiab siiski, et pärimisasja üleandmist ei saa võrrelda hagi tagasi võtmisega, sest see täidab teisi eesmärgi. Üleandmise aluseks võib olla notari ametist lahkumine või soov jätkata pärimisasja menetlemist teise notari juures.¹⁴¹ Pärimisasja menetlemise üleandmisel antakse üle pärimistoimik ja pärimisasja kogutud muud andmed. Menetluse üleandmine, erinevalt hagi tagasi võtmisest, menetlust ei peata.

Minnes menetluste lõpptulemite võrdluse juurde, siis hagita menetluse lõpuks väljastab kohus tulenevalt TsMS § 478 lg 1 kohtumääruse. Erinevalt kohtuotsusest, mida ei saa pärast teatavaks tegemist muuta¹⁴², saab kestva toimega kohtumäärust asjaolude muutumisel muuta

¹³⁶ RKTko 3-2-1-23-08, p 9. (vt ka PärS § 11 lg 1 ja 2)

¹³⁷ TsMS § 477 lg 6

¹³⁸ PärS § 4 lg 1

¹³⁹ ibid § 11 lg 2

¹⁴⁰ ibid § 15 lg 1

¹⁴¹ ibid § 15 lg 2

¹⁴² TsMS § 447 lg 1

või tühistada.¹⁴³ Hagita menetluses tehtud otsuse peale saab menetlusosaline esitada määruskaebuse 15 päeva jooksul.¹⁴⁴ Erinevalt kohtuotsusest menetleb määruskaebuse esitamisel hagita menetluse korral asja uuesti maakohus.¹⁴⁵ Lisaks võib määruskaebusega esitada kohtule uusi asjaolusid ja tõendid, mida apellatsioonikaebusega ei saa teha. Tegemist on põhimõtteliste vahedega kohtuotsuse ja määruse vahel, samuti hagimenetluse ja hagita menetluse vahel.¹⁴⁶

Kui maakohus ei rahulda määruskaebust, esitab ta selle koos menetludokumentidega kohtualluvuse järgi ringkonnakohtule läbivaatamiseks ja lahendamiseks.¹⁴⁷ Sarnaselt hagita menetlusele on ka pärimismenetluses menetlusosalistel õigus uute andmete ilmnemisel või notari tehtud vea ilmnemisel taotleda pärimistunnistuse kehtetuks tunnistamist.¹⁴⁸ Kui tunnistus on kehtetuks tunnistatud, viib notar läbi uue pärimismenetluse ning väljastab uue pärimistunnistuse.¹⁴⁹ Siiski tähendab see seda, et asja vaatab sisuliselt läbi sama notar, ehk kohtu kontekstis sama aste. Lähtudes lähimuspõhimõttest on see mõistlik, sest asja menetlenud notar on olnud kursis menetluse sisuga ja lisaks on uus menetlus nii kiirem. Kui isikul oleks võimalus minna teise notari juurde pärimisasja uuesti menetlema, olukorras, kus pärimismenetluse käigus on tehtud teise notari poolt viga, tekitaks see notarite vahele justkui hierarhia, mis oleks vastuolus notari olemusega.¹⁵⁰ Ka ajalooliselt on notar Eestis olnud sõltumatu ametiisik, kellele on olnud delegeeritud õigussuhete turvalisuse tagamine.¹⁵¹ Notarite üle teostab järelevalvet Justiitsministeerium, kes võib kaasata Notarite Koja.¹⁵² Sellest tuleneb, et notarid on üksteisega horisontaalses ning üksteisest sõltumatus suhtes ning üks notar ei saa ega tohi teostada järelevalvet teise notari töö üle.

Kokkuvõtvalt saab väita, et kuigi nii pärimismenetlus kui ka hagita menetlus on sarnased, on nad erinevad tulenevalt nende läbiviija olemusest. Autor leiab, et kui pärimismenetluse läbiviimise ülesanne oleks antud kohtute pädevusse, täidaksid suure tõenäosusega notari rolli kohtunikuabid, ning pärimismenetlus oleks üheks hagita menetluse liigiks. Pärimismenetluse läbiviijateks on notarid ning seetõttu on vale väita, olenemata sarnasustest, et pärimismenetluse näol on tegu hagita menetlusega, mida viib läbi notar. Lisaks tundub olevat

¹⁴³ ibid §480 lg 1

¹⁴⁴ ibid § 661lg 2

¹⁴⁵ ibid § 663 lg 1

¹⁴⁶ RKTkm 3-2-1-42-10, p 19.

¹⁴⁷ TsMS § 663 lg 5

¹⁴⁸ PärS §175 lg 1

¹⁴⁹ ibid §175 lg 2

¹⁵⁰ NotS § 2 lg 1.

¹⁵¹ E.Strang. lk 528.

¹⁵² NotS § 5 lg 1

notari poolt väljastatud pärimistunnistuses tehtud vigade parandamine vastuolus *res judicata*¹⁵³ põhimõttega.

Kuna alapeatüki eesmärgiks on leida vastus küsimusele, kas Eesti notar täidab pärimismenetlust läbi viies kohtu ülesannet ja kas talle saavad seeläbi laieneda määrusest tulenevad kohtualluvuse sätted, siis tuleks siinkohal võrrelda kohtu poolt tehtud otsuste õigusliku olemust notari poolt väljastatud pärimistunnistusega. Põhiseaduse § 23 lg 3 sätestab, et kedagi ei tohi teist korda kohtu alla anda ega karistada teo eest, milles teda vastavalt seadusele on mõistetud lõplikult süüdi või õigeks.¹⁵⁴ Tegemist on topelt karistamise keelu põhimõttega, mis ladina keeles kannab nimetust *ne bis in idem*.¹⁵⁵ Antud põhimõtet saab sisustada selliselt, et kui kellegi teole on ühiskonna konfliktisituatsioonide lõplikuks lahendamiseks pädeva kohtusüsteemi poolt tehtud ja kohtuotsusega kord juba õiguslik hinnang antud, on õigusrahu huvides teo hilisem õiguslikult relevantne ümberhindamine keelatud. Seda isegi siis kui varasem kohtu hinnang osutub valeks.¹⁵⁶

Endine Euroopa Liidu Kohtu kohtunik Uno Lõhmus¹⁵⁷ on enda *ne bis in idem* põhimõtet kajastavas artiklis leidnud, et sellel põhimõttel kaks tähendust. Tegemist on nii EL-i õiguse üldise põhimõttega ja ka lepingunormiga. Lepingunormina saab antud põhimõtte välja tuua EL-i Schengeni rakenduskonventsiooni art 54.¹⁵⁸ Isikut, kelle suhtes on üks konventsiooniosaline langetanud lõpliku kohtuotsuse, ei või teine konventsiooniosaline sama teo eest vastutusele võtta, tingimusel, kui isikule on juba karistus määratud või ta kannab seda või seda otsuse langetanud konventsiooniosalise õiguse alusel enam täitmisele pöörata.¹⁵⁹ Riigikohus on *ne bis in idem* põhimõtte tõlgendamisel võtnud aluseks Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) praktika. Inimõiguste ja põhivabaduste Euroopa konventsiooni (EIÕK) protokolli nr 7 art 4 sõnastus erineb Schengeni rakenduskonventsiooni omast selle võrra, et kasutatakse sõnu „lõplikult õigeks või süüdi mõistetud“.¹⁶⁰

Euroopa inimõiguste kohus on asjas Sergey Zolotukhin vs Venemaa¹⁶¹ öelnud, et otsus on lõplik, kui see on omandanud *res judicata* jõu, s.t. kui otsus on muutmatu, kui rohkem

¹⁵³ Lahendatud otsus; lõplik otsus.

¹⁵⁴ Põhiseadus RT 1992,26,349. RT I, 27.04.2011,2. § 23 lg 1

¹⁵⁵ U.Lõhmus. Ne bis in idem põhimõte Euroopa Liidu õiguses. Juridica IX/2009/ lk 584.

¹⁵⁶ E-J Truuväli. B.Aaviksoo. O.Kask. L.Lehis. L.Madise. Ü.Madise. K.Merusk. L.Mälksoo. R.Narits. V.Olle. P.Pruks. § 23 kumm 11. Põhiseadus: kommenteeritud väljaanne, 2 täiendatud vlj, Tallinn Juura 2008.

¹⁵⁷ Uno Lõhmus. CV. Eesti teadusportaal. Kättesaadav arvutivõrgust: <https://www.etis.ee/portaal/isikuCV.aspx?PersonVID=11753&lang=et> (02.05.2015)

¹⁵⁸ U.Lõhmus. lk 585.

¹⁵⁹ Ibid lk 585

¹⁶⁰ Ibid lk 590

¹⁶¹ EIKo 04.06.2013, 14939/03, Sergey Zolotukhin vs. Venemaa. P 107.

vahendeid selle vaidlustamiseks ei ole või menetlusosalised on ammendanud need vahendid või on lasknud mööda tähtaja nende kasutamiseks. *Ne bis in idem* põhimõte on traditsiooniliselt karistusõiguslikuks, ning võib kanda ka nime *res judicata*.¹⁶² Autor leiab, et kuigi *ne bis in idem* põhimõte tuleneb põhiseadusest ja on sätestatud ka karistusõiguses¹⁶³ on see analoogia põhjal rakendatav ka tsiviilprotsessis. TsMS § 371 lg 1 p 4, mille kohaselt kohus ei võta hagiavaldust menetlusse, kui on olemas jõustunud Eesti kohtu otsus või menetluse lõpetamise määrus, samuti Eestis tunnustamisele kuuluv välisriigi kohtu lahend või lahend kohtueelses menetluses, mis on tehtud vaidluses samade poolte vahel sama eseme kohta samal alusel välistades samas asjas uuesti kohtusse pöördumise. Autor leiab, et just see säte defineerib *res judicata* põhimõtte siseriiklikus tsiviilprotsessi õiguses.¹⁶⁴

EIK on defineeritud *res judicata* põhimõtet nii, et ühelgi menetlusosalisel ei ole õigust jõustunud ja siduva kohtulahendi ümbervaatamiseks ning asja uueks otsustamiseks. Kõrgemate kohtute järelevalve peab piirduma õiguslike eksimuste ning õigusemõistmise vigade parandamisega. Kahe erineva seisukoha olemasolu ühes asjas ei ole kohtulahendi tühistamise aluseks ja ka teistmine ei tohi kujuneda varjatud kaebemenetluseks.¹⁶⁵ Eesti riigikohus on *res judicata* põhimõtet defineerinud, kui õiguslikult lahendatud küsimusena.¹⁶⁶ *Res judicata* printsiipi käsitledes tuleb lähtuda kolmest TsMS § 371 lg 1 p 4 faktorist. Esiteks peab olema olemas jõustunud Eesti kohtu otsus või menetluse lõpetamise määrus. Teiseks peab olema see tehtud vaidluses samade poolte vahel, st menetlusosalised peavad olema samad. Kolmandaks peab olema tehtud otsus või määrus sama eseme kohta samal alusel. Nende tingimuste olemasolul on välistatud samas asjas uuesti kohtusse pöördumine.¹⁶⁷

Notari poolt väljastatava pärimistunnistuse näol on tegemist õigusliku tähendust omava dokumendiga, mille alusel saavad pärijad tõendada oma õigusi pärandvarale teiste isikute ja asutuste ees. Peamiselt kasutatakse pärijate poolt pärimistunnistust kinnistusraamatu kannete muutmisel, krediitdiasutustest surnud nimel olevatelt kontodelt raha välja võtmisel, autode ümber registreerimisel ja muudel juhtudel, kus on vaja tõendada enda staatust või õigust päritavale varale.¹⁶⁸ Kui pärast pärimistunnistuse, annakusaaja tunnistuse, sundosa saaja

¹⁶² U.Lõhmus. lk 584.

¹⁶³ Karistusseadustik § 2 lg 4. RT I 2001, 61, 364. RT I, 23.12.2014, 16

¹⁶⁴ TsMS § 371 lg 4

¹⁶⁵ EIKo 04.06.2013, 28237/03, 24386/04, 46124/07 ja 33488/1, Gridan and others vs. Romania (vt ka: Elko 12.11.2013, 42916/04, Varniene vs Lithuania)

¹⁶⁶ Riigikohtunik Indrek Koolmeistri eriarvamus haldusasjas 3-3-1-88-13. p 1.2.

¹⁶⁷ TsMS § 371 lg 4

¹⁶⁸ U.Liin. lk 211.

tunnistuse või testamenditäitja tunnistuse väljastamist ilmneb sellel ebaõigsus, tunnistab notar selle asjast huvitatud isiku notariaalselt tõestatud avalduse alusel või omal algatusel kehtetuks.¹⁶⁹ Tegemist on üldise tühistamisega, mille tagajärjel viib notar läbi uue pärimismenetluse. Lisaks on notari kohustuseks võimaluse korral parandada esialgse pärimistunnistuse õigusmõju tõttu tekitatud vead registrites. Näiteks olukorras, kus tühistatud pärimistunnistuse alusel on kinnistusraamatusse kantud valed inimesed.¹⁷⁰

Maakohtu poolt tehtud kohtuotsus jõustub, kui seda ei saa enam vaidlustada muul viisil kui teistmismenetluses.¹⁷¹ Maakohtu otsus jõustub eelkõige siis, kui apellatsioonikaebuse esitamise tähtaeg on möödunud ja kui keegi ei ole selle aja jooksul apelleerinud või kui ringkonnakohus ei võta apellatsioonikaebust menetlusse.¹⁷² Seaduse kohaselt võib puudutatud isik esitada taotlusi arvutusvigade või ebatäpsustuste, mis ei mõjuta otsuse sisu, parandamiseks. Sellised vead parandab kohus määrusega. Kui määrus on kohtu poolt tehtud, toimetakse see kõigile osapooltele ning tehakse vastav märge otsusele.¹⁷³ Võimalik on ka kohtult täiendava otsuse taotlemine või siis teeb täiendava otsuse kohus ise. Täiendav otsus tehakse juhul, kui mõni nõue või taotlus on jäänud lahendamata, on jäetud mainimata väljamõistetud summa suurus, mõni muu üleandmisele kuuluv asi või toiming, mida kostja on kohustatud tegema. Lisaks, kui ei ole lahendatud menetluskulude jaotumist või on täitmata mõned muud seaduses toodud formaalsused. Täiendava otsuse tegemiseks peab kohus istungi, välja arvatud juhtudel, kui asi lahendati algselt ilma kohtuistungit pidamata.¹⁷⁴ Autor leiab, et nii vigade parandamine kui ka täiendav otsus võib suurendada või vähendada vastutust, kuid ei muuda juba varasema otsuse toonud peamiseid asjaolusid.

Kui puudutatud isiku sooviks on, et kohus vaataks asja uuesti läbi, on tal võimalik esitada esimese astme kohtu otsuse kohta ringkonnakohtusse apellatsioonikaebus 30 või määruskaebus 15 päeva jooksul alates otsuse kättesaamisest.¹⁷⁵ Ka eelpool toodud *res judicata* põhimõtte kohaselt võib asja vaidlustada vaid järgmises kohtuastmes. Seevastu pärimistunnistuse kehtetuks tunnistamiseks on aega 30 aastat pärast pärandi avanemist, kuid mitte rohkem kui kolm aastat peale pärimistunnistuse kehtetuse alustest teada saamisest.¹⁷⁶ Lähtudes siinkohal *res judicata* põhimõttest nähtub, et Eesti notari poolt väljastatud

¹⁶⁹ PärS § 174 lg 1

¹⁷⁰ *ibid* § 175 lg 1

¹⁷¹ TsMS § 702 lg 1

¹⁷² *ibid* § 456 lg 1 ja 2

¹⁷³ *ibid* § 447 lg 1-3

¹⁷⁴ *ibid* § 448 lg 1

¹⁷⁵ *ibid* § 632 lg 1

¹⁷⁶ PärS §175 lg 3

pärimistunnistus ei allu sellele, sest seda on võimalik puudutatud isiku taotluse alusel või notaril endal tühistada ja uue pärimismenetluse näol sisuliselt uuesti läbi vaadata. *Res judicata* põhimõtte kohaselt ei kuulu otsustatud asi uuesti läbivaatamisele ning on lõplik.

Notari poolt väljastatava pärimistunnistuse ning tsiviil- või halduskohtu poolt väljastatava kohtu otsuse või määruse õigusliku mõju erinevus kajastub ka täitemenetluse seadustiku (edaspidi TMS) kontekstis.¹⁷⁷ Erinevalt pärimistunnistusest on jõustunud või viivitamata täitmisele kuuluval kohtuotsusel täitedokumendi jõud. Ammendav ülevaade täitedokumentidest on kirjas TMS § 2 lg 1, millest tuleneb, et ainult kohtu otsus või määrus võib olla aluseks kohtutäiturile täitemenetluse läbiviimiseks. Näitena saab siinkohal tuua olukorra, kus annakusaajale on notari poolt väljastatud annakusaaja tunnistus, mille kohaselt on annakusaajale määratud teatud summa raha.¹⁷⁸

Annakusaamise õigus tähendab seda, et annakusaajal on õigus annakutäitjalt nõuda annakuks määratud eseme või õiguse üleandmist.¹⁷⁹ See tähendab, et pärija ja annakusaaja vahel tekib ühepoolset kohustav võlasuhe, mis allub VÕS üldosa kohustuse täitmise ja rikkumise regulatsioonile. Sellest tulenevalt on annakusaajal õigus kasutada VÕS üldosas ettenähtud õiguskaitsevahendeid.¹⁸⁰ Juhul kui annakutäitja, kelleks üldjuhul on pärija, keeldub alusetult annakut (näiteks rahasummat) annakusaajale üle andmast, ei saa annakusaaja pöörduda annakusaaja tunnistusega otse kohtutäituri poole täitemenetluse algatamiseks, sest tegemist ei ole TMS-is loetletud täitedokumendiga. Seega peab annakusaaja pöörduma maakohtu poole vastavasisulise hagiga¹⁸¹ annakutäitja vastu annaku täitmiseks, misjärel võib kohus mõista välja annakutäitjalt vastava summa annakusaaja kasuks. Alles seejärel saab annakusaaja pöörduda kohtuotsusega kohtutäituri juurde täitemenetluse algatamiseks.¹⁸² Seega on pärimistunnistuse näol tegemist dokumendiga, millel ei ole õigustloovat tähendust ning see ei muuda tegelikku õiguslikku olukorda. Sellega tõendatakse vaid üldist õigusjärglust.¹⁸³

Kokkuvõtvalt võib asuda seisukohale, et hagita menetluses ja pärimismenetluses kehtivad sarnased põhimõtted, ei ole pärimismenetluse näol tegu ühe hagita menetluse liigiga. Seda seetõttu, et pärimismenetlust viib läbi notar, kes ei ole kohtusüsteemi osa, vaid allub otseselt Justiitsministeeriumile. Kohus on üks kolmest võimust, notar allub täitevvõimule, olles siiski

¹⁷⁷ Täitemenetluse seadus RT I 2005, 27,198. RT I, 05.03.2015,5

¹⁷⁸ PärS § 172 lg 1 ja lg 2

¹⁷⁹ ibid § 56 lg 1

¹⁸⁰ T.Mikk. Tallinn. Sisekaitseakadeemia 2012. lk 59.

¹⁸¹ Vt ka HMKo 02.09.2013. 2-12-42551

¹⁸² TMS § 2 lg 1

¹⁸³ T.Mikk. lk 113.

sõltumatu täitevvõimust. Notari tegevuse piirid paneb paika täitevvõim, kohtute tegevus on reguleeritud konstitutsiooniliste seadustega.¹⁸⁴ Erinevused seisnevadki eelkõige pärimistunnistuse ja kohtuotsuste erinevas õiguslikus jõus ning edasikaebamise võimaluses ja vigade parandamise korras. Samuti on oluline erinevus selles, et pärimistunnistusel puudub kohtuotsusega võrreldav *res judicata* põhimõte. Autor leidis, et notari poolt väljastataval pärimistunnistusel ei ole ega saa olla *res judicata* õigusliku jõudu, sest uute asjaolude ilmnemisel viib notar läbi uue pärimismenetluse, ehk arutab asja uuesti sisuliselt läbi. Kolmandaks analüüsis autor pärimistunnistust kui täitedokumenti. Täitemenetluse seadustikus on ammendav loetelu kehtivatest täitedokumentidest. Olgugi, et pärimistunnistust ei ole toodud loetelus, ei tekita pärimistunnistus kellelegi uusi õigusi. Tegemist on dokumendiga, mis konstateerib juba olemasolevat ning tekkinud õiguslikku olukorda, kuid ei loo uusi õigusi.

2.2. Notarite pädevus pärimismenetlust läbi viia ning Euroopa pärimistunnistust väljastada määruse kontekstis kohtuvälise menetlejana.

Pärimismäärusest¹⁸⁵ ning eelpool analüüsitust tuleneb Eesti jaoks vastuoluline olukord, kus määruse põhjenduste, määruse art 3 lg 2 ning muude kohtualluvust käsitlevate sätete kohaselt ei kohaldu Eesti notaritele kohtualluvuse sätted. Siiski tulenevalt määruse art 64 lg b kohaselt on Eesti notaril õigus väljastada EPT-d.¹⁸⁶ Lisanüansina tekib siinkohal probleem kohtualluvuse valikul. Juhul, kui surnu on valinud oma testamendis kohaldatavaks õiguseks Eesti õiguse, kuid surres oli tema elukohaks näiteks Soome Vabariik, on määruse 5. art alusel võimalik pärijatel sõlmida kohtualluvuse kokkulepe selle osas, millises riigis pärimismenetlust läbi viiakse. Kuna aga Eesti notaritele kohtualluvuse sätted ei kohaldu, võib tekkida kohtualluvuse kokkulepet sõlmides olukord, kus osapooled lepivad kokku pärimismenetluse Eesti notari poolses läbiviimises, kuigi määruse tähenduses Eesti notar ei allu kohtu mõistele ning peaks menetlust läbi viima kohtuvälise menetlejana.¹⁸⁷

Siiski ei tohiks see olla probleemiks, sest määrus on kohalduv kõikidele liikmesriikidele ning sellise kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimise võimalus peab olema õigustatud isikutele tagatud. Tulenevalt määruse põhjenduste p 21, peab määrus võimaldama kõigil notaritel, kellel on pädevus menetleda liikmesriikides pärimisasju, seda pädevust rakendada, sõltumata

¹⁸⁴ Kohtukorralduse seadus on 1 seadus, mis nõuab parlamendi koosseisu häälteenamust, nagu sätestatud PS § 116 lg 1

¹⁸⁵ (EL) nr 650/2012, Põhjenduste p 20.

¹⁸⁶ E.Pötter. Regulation (EU) 650/2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instrument in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession. Ettekanne. Civil law and justice forum. Lk 160. Kättesaadav arvutivõrgust: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510003/IPOL_STU%282015%29510003_EN.pdf (02.05.2015)

¹⁸⁷ Ibid. lk 161

sellest, kas määruses sätestatud kohtualluvuse eeskirjad on neile siduvad või mitte.¹⁸⁸ Seda toetab ka pärimismääruse art 8, mille kohaselt peatatakse menetlus riigis, mis oli omal algatusel tulenevalt üldistest kohtualluvuse sätetest algatanud isiku pärimismenetluse, kuid menetlusosalised on sõlminud kokkuleppe lahendada pärimisasi liikmesriigis, mille õiguse oli surnu määruse art 2 kohaselt valinud. Tulenevalt määruse art 15 on kohtul õigus asja arutamisest keelduda, kui see ei ole määruse kohaselt tema pädevuses.¹⁸⁹ Seega peab olema võimalik pärimisasi Eesti notari alluvusse üle tuua, kuigi notar ei allu otseselt kohtualluvuse sätetele.

Määruse põhjendustest tuleneb, et kuna on riike, kus pärimisasju menetlevad kohtuvälised asutused, kellele ei ole kohtualluvuseeskirjad siduvad, võib tekkida olukord, kus eri liikmesriikides algatakse ühe ja sama isiku pärimismenetlused. Sellisel juhul peaksid asjaosalised paralleelsetest menetlustest teada saades kokku leppima, kuidas ning kus riigis asja edasi menetleda. Kui nad ei suuda kokkuleppele jõuda, peaksid pärimisasja menetlema ja selles otsuse tegema kohtud, kes on selleks määruse kohaselt pädevad.¹⁹⁰

Tulenevalt määruse art 64 p b on õigus EPT väljastada asutusel, millel on siseriikliku õiguse kohaselt pädevus pärimisasju menetleda.¹⁹¹ Siiski määruse art 64 üldosast tuleneb, et tunnistust antakse välja liikmesriigis, mille kohtud on pädevad art 4, 7, 10 või 11 kohaselt. Art 4 on üldine kohtualluvuse määranng alalise elukoha järgi ning art 7 alusel on kohtul pädevus pärimisasja arutamiseks õiguse valiku korral. Art 10 käsitleb kohtualluvust muudel juhtudel, ehk olukorras, kus alalise elukoha kohtul ei ole pädevust ning pädevus asja lahendada on riigi kohtul, kus asuvad pärandvara hulka kuuluvad esemed, ning art 11, mis käsitleb *forum neccessitatis* põhimõtet, ehk pärimisasja erandkorras lahendamist pädevuse puudumise tõttu.¹⁹²

Määrusest ei tulene, et EPT väljastamise kohustus liikmesriigi menetleja jaoks aeguks. See tähendab, et puudutatud isikud võivad Eestis pöörduda notari poole ning taotleda tunnistuse väljastamist ka aastaid hiljem. Sama olukord on ka teistes liikmesriikides. Kui aga Eesti notar on määruse tähenduses kohtuväline menetleja, võib tekkida hiljem probleemne olukord, sest notarile ei ole laienenud kohtuvälise menetlejana määruse sätteid, mis hindavad notari sobivust asja menetlema. Peale EPT-e väljastamist võib teises liikmesriigis, kus EPT-d soovitakse kasutada, tekkida küsimus, kas Eesti notar oli õigustatud pärimismenetlust läbi viima ning

¹⁸⁸ (EL) nr 650/2012, Põhjenduste p 21

¹⁸⁹ Ibid art 15

¹⁹⁰ Ibid. põhjenduste p 36

¹⁹¹ Ibid art 64 punkt b

¹⁹² E.Pötter. Ettekanne. Civil law and justice forum. lk 162

seejärel EPT-d väljastama. Seega oleks siinkohal vajalik, et Eesti notari sobivust pärimisasja lahendama hinnatakse samade määruse sätete alusel nagu seda tehakse kohtualluvsätetele alluvate asutuste hindamisel. See tagaks õiguskindluse nii notarile kui ka puudutatud isikutele.¹⁹³ Siinkohal tahab autor välja tuua huvitava tähelepaneku - tulenevalt art 64 sisust kontrollib liikmesriigis pärimisasjade menetleja enda pädevust EPT väljastamisel ainult kohtualluvust käsitlevate art 4,7,10 ja 11 põhjal.

Kuna tulenevalt art 64 on notar seotud art 7, siis saab Eesti notar pärimisasja menetleda ainult nii kaua kui pärimismenetlusega seotud isikud, kes ei osalenud kohtualluvuskokkuleppe sõlmimisel, ei soovi pärimismenetluse toimumist Eesti notari juures vaidlustada. Kui aga menetlusosalised, kes kokkuleppe sõlmimisel ei osalenud, vaidlustavad kohtupädevuse, keeldub kohus asja arutamisest.¹⁹⁴ Pärimismääruse kohaselt on igal õigustatud menetlusosalisel, kes ei olnud osaline kohtualluvuskokkuleppe sõlmimisel, õigus ilmuda kohtusse ning vaidlustada või mitte vaidlustada menetlust läbiviiva kohtu pädevus. Siinkohal on õigustatud küsimus, kas pärimismääruse art 64, art 7 ja art 9 saab tõlgendada vastavalt, et menetlusosalisel on õigus pöörduda kohtualluvusküsimustes Eesti notari poole või on siinkohal mõeldud siiski kohtuid määruse tähenduses.¹⁹⁵

Kuna määruse art 64 koos art 7 ja art 9 võib tõlgendada erinevalt seoses kohtuväliste menetlejatega ning määruse art 9 ühtne kohaldamine ei ole tagatud, saaks Eesti seadusandja siseriiklikus õiguses ette näha teatud viited, millega muudetakse notar seotuks teatud määruse kohtualluvuse sätetega. Sellisel juhul saaksid kasu nii menetlusosalised kui ka Eesti kohtud, kelle töökoormus ei suureneks ning piiriülese iseloomuga pärimisasja läbiviimine oleks vähem bürokraatlik, aeganõudvam ning odavam ja efektiivsem.¹⁹⁶

2.3. Probleemid kohtualluvusesätete kohaldamisel

Käesolevas peatükis analüüsib autor muudatusi, mida tuleb määruse kohaldamiseks Eesti seadusandluses muuta, et isikud, kes sooviksid Eesti notarilt pärimismenetluse läbiviimist ning taotleda EPT, saaksid seda teha määrusest lähtuvalt. Autor leiab, et peamised muudatused tuleb sisse viia seoses määruse II peatüki kohtualluvuse sätete kohaldamisega Eesti notaritele ning EPT väljastamisega. Neist kahest suuremad muudatused tuleb teha just seoses kohtualluvuse sätete kohaldamisega notarile, sest tulenevalt eelpool analüüsitust selgus, et Eesti notar ei allu kohtu mõistele ning seeläbi määruse kohtualluvuse sätteid ei saa

¹⁹³ ibid lk 162

¹⁹⁴ (EL) nr 650/2012, art 9

¹⁹⁵ E.Pötter. Ettekanne. lk 162

¹⁹⁶ Ibid. lk 163

talle otse kohalduda. On selge, et määrus kohaldub tervikuna kõikidele liikmesriikidele ning Eesti ei saa tekitada õiguslikku olukorda, kus kohtualluvuskokkuleppe sõlmimine ning pärimismenetluse Eestis lahendamine on välistatud, sest pärimismenetluse läbiviijaks notar, kes ei allu määruse kohtualluvuse sätetele.

Seda veel eriti olukorras, kus EL ei tohi dikteerida Eestile, millised peavad olema tema poliitilised ning põhiseaduslikud struktuurid. Lisaks peab EL austama Eesti riigi põhifunktsioone ja rahvuslikku identiteeti.¹⁹⁷ See tähendab, et olukord, kus pärimisasju viivad läbi notarid, kes ei allu määruse tähenduses kohtu mõistele, ei tohi saada takistuseks määruse kohaldamisel ning määruse eesmärkide täitmisel. EL ei saa ette näha pärimismenetluse läbiviimise pädevuse üleandmist Eesti kohtutele. Autor leiab, et igal EL-i liikmesriigi kodanikul peab olema võimalus pöörduda vastavalt määruse sätetele Eestisse pärimismenetluse läbiviimiseks, et seejärel nõuda notarilt EPT väljastamist.

Tulles määruse kui akti liigi juurde, on määrus olemuslikult siduv kõikidele subjektidele. Tegemist on abstraktse normimeetmega, mis ei oma adressaati ning määrus ei vaja üldjuhul eraldi siseriiklikku õigusesse ülevõtmist. Seda näiteks erinevalt direktiivist, mis rakendub siseriikliku õiguse kaudu. Määruse sätted omavad vahetut õigusmõju olukorras, kus isikud saavad neist tuletada õigusi ja kohustusi nii, et riik ei peaks looma täiendavaid rakendusmeetmeid.¹⁹⁸ Siiski, kui määrus läheb vastuollu siseriikliku õigusega, ei tohi siseriiklik õiguslik olukord olla takistuseks määruse vahetule kohaldamisele, mis tähendab, et määruse rakendamiseks võib siseriikliku seadusandlusesse muudatuste sisseviimine olla vältimatu.¹⁹⁹ Siinkohal peab lähtuma kooskõlalise tõlgendamise põhimõttest ning siseriikliku õiguse muutmisel jälgima, et muudatused täidaks määruse eesmärgi.²⁰⁰ See, kas muudatused viiakse sisse kohe või peale seda, kui keegi oma määrusest tulenevate õiguste kaitseks kohtusse läheb ning võidab, sõltub sellest, kui hästi riik määruse olemust ning selle eesmarke eelnevalt tõlgendada oskab.

Kuigi notaritele ei kohaldu otseselt määruse II peatüki kohtualluvust puudutavad sätted, jäävad kohalduma määruse III peatüki kohalduva õiguse sätted. See tähendab, et notar menetleb pärimisasja küll kohtuvälise menetlejana ning ta peab lähtuma III peatüki kohalduva õiguse sätetest. Lisaks ei puuduta otseselt Eesti notarit IV peatüki otsuste tunnustamise, täidetavuse ja täitmise sätted ning art 61, mis käsitleb kohtulike kokkulepete täidetavust, sest

¹⁹⁷ Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. Euroopa Liidu Teataja C 326, 26.1.2012. art 5 (endine EÜ asutamislepingu art 5).

¹⁹⁸ EK 11.01.2001, C-403/98 Monte Arcosu (2001).

¹⁹⁹ EK 10.10.1973, C- 34/73 Fratelli Variola S.p.A. v. Amministrazione Italiana delle Firenze (1973) ECR 981.

²⁰⁰ EK 13.11.1990, C-106/89 Marleasing SA v La Comercial Internacional de Alimentacion SA.

notari poolt väljastatud dokumendid on liikmesriikides aktsepteeritavad määruse V peatüki, ehk ametlike dokumentide tunnustamise sätete alusel.²⁰¹ Kõik see tähendab, et määruse kohaldamise peamiseks probleemiks on leida lahendus, kuidas notar allutada määruse II peatüki sätete alusel pärimismenetlust läbi viima, sest vastaselt juhul ei ole võimalik sõlmida Eesti oludes määrusest tulenevat kohtualluvuse kokkulepet, mis oleks ka EPT väljastamisel aluseks.²⁰²

Autor leiab, et siinkohal oleks mõistlik teha vastavad viited siseriiklikusse õigusesse, millega saab anda notaritele volituse tegutseda määruse II peatüki sätete alusel selliselt, et neil oleks võimalik pärimisasja määruse kohaselt menetleda, et seejärel väljastada EPT. Siiski peavad need viited olema tehtud nii, et notaritele ei antaks kohtuliku võimu ülesandeid. See tähendab, et volitavate viidete tegemisel seadusandlusesse ei tohi tekitada olukorda, kus notaritele antakse kohtu definitsioon. Siinkohal peab aga arvestama, et pärimismenetluse läbiviimine on olemuslikult suurema diskretsiooniga ülesanne kui teised tavapärased notarile antud ülesanded ning just seetõttu peab seadusandja volitavate viidete tegemisel olema ettevaatlik, et ei tekiks olukorda, kus notaritele antakse liiga suur võim või samastatakse neid kohtuga.

Autor leiab, et seadusandjal on valik, kuidas notareid kirjeldatud kohtu pädevust reguleerivatele sätetele allutada. Kas teha PärSi viited vastavatele määruse artiklitele või siis kirjeldada artiklite sisu PärSis. Seadusandja jaoks võib siinkohal olla probleemiks olukord, kus notarile delegeeritakse kohtuvõimu ülesandeid, ning seetõttu oleks mõistlik kirjutada määruse artiklites toodud pädevust reguleerivad sätted PärSi. Kuna määrus omab otsest mõju kõikidele liikmesriikidele, ei oleks see võimalik, minnes vastuollu ka EK seisukohaga, mille kohaselt EL-i õigusaktid on otsekohalduvad ning nende siseriiklikusse õigusesse ümber kirjutamisel riskitakse direktiivi või määruse ebaõige kohaldamisega.²⁰³ Seega tuleb siseriiklikusse seadusandlusesse teha vastavad viited määruse II peatüki sätetele.

Kui pärandaja viimane elukoht oli välisriigis, saab viia pärimismenetluse läbi üksnes Eestis asuva vara suhtes tingimusel, et välisriigis ei ole võimalik pärimismenetlust läbi viia või välisriigis läbiviidav menetlus ei hõlma Eestis asuvat vara või Eestis ei tunnustata välisriigis koostatud pärimistunnistust.²⁰⁴ Ka määruse kohaselt on liikmesriigis õigus pärimismenetlust

²⁰¹ T.Szöcs. Applicable law in succession matters. Bucharest. 20.09.2013. a.

²⁰² Komisjoni rakendusmäärus (EL) nr 1329/2014, millega kehtestatakse (EL) nr 650/2012 nimetatud vormid. Euroopa Liidu Teataja. L359/30. 16.12.2014. Kättesaadav arvutivõrgust: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2014.359.01.0030.01.ENG (02.05.2015)

²⁰³ EK 05.02.1963, C-26-62, NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration.

²⁰⁴ PärS § 165 lg 2

läbi viia, kui see oli pärandaja viimaseks elukohariigiks. Erinevalt PärSis sätestatust on aga määruse kohaselt võimalik osapooltel sõlmida kohtualluvuse kokkulepe. Seda juhul, kui pärandaja oli oma pärandile valinud kohaldatavaks õiguseks vastava liikmesriigi õiguse.²⁰⁵ Arvestades eelpooltoodud määruse olemust, on määruse ülesandeks anda inimestele õigusi. Need õigused peavad olema aga riiklikult kaitstud. Antud juhul on liikmesriigi kodanikul, kes soovib Eesti notarilt pärimismenetluse läbiviimist ning EPT väljastamist, õigus pöörduda kohtu poole, kui tema määrusest tulenevat õigust sõlmida kohtualluvuskokkulepet Eestis ei aktsepteerita.²⁰⁶

Seega leiab autor, et Eesti notari jaoks on kõige tähtsam pärimismenetluse läbiviimise võimalikkus samadel määrusest tulenevatel alustel nagu teistes liikmesriikides. Antud juhul on määruse kohaselt isiku pärimisasja lahendama pädevad isiku viimase elukohariigi kohtud. Tegemist on üldise pädevusega, mis kattub ka Eesti PärS § 165 lg 2-ega, mille kohaselt on notar pädev pärimismenetlust läbi viima, kui isiku viimane elukoht asus Eestis. Probleemid tekivad olukorras, kus välisriigis elanud Eesti kodakondsust omanud isik on valinud enda pärimisasjadele kohalduvaks õiguseks Eesti õiguse. Seejärel on lähedased sõlminud välisriigis määruse kohase kohtualluvuse kokkulepe menetluse Eestis läbiviimiseks. Eesti notari jaoks, kes peab lähtuma siseriiklikust õigusest ning kellele määruse II peatüki sätteid otse ei kohalduks, ei saaks sellise kokkuleppe alusel pärimismenetlust alustada.

PärSist tulenevalt on peale üldise pädevuse notaril õigus olukorras, kus pärandaja viimane elukoht oli välisriigis, viia pärimismenetlust läbi üksnes tingimusel, kui välisriigis hõlmav menetlus ei hõlma Eestis asuvat vara või kui Eestis ei tunnustata välisriigis koostatud pärimistunnistust.²⁰⁷ Seega, et Eesti notar saaks sellise kokkuleppe alusel tegutseda, peab seaduslooja tegema viite pärimismäärusele eeldatavalt PärSi. See tähendab, et kui osapooled on välisriigis sõlminud kohtualluvuskokkuleppe ning pöörduvad sellega Eestisse, tuleneb Eesti notarile PärSist kohustus ning võimalus kokkuleppe alusel pärimismenetlust läbi viia.

Autor leiab PärSi tuleb teha viited määruse II peatüki kohtualluvuse art-idele. Määruse ühetaoliseks kohaldamiseks peab notar lähtuma nii määrusest tulenevast üldise kohtualluvuse art 4 kui ka kohtualluvuskokkuleppe sõlmimist ja aktsepteerimist lubavast art 5-est. Kuigi määruses on kasutatud sõna kohus, tuleb siinkohal sellesse suhtuda reservatsiooniga ning eelduslikult arvestada sõlmitud kohtualluvuskokkuleppe individuaalsusega. See tähendab, et

²⁰⁵ (EL) nr 650/2012, art 5 lg 1

²⁰⁶ EK 17.09.2002, C-253/00, Munoz and Superior Fruiticola.

²⁰⁷ PärS §165 lg 3

asjaomased isikud, kes on kokkuleppe poolteks, on teadlikud, et Eestis lahendab pärimisasju notar. Selles tulenevalt on tegemist kokkuleppega, millega antakse pädevus üle Eesti notarile.

Määruse art 7 tuleneb veel kaks olukorda, kus kohtul tekib ning Eesti notaril peaks tekkima pädevus pärimisasja läbi viia. Tulenevalt art 7 punkt a-st on kohtul pädevus asja menetleda juhul kui kohus, kuhu eelnevalt pöörduti, on asja arutamisest keeldunud vastavalt määruse art 6. Määruse art 6 kohaselt võib kohus, juhul kui surnu oli valinud oma pärimisasjale mõne teise liikmesriigi õiguse, keelduda pärimisasja menetlemisest üldise kohtualluvuse sätete ning ka art 10 tulenevate muude kohtualluvuse sätete alusel. Seda aga ainult juhul, kui kohus leiab, menetlusosaliste taotluse alusel, et arvestades pärimisasja asjaolusid, näiteks poolte alalist elukohta või vara asukohta, et pärimisasja on sobivamad lahendama selle liikmesriigi kohtud, mille õigus valiti või mille kohta sõlmiti kohtualluvuskokkulepe.²⁰⁸

Siit tuleneb omamoodi vastupidine olukord kohtualluvuskokkuleppele. Eriti juhul, kui osapooled ei ole veel kohtualluvuskokkulepet sõlminud, kuid menetlusosalise taotluse alusel näiteks üldist menetluspädevust omanud riigi menetlev asutus asja arutamisest keeldunud. See tähendab, et kogu määruse art 6 ja art 7 p a toodud süsteemile tuleb viidata ka PärSis. Seda just seetõttu, et alati ei ole küsimus notari jaoks kohtualluvuse saavutamises ning menetluse läbiviimise õiguse saamises, vaid küsimus võib olla ka menetlemise õigusest keeldumisel tuginedes objektiivsetele asjaoludele. Hetkel on PärSis loetletud olukorrad, millal notar on pädev pärimisasja menetlema. Siiski seoses pärimisasjale kohalduva õiguse valikuga, kohtualluvuskokkuleppe sõlmimise võimalikkusega ning objektiivsete asjaoludega, näiteks olukorras, kus isiku huvide kese oli välisriigis, arvestamisel on vajalik nendele art-itele PärSis viidata.

Eelpool toodud artiklitele PärSi viitamine on vajalik menetluse algatamiseks või menetluse üleandmiseks teise liikmesriiki. Nendest artiklitest tulenevad nii asja menetlusse võtmise kui ka asja menetlusse mitte võtmise alused. Määruse art 8 PärSis viitamise vajalikkuse analüüsimisel leiab autor, et Eestis algatab notar menetluse taotluse alusel. Pärimismenetluse algatamiseks esitab pärija, pärandaja võlausaldaja, annakusaaja või muu pärandvara suhtes õigusi omav isik notarile vastava notariaalselt tõestatud avalduse.²⁰⁹ See tähendab, et notaripoolne omal algatusel pärimisasja algatamine ei ole Eestis võimalik ning praktikas ei tohiks sellest probleemi tekkida. Lähtudes määruse ühetaolisest kohaldamisest ning olukorrast, kus pärimismenetlus on notari juures algatatud, peab olema olukorras, kus

²⁰⁸ (EL) nr 650/2012 art 6

²⁰⁹ PärS §166 lg 1

menetlusosalised on kokku leppinud pärimisasja lahendamises kohtuväliselt liikmesriigis, mille õiguse surnu oli enda pärimisasjale kohalduvaks valinud, ka notar pärimisasja lõpetama. Seega leiab autor, et PärSis peab viitama ka art-ile 8.

Määruse art 9 sätestab kohtute pädevuse juhul, kui menetluse käigus ilmneb, et kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimisel ei osalenud kõik asjaomase menetluse osalised. Sellises olukorras on kohus pädev asja arutama, kui menetlusosalised, kes ei osalenud kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimisel kohtualluvust ei vaidlusta ja ilmuvad kohtusse. Autor leiab, et notaritele kohalduvuse puhul probleeme ei teki, kuid pärimisseadusesse viite tegemine on vajalik. Pärimismääruse art 10 sätestab kohtualluvuse muudel juhtudel. Muude juhtude all mõeldakse olukordi, kui isiku elukoht asus väljaspool liikmesriiki, kuid isik oli surmahetkel kas liikmesriigi kodanik või kui alalise elukoha muutusest on möödunud vähem kui viis aastat. PärS § 165 lg 3 on osaliselt samasisuline kohustus sätestatud. Autor on seisukohal, et viite tegemine on vajalik.

Art 11 tuleneb eelpool kirjeldatud *forum necessitatis* olukord, ehk kohtul tekib erandkorras pädevus olukorras, kus kohtuasjaga tihedalt seotud kolmandas riigis ei saa mõistlikult eeldada menetluse algatamist või selle läbiviimist. Siiski peab olema kohtuasi asja menetleva kohtu asukoha liikmesriigiga piisavalt seotud.. See tähendab, et *forum neccessitatis* põhimõttele viitamine PärSis on kohustuslik, sest muidu ei oleks tagatud määruse õige kohaldamine. Autor leiab, et Art 11 tulenevast põhimõttest tuleneb oluline võti notari jaoks olukorras, kui tegemist on möödapääsmatu õigusliku probleemiga, mille lahendamiseks on vaja menetlus läbi viia, kuid seda ei saa eeldada tulenevalt menetlusosalistest või riigist, kus peaks menetluse läbi viima. Siiski ei tohi tekkida siinkohal olukord, kus antud sätet saaks kasutada menetlusosaliste mugavuse kaalutlustel, näiteks olukorras, kus menetlusosalised ei soovi teises riigis pärimismenetlust läbi viia põhjusel, et see oleks neile majanduslikult koormav või põhjustaks muid ebamugavusi. Seega peavad siinkohal olema notaril selged reeglid, millal on võimalik selle sätte alusel pärimismenetlus läbi viia ning millal mitte.

Notari kohustuseks on välja selgitada isiku pärijate ring ning pärimisõiguse alus. Määruse art 12 peetakse silmas aga pärimismenetluse eesmärgina vara koosseisu kindlakstegemist. Määruse art 12 annab aga pärijale võimaluse taotleda pärimismenetluse läbiviimist vaid kindlas riigis asuva vara kohta. Autor leiab, et kuigi pärimismenetluse erinevatest eesmärkidest tulenevalt tundub sätte viite tegemine ebavajalik, tuleks seda määruse ühtse kohaldamise huvides teha. Autoril on raske näha sätte praktikas rakendumist, sest notar ei pea pärimistunnistuse kehtivuse ulatust geograafiliselt piiritlema.

Minnes edasi art 13 juurde saab kindlalt väita, et selle artikli notarite jaoks sobivaks kohaldamine on vajalik, tuues notaritele juurde uue ülesande. Senini on saanud menetlusosalised teha notarile avalduse pärandi, annaku või sundosa vastuvõtmise või sellest loobumise kohta vaid Eestis notari poolt läbi viidavas pärimismenetluses. Siinkohal ei ole tähtis, kas avaldus tehakse asja menetlevale notarile või notarile, kes edastab avalduse asja menetlevale notarile.²¹⁰ Antud juhul hakkab aga sama süsteem toimima ka liikmesriikide vahel. Pärija, annakusaaja või sundosa saaja võib teha Eesti notarile avalduse oma õiguse vastuvõtmisest või sellest loobumisest ka juhul, kui asja menetletakse teises liikmesriigis. See tähendab seda, et Eesti notar võtab avalduse vastu ning edastab välisriiki vastava pärimismenetlust läbi viivale kohtule. Siinkohal leiab autor, et määrusest ei selgu, kas pärimisasi peab olema teises liikmesriigis algatatud või siis võidakse seda teha ka Eesti notarile tehtud avalduse alusel.

Analüüsides antud artiklit, jääb ka vastamata küsimus pärimismenetluse läbiviimise ning selle eest küsitavate tasude kohta. Kuigi pärimismääruse ei reguleeri pärandimaksu küsimusi²¹¹ ega ka pärimismenetluse eest võetavate tasude suurust, tuleks määrust kohaldavate riikide vahel kokku leppida selge kasutatav praktika seoses kuludega. Juhul, kui pärimisasi on algatatud, on asi lihtsam, sest teise liikmesriigi kohus juba menetleb asja eeldatavasti selles riigis elavate menetlusosaliste soovil. Kui aga Eesti notarile esitatakse avaldus Soomes läbiviidava pärimismenetluse osas pärandi vastuvõtmiseks, peab notar leidma viisi, kuidas antud avaldus Soome edastada ning garanteerima dokumendi kättesaamise. Kõik pärandi hooldaja määramisega, vara inventuuri tegemisega ning pärandi maksudega²¹² seotud kulud peaks esitatama otse tellijale, ehk isikule, kes Eesti notari poole pöördus. Siiski leiab autor, et peamiseks probleemiks on siinkohal Eesti notari ning välisriigis pärimismenetlust läbiviija asutuse omavaheline suhtlus. Eeldatavasti peab seadusandja siinkohal lisama ka NotTS notaritasud vastavate avalduste tõestamise ning nende välisriiki esitamise eest.

Autor leiab, et formaalselt tähendab määruse art-ite 4-13 PärSis viitamine seda, et olemasolevatele PärS § 165 sätetele peab juurde lisama viited määruse artiklitele. Seda tuleb teha arvestades määruse olemust ning eesmärki ning et ei tekiks olukorda, kus kodanikud ei saa enda määrusest tulenevaid õigusi kasutada. Välismaalase jaoks on selge, kes lahendab

²¹⁰ Pärimisseadusest tulenevate notar ametitoimingute tegemise kord § 4

²¹¹ (EL) nr 650/2012 põhjenduste p 10

²¹² Soome pärimisseadus. Code of Inheritance. Chapters 18, 19 and 20. Kättesaadav arvutivõrgust: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1965/en19650040.pdf> (02.05.2015)

Eestis²¹³ pärimisasju ning tema huvi pole see, kas ja kuidas on õigustehniliselt määrus Eestis kohaldatud. Tema peamiseks huviks on oma õiguste ühetaoline realiseerimine tulenevalt määruse sätetest kõikides liikmesriikides. See kehtib ka määruse art 14 ja 15 puhul, milles käsitletakse kohtu poole pöördumist pärandiga seotud avalduste ning menetluse algatamist ning mis autori arvates tuleks nendele artiklitele viidata ka PärSi. Art 14 annab erinevalt pärimismenetluse läbiviimise korrast²¹⁴ laiemad alused aru saamiseks kohtusse, ehk Eesti puhul, notari poole pöördumiseks. Artikli vajalikkus seisneb üleüldises üheselt mõistetavuse loomises. Koosmõjus art 15 peab menetlusosalistel olema selge arusaam, kui keegi on pärimisasja lahendamiseks notari poole pöördunud ning kui notar on menetlusest loobunud, kuna asi ei olnud tema pädevuses.

Analüüsides määruse II peatüki ülejäänuid sätteid, leiab autor, et eraldi peab PärSis välja tooma veel ka määruse *lis pendes* põhimõtet käsitlev art 17, mille kohaselt olukorras, kus kahes erinevas liikmesriigis menetletakse ühe ja sama isiku pärimisasja, peatab hiljem asja menetlema hakanud kohus menetluse. Tegemist peab olema olukorraga, kus pärimismenetlused on algatatud sama isiku suhtes, samal alusel esitatud hagide põhjal. Antud sätte PärSis viitamisel tekib ka Eesti notarile kohustus menetlust läbi viies jälgida, ega kuskil teises liikmesriigis ei ole algatatud analoogset pärimismenetlust. Praktikas on aga notaril seda raske kontrollida, sest puudub piiriline pärimismenetluste register. Seetõttu leiab autor, et menetlusosalised peaksid pärimismenetluse algatamise avalduses²¹⁵ kinnitama, et sama isiku pärimisasja ei ole mujal Euroopa riigis algatatud.

Autor leiab, et määruse art 16 sisaldub notarite jaoks PärSis juba praegu § 168 lõigetes 2 ja 3, mille kohaselt on notar kohustatud teavitama kõiki puudutatud isikuid. Juhul, kui puudutatud isikud ei ole teadlikud pärimismenetlusest, ei saa notar pärimistunnistust väljastada. Notar ei saa eeldada, et pärija, annakusaaja või sundosa saaja on talle määratud õiguse vastu võtnud ning sellest tulenevalt peab notar andma isikule mõistliku aja pärandist, annakust või sundosast loobumiseks.²¹⁶ Praktikas teeb notar seda tähtitud kirja teel, mida on võimalik jälitada ning saada kätte toimetamise kohta tagasisidet. Seega on juba praegu siseriikliku õigusega isikutele pärimismääruse art 16 toodud õigused tagatud. Art 18 puudutab olemuslikult kohtuid ning kohtuasju.²¹⁷ Autor leiab, et art 19 eraldi siseriiklikusse seadusesse

²¹³ Pärimine Euroopas, alaliik Eesti, „Milline ametkond on pädev?“ Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.successions-europe.eu/et/estonia/topics/Milline-ametkond-on-p%C3%A4dev_Kelle-poole-tuleks-p%C3%B6%C3%B6rduda/ (02.05.2015)

²¹⁴ (EL) nr 650/2012 art 4

²¹⁵ Pärimisseadusest tulenevate notar ametitoimingute tegemise kord §4

²¹⁶ PärS §119 lg 1

²¹⁷ (EL) nr 650/2012 art 18

viite tegemine ei ole vajalik ning ka PärSi kohaselt võivad isikud pöörduda kohtu poole ajutiste meetmete rakendamiseks seoses pärimisasjaga. Näiteks pärandi hoiumeetmete või pärandvara valitseja määramiseks.²¹⁸ Kokkuvõtvalt leiab autor, et pärimisseadusesse on vajalik sisse viia viited määruse artiklitele 4-15 ja 17 ning notar peab lähtuma pärimismenetluse läbiviimisel Eestis esmalt mainitud määruse artiklitest.

²¹⁸ PärS § 110 lg 1 ja § 112 lg 1

3. EUROOPA PÄRIMISTUNNISTUSE VÄLJASTAMISE KOHUSTUS

3.1. Euroopa pärimistunnistuse taotlemine

Euroopa komisjoni rakendusmäärus nr 1329/2014, mis võeti vastu 9. detsembril 2014. a ning millega kehtestati vormid EPT taotlemiseks ja EPT jaoks, on aluseks EPT väljastamisele. Lisaks kehtestati samas määruses pärimisasjas tehtud otsuste, kohtualluvuse kokkuleppe ning ametliku dokumendi tõendi vormid.²¹⁹ EPT väljastamiseks on vajalik, et huvitatud isik esitaks tunnistuse väljastajale tunnistuse väljastamiseks vajaliku informatsiooni. Euroopa komisjoni poolse vormi kasutamine ei ole kohustuslik, kuid taotlus peab sisaldama küllaldaselt informatsiooni tunnistuse väljastamiseks. Avalduse esitajaks võib olla pärija, annakusaaja, testamenditäitja või pärandvara hooldaja. Annakusaajatel on õigus taotleda EPT väljastamist juhul, kui neil on otsene õigus pärandvara hulka kuuluvale esemele. Kui nende õigus on suunatud pärija vastu mingi konkreetse eseme üleandmiseks, siis ei ole neil määruse kohaselt õigus EPT väljastamist nõuda.²²⁰

Avalduses pärija, annakusaaja, testamenditäitja või pärandvara hooldaja poolt antud informatsioon käsitleb enamasti pärimistunnistuse sisus kajastuvat. Avalduse sisus peab olema info surnud isiku kohta ja tunnistuse taotleja kohta, detailid surnud isiku perekonna ning abieluliste suhete kohta ja info võimalike teiste pärijate, annakusaajate või muude õigusi omavate isikute kohta. Lisaks peab olema avalduses öeldud, millises riigis ning millisel eesmärgil soovitakse pärimistunnistust kasutada. Avalduses peab olema välja toodud ka info õigustatud isikute kohta ning kas nad on võtnud pärandaja pärandi vastu või sellest loobunud. Lisaks on avaldajal õigus ning kohustus avaldada ka muu lisainformatsioon, mida dokumenti väljastav isik peab vajalikuks ning kinnitada, et pärimisasja suhtes ei ole vaidlusi.²²¹

Pärimismääruses sisalduvate andmete põhjal saab väita, et määruse väljatöötajad ei ole tahtnud üle reguleerida pärimistunnistuse väljastamise protseduuri. Määruses on paika pandud kindel raamistik selle väljastamiseks, kuid siiski on tegemist pigem minimaalsete reeglitega, mida iga liikmesriik saab täiendada. Pärimistunnistuse väljastamise protseduuri läbi viies peab väljastav ametnik kontrollima talle huvitatud isiku poolt taotluses esitatud fakte. Vajadusel on õigus menetlejal küsida juurde lisainformatsiooni huvitatud või puudutatud isikutelt ning ise asjaolusid uurida. Kui taotlejal ei ole olnud võimalik esitada asjakohaste dokumentide koopiaid, mis vastavad nende õiguse kindlakstegemiseks vajalikele

²¹⁹ (EL) nr 1329/2014. EPT vormid.

²²⁰ C.Hertel. lk 400

²²¹ ibid lk 400

tingimustele, võib tunnistust välja andev asutus otsustada aktsepteerida teist liiki tõendeid. Tunnistust välja andev asutus peab võtma kasutusele kõik vajalikud meetmed tunnistuse tõestamiseks. Kuna tihti on pärimisasjast puudutatuid isikuid rohkem kui vaid tunnistuse soovija, on tunnistust välja andval asutusel kohustus teavitada ka teisi isikuid, kes on konkreetse pärimisasjaga seotud.²²²

Pärimismäärusest tuleneb, et tunnistust väljaandval asutusel on õigus teha ka päringuid riiki, kus soovitakse väljastatavat tunnistust kasutada. Tegemist on tõendite, testamentidega ja muude dokumentidega, mida menetleja ka siseriikliku menetlust tehes kasutaks. Siinkohal saab näitena tuua kinnistusraamatu või autoregistri väljavõtte, mida kasutavad Eesti notarid riigisiseses pärimismenetluses pärandvara hulka kuuluva vara kaardistamiseks.²²³ Nii on võimalus tunnistust väljastaval asutusel olla kindel, et ese või õigus, mille jaoks tunnistust väljastatakse, on kindlalt olemas.²²⁴ Siinkohal toimub andmete liikumine ka vastupidi ning notaril on kohustus väljastada tunnistust välja andvale teise liikmesriigi asutusele samasuguseid andmeid.²²⁵ Tulenevalt määruse V peatükist on sellistel teistest riikidest saadud tõenditel tunnistust väljastava asutuse jaoks sama tõendusjõud nagu siseriiklikel dokumentidel kuna neid kasutatakse art 59 sätestatud korras. Sellised dokumendid ei vaja eraldi legaliseerimist ega ka apostillimist. See tuleneb ka pärimismääruse art 74, mille kohaselt määrusega seotud toimingute jaoks liikmesriikides välja antud dokumentide suhtes ei nõuta legaliseerimist ega muude samalaadsete formaalsuste täitmist.²²⁶

EPT väljastav ametiasutus peab jätma tunnistuse originaali endale ning väljastama taotlejale ära kirja. Lisaks on asutusel kohustus registreerida kõik ära kirja saanud isikud, et neid hiljem vajadusel teavitada tunnistuse muudatustest, tühisteks kuulutamisest või tagasikutsumisest. Väljastatud pärimistunnistuse koopiaid kehtivad kuus kuud. Peale selle aja möödumist ning pärimistunnistuse kasutamise soovi olemasolul on võimalik taotleda tunnistuse kehtivusaja pikendamist.²²⁷

3.2. Euroopa pärimistunnistuse sisu

Sisuliselt peab pärimistunnistus sisaldama infot pärandaja ning tema pärijate ning pärandiosade kohta. Pärimistunnistuse päises peab olema informatsioon pärimistunnistuse väljaandja riigi ning väljaandja asutuse kohta, dokumendi registreerimisnumber ning

²²² (EL) nr 650/2012 art 66 p 5

²²³ Pärimisseadusest tulenevate notar ametitoimingute tegemise kord §10

²²⁴ C.Hertel. lk 400

²²⁵ (EL) nr 650/2012 art 66 p 5

²²⁶ ibid art 74

²²⁷ ibid art 70 p 1

väljaandmise kuupäev. Lisaks peab tunnistust väljaandev asutus olema põhjendanud oma sobivust tunnistust väljastama. Info asutuse pädevuse näol on küll tunnistuse eesmärki mittemõjutava infoga, kuid selline informatsioon võimaldab tunnistuse alusel teise riigi ametnikul kontrollida, kas tunnistuse väljaandjal on selleks olnud juriidiline alus.²²⁸ Kuna Euroopa tasandil on loodud riikide ülene pärimisalane infosüsteem, kust on näha milline asutus antud riigis pärimismenetlust läbi viib, on tunnistuse aktsepteerijal sealt lihtne vastavat infot kontrollida.²²⁹

Tunnistuse välja andnud asutuse pädevuse määramise märkimisel on tunnistuse taotluse vormis toodud 6 erinevat varianti.²³⁰ Esimene valik on, et väljaandjal on pädevust pärimistunnistust väljastada üldise kohtualluvuse, ehk määruse art 4 alusel. Teine kuni neljas variant on, et asutusel on olnud pädevus tunnistust välja anda tulenevalt määruse art 7. Viies variant on, et asutusel oli kohtualluvus art 10 alusel, kus on toodud sätted muude kohtualluvuse juhtude kohta. Kuuenda variandi puhul on asutusel pädevus tunnistust väljastada *forum Necessitatis* põhimõtte alusel, ehk kui ühelgi liikmesriigi kohtul ei ole alust pärimisasja lahendada ning seda ei saa ka eeldada kohtuasjaga tihedalt seotud kolmandalt riigilt.²³¹

Kohustus ära märkida oma õiguslik alus tunnistust väljastada tundub autori arvates olevat mõistlik, sest olukorras, kus pärimisasja viiakse läbi vaid ühes liikmesriigis, peab olema kõigile selge ja kindel, miks just menetlus selles riigis läbi viidi. Kuigi teoreetiliselt tundub küsimus pärimismenetluse läbiviimise osas selge ning konfliktivaba, siis tuues paralleele praeguse olukorraga, saab väita, et olukorrad, kus kaks riiki soovivad ühe ja sama isiku pärimisasja läbi viia, ei ole harvad. Enamasti on see seotud sellega, et isiku vara asub mõlemas riigis ning menetlust läbiviival riigil on eelised omandiõiguse ülekandmisel pärijatele või muudele õigustatud isikutele ning pärandimaksudega seotud küsimustes.

Pärimistunnistusele peavad olema märgitud taotleja andmed. Seda ka juhul, kui pärimistunnistust taotleb juriidiline isik. Sugulus- või hõimlussideme olemasolu korral peab olema tunnistusele märgitud ka isiku side surnuga. Välja on toodud kõik erinevad võimalikud juhud ning lõpuks on jäetud tühi ruum sugulus- või hõimlussideme kirjutamiseks, on arusaamatu, miks selline informatsioon peab tunnistuses sisalduma. Liiatigi, et määruse kohaselt loetletud tunnistust taotlema õigustatud isikud ei pruugi olla surnu sugulased või

²²⁸ C.Hertel. lk 402

²²⁹ Pärimine Euroopas. Pärimisalast infot sisaldav koduleht. Kättesaadav arvutivõrgust: <http://www.successions-europe.eu/et/> (02.05.2015)

²³⁰ (EL) nr 1329/2014. EPT vormid.

²³¹ ibid EPT vormid.

hõimlased. Põhjalik taotleja andmete kirjutamine on praktikas arusaamatu üleüldiselt ka seetõttu, et notaril on kohustus arvet pidada väljastatud pärimistunnistuste ning isikute suhtes, kellele need väljastatud on.²³²

Järgmisena peavad olema tunnistusel kirjas surnud isiku andmed. Dokumendil peab kajastuma isiku täisnimi, sünniaeg, surmaaeg, rahvus, isikukood, viimane elukoht ning surmakoht. Eesti pärimistunnistusele sarnaselt, kuid paljudele teistele liikmesriikidele mitte, peab pärimistunnistusel kajastuma ka isiku perekonnaseis. Kas isik oli abielus või mitte ning milline oli tema varasuhete režiim. Vararežiimi ära märkimine siseriikliku pärimistunnistuses on mõistlik ning Eesti puhul ka nõutav. Eestis märgitakse pärimistunnistusele nii isiku abikaasa ning see, milline oli nende varasuhe.²³³

Kuna Euroopas ei ole veel perekonnaseadust puudutavad aktid ühtlustatud, võivad liikmesriigid abikaasade varasuhetele kohaldada erinevaid põhimõtteid.²³⁴ Näiteks vara, mis ühes riigis loetakse surnud isiku lahusvara hulka kuuluvaks, võib teises riigis kuuluda ühisvara hulka või vastupidi. Kuigi liikmesriigid liiguvad abieluliste suhete harmoniseerimise poole, jõustuvad muudatused alles peale vastavate regulatsioonide vastuvõtmist. Kuni vastuvõtmiseni jääb aga probleem püsima. Teiseks ei reguleerita Euroopa pärimismäärusega abielulisi suhteid. Seega on tegemist küll väga olulise lisainformatsiooniga, kuid see ei ole siduv.²³⁵ Autor leiab, et siinkohal võib tekkida huvitav olukord juhul, kui tegemist oli samasooliste isikute vahel sõlmitud abieluga.

Seejärel on kirjas info selle kohta, kas pärimine toimub testamendi või seaduse alusel. Kui pärimine on toimunud testamendi alusel, tuleb pärimistunnistusele märkida ka aluseks olnud testamendi andmed. Lisaks märgitakse ära kohaldunud õigus, mille alusel asja menetlev asutus on pärimisasja lahendanud. Sealhulgas peab olema põhjendatud, miks just see õigus ning mis sätete alusel määruks nii otsustati.²³⁶ Lisaks peab olema kirjas teave asjaolude kohta, millel põhinevad õigustatud isikute (näiteks testamenditäitja) õigused või volitused pärimisasjade ajamisel.²³⁷

²³² (EL) nr 650/2012 art 70 p 2

²³³ PärS § 171 lg 5

²³⁴ Europa.eu. Applicable law and jurisdiction in matrimonial matters. Kättesaadav arvutivõrgust: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/judicial_cooperation_in_civil_matters/116020_en.htm (02.05.2015)

²³⁵ (EL) nr 650/2012 art 1 p d

²³⁶ (EL) nr 1329/2014.

²³⁷ (EL) nr 650/2012 art 68 p j

Arvatavasti kõige tähtsam osa tunnistusel on õigustatud isikute väljatoomine. Pärismääruse art 68 k kohaselt peavad pärimistunnistusel olema välja toodud kõik pärijad või muud õigustatud isikud ning nende osade suurused. Samuti peavad olema tunnistusel märgitud iga õigustatud isiku õigused seoses pärandiga. Regulatsiooni sõnastuses ei ole tehtud vahet, kas pärandile kohalduva õiguse kohaselt saavad pärijad ja annakusaajad otse vara omanikeks või on neil vaja eraldi sõlmida vastavasisulised lepingud vara üleandmiseks.²³⁸ Siiski hiljem avaldatud pärimistunnistuse vormides annakusaaja tunnistuse lisa punktist 2 selgub, et kohustuslik on ära märkida, millistel tingimustel on annakusaaja annaku vastu võtnud. Sinna on võimalus tunnistust väljastaval asutusel kirjutada juurde, kas annaku täitmiseks on vajalik sõlmida eraldi leping või saab vara kohe annakusaaja nimele kirjutada.²³⁹ Lisaks peab pärimistunnistusel olema kirjas, kes õigustatud isikutest on pärimisest tulenevatest õigustest loobunud või need vastu võtnud. See on huvitav, sest pärimistunnistus peab olema olemuslikult dokument, mis näitab, kuidas või kellel on millised õigused seotud pärandiga, mitte milliseid kokkuleppeid on pärijad omavahel teinud.²⁴⁰

Määruse art 69 lg 2, 3 ja 4 tuleneb, et kui tunnistusele kantud isik käsutab pärandvara teise isiku kasuks, loetakse, et teine isik on astunud tehingusse isikuga, kellel oli sellise vara käsutamiseks volitus, välja arvatud, kui teine isik teadis, et tunnistuse sisu ei vasta tegelikkusele või ei teadnud sellest raske hooletuse tõttu. Tegemist on pärimistunnistuse eeldatava korrektsuse ning heas usus tegutsemise põhimõttega ning määruse mõttes huvitavate sätetega, sest sellised põhimõtted tulenevad üldjuhul pigem siseriiklikust õigusest.²⁴¹

Tunnistuse näol on tegemist dokumendiga, mille alusel võib teha pärandvara käsitlevaid kandeid otse teiste liikmesriikide asjakohastesse registritesse. Eeldatakse, et kõik tunnistusel kirjas olev on tehtud kooskõlas pärimisasjale kohaldunud õigusega ning on tegelikud. Eeldatakse, et tunnistusel märgitud isikutel on vastav õiguslik seisund ja neil pärandile tunnistuses toodud õigused.²⁴² Siinkohal tuleb arvestada, et kuna määruse art 1 p k ja l kohaselt ei kohaldu määrus asjaõiguse olemuse määramisele ning kinnis- või vallasjaõiguse registrisse kandmisele, siis kohaldub kannete tegemisele liikmesriigi siseriiklik õigus, kus kannet teha soovitakse. Seda ütleb ka määruse põhjenduste § 18, mille kohaselt määratakse registrit pidava liikmesriigi õigusega kindlaks registreerimise viis ja tingimused ning

²³⁸ C.Hertel. lk 403

²³⁹ (EL) nr 1329/2014 (vormil lisainfo annaku kohta).

²⁴⁰ C.Hertel. lk 403

²⁴¹ ibid lk 404

²⁴² (EL) 650/2012 art 69 p 2

asutused, kes vastutavad selle kontrollimise eest. Nende asutuste ülesandeks on kontrollida, kas kõik nõuded on täidetud ning vajadusel pärimistunnistuses sisalduvate andmete puudulikkuse korral küsida juurde lisadokumente.

3.3. Probleemid Euroopa pärimistunnistuse väljastamisel

Määruse VI peatükis on täpselt välja toodud kohustuslikud elemendid, mida EPT peab sisaldama. Veel täpsemini on need välja toodud eelpool räägitud EPT vormis. Sarnaselt Eesti pärimistunnistega peab EPT sisaldama informatsiooni pärandaja ja pärijate ning teiste puudutatud isikute kohta: millistes osades on kellelgi pärandvarale õigused ning punktid, mis on seotud tunnistust väljastava asutuse pädevusega ning tunnistuse ajalise kehtivusega. Määrusest tulenevad normid on välja töötatud nii, et määrust saaks kasutada kõikidel selle eesmärgiks olevatel juhtudel. Et need oleksid kõigile sobilikud, on need välja töötatud üldiselt jättes igale liikmesriigile ruumi EPT väljastamisel endale sobiliku süsteemi välja töötamiseks.²⁴³

Eesti notarite jaoks ei ole EPT näol tegemist uudse dokumendina, kuna Eesti notarite poolt väljastav siseriiklik pärimistunnistus sarnaneb tulenevalt eelpool toodust olemuslikult EPT-ga. Erinevalt Eesti pärimistunnistusest²⁴⁴ väljastab notar EPT juhul kui menetlusosalised seda soovivad ehk taotlevad.²⁴⁵ Seega võib tekkida olukord, kus notarid puutuvad kokku EPT väljastamisega väga harva. See eeldab, et notarid oleksid teadlikud EPT sisust, selle olemusest ja selle erinevustest võrreldes Eesti pärimistunnistusega. Kui siseriikliku pärimistunnistuse väljastamine järgneb pärimismenetluse läbiviimisele siis EPT taotlemisel pärimismäärusest nähtuvalt ajalist piirangut ei ole. See tähendab, et puudutatud isik võib pöörduda pärimisasja menetlenud notari poole sooviga EPT väljastamiseks igal ajal peale pärimismenetluse lõppu.

Kõigest sellest tulenevalt leiab autor, et esmaseks riigi ja notarite koja poolseks ülesandeks on välja töötada ühtlustatud ning selged juhised notaritele seoses EPT väljastamisega. Hetkel EL Teatajas avaldatud vormid²⁴⁶ on küll konkreetsed ning selged, kuid vajavad kindlasti praktikas täiendavat selgitamist ning siseriikliku Notarite Koja ning justiitsministeeriumi poolseid juhiseid nende alusel tunnistuse väljastamiseks ning sellega seonduvate toimingute (n tunnistuse registreerimine) tegemiseks. Autor leiab, et seoses pärimistunnistuse väljastamise

²⁴³ T.Szöcs. 17. Brüssel 2013. (Effects of the ECS 3.)

²⁴⁴ PärS § 171 lg 1

²⁴⁵ E.Pötter. Ettekanne. Lk 171.

²⁴⁶ (EL) nr 1329/2014.

kohustusega tuleb teha muudatused ka E-notari süsteemi²⁴⁷ ning Notarite Koja poolt hallatavasse pärimisregistrisse. Kuna sellise rahvusvahelise pärimistunnistuse väljastamine on pigem harv, leiab autor, et üle Eesti tuleks luua kindlad siseriiklikud reeglid, mis ühtiksid pärimismääruse omadega, kuid tagaksid Eesti notaritele, kes tegutsevad individuaalselt, oma tegevuses kindluse.

Eesti notarite poolt väljastatud EPT-d peaksid kajastuma ühtses registris. Registri eesmärgiks oleks tagada selgus väljastatud tunnistuste osas, sest olukorras, kus tunnistuse ära kiri kehtib vaid 6 kuud ning neid võib olla väljastatud erinevatel aegadel, on mõistlik, kui notarid registreerivad väljastatud tunnistused ja nende ära kirjad ühtses andmebaasis. Selline register võib-olla siseriiklik, mis oleks näiteks integreeritud senisesse pärimisregistrisse. Teine võimalus on luua piiriülene register, mis võimaldaks ka teise riigi ametnikel, kelle poole tunnistusega pöörduakse, kontrollida pärimistunnistuse väljastaja olemasolu ning tunnistuse väljastaja poolsete lisainfot ja dokumendi kehtivust. Sellise piiriülese registri loomine oleks töömahukas kuid aitaks kaasa õiguskindluse loomisele terves Euroopas.

EPT väljastamiseks on välja töötatud mittekohustuslikud taotluse vormid.²⁴⁸ Eelpool käsitletud vormide alusel saab puudutatud isik teha notarile taotluse pärimistunnistuse väljastamiseks. Kuna määruses on üles loetletud andmed, mida pärimistunnistus peab sisaldama, ei peaks Eesti notarid ja tunnistuse taotlejad lähtuma etteantud taotluse vormist.²⁴⁹ Seda sellepärast, et pärimismenetluslikud süsteemid on riigiti erinevad, on pärimistunnistuse taotluse vorm üles ehitatud selliselt, et see kajastaks kõiki andmeid, mida ka pärimistunnistuses tuleb käsitleda. Kuna Eesti notar väljastab siseriiklikult pärimistunnistuse peale pärimismenetluse läbiviimist, on talle üldjuhul teada ka enamik EPT kajastavatest andmetest. Need on kas kirjas pärimismenetluse algatamise avalduses või siis selgitatud välja pärimismenetluse käigus.²⁵⁰

Autori arvates oleks üheks võimaluseks integreerida EPT väljastamise taotluses sisalduvad andmed siseriiklikusse pärimismenetluse algatamise avaldusse. Pärimismenetluse algatamise avaldus esitatakse notarile pärimismenetluse läbiviimiseks. Avalduses on üles loetletud algataja andmed, pärandaja andmed, teiste puudutatud isikute andmed, vara loetelu ning vajaduse korral taotlused inventuuri läbiviimiseks või omandiõiguse tunnistuse taotlemiseks. Kõik see on aluseks notaripoolseks siseriiklikuks pärimismenetluse läbiviimiseks. Lisades

²⁴⁷ Registre ja infosüsteemide keskus. E-notar. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.rik.ee/et/muud-teenused/e-notar> (02.05.2015).

²⁴⁸ (EL) nr 1329/2014. IV Lisa.EPT taotluse vorm.

²⁴⁹ (EL) nr 650/2012 art 68 (sh alapunktid)

²⁵⁰ Pärimisseadusest tulenevate notar ametitoimingute tegemise kord § 18 lg 1

pärimismenetluse algatamise avaldusele piiriülese mõõtmise, peab seda täiustama kõikide mainitud isikute kodakondsuse ära märkimisega, notari pädevuseõigustuse ning pärandaja täpsemate andmete üles kirjutamisega. Kui surnud isiku näol on tegemist Eesti kodakondsust omava isikuga, ei ole üldjuhul pärandaja täpsete andmete üles märkimine vajalik, sest igal Eesti notaril on ligipääs ning kohustus andmete kontrollimiseks rahvastikuregistrist. Kui aga pärandaja kohta leiduvad andmed Eesti registrites on puudulikud, siis on vajalik ning põhjendatud nõuda EPT taotlejalt täpseid andmeid pärandaja kohta.²⁵¹

Sellisel juhul on peale pärimismenetluse läbiviimist õigustatud isikul lihtne pöörduda notari juurde ja teha lihtsustatud vormis avaldus EPT väljastamiseks. Kuna notarile on juba eelnevalt teada enamikud EPT sisalduma hakkavad andmed, ei pea see avaldus olema mahukas, sisaldades vaid andmeid õigustatud isiku staatuse kohta. Näiteks kinnitab annakusaaja, kes on eelnevalt kantud ka siseriiklikule pärimistunnistusele, oma soovist EPT väljastamiseks. Menetlusökonoomika seisukohast oleks selline lähenemine Eesti puhul mõistlik, sest EPT kajastuvad andmed sarnanevad Eesti pärimistunnistusel kajastuvatele. EPT väljastamisel on notari poolt eelnevalt läbi viidud siseriiklik pärimismenetlus, mille käigus on andmed pärandaja, pärandajast maha jäänud vara ning pärandile õigusi omavate isikute kohta tuvastatud.

Võrreldes Eesti pärandi ülemineku süsteemi näiteks Itaalia omaga saab väita, et Eesti süsteem on juba siseriiklikult küllaltki põhjalik. Kui Itaalias on võimalus, et pärandvara läheb üle vaikimisi ilma riigi poolse sekkumiseta, juhul kui pärija hakkab kasutama pärandaja vara²⁵², on Eestis vara ülekandmiseks alati kohustuslik läbi viia pärimismenetlus. Kuna Eestis on loodud siseriiklikult jäik ning põhjalik menetlussüsteem, siis oleks mõistlik uuendus EPT väljastamise osas sellesse integreerida. Sellisel juhul on vaja viia sisse muudatused PärSi ning PärSist tulenevate notari ametitoimingute tegemise korda. Notarid peavad pärimismenetlust tehes tuvastama küll vaid veidi enam infot, kuid olukorras, kus peale pärimismenetluse väljastamist taotletakse EPT, oleks notaril selleks juba kõik andmed olemas. Juhul, kui notaril on kahtlus olemasolevate andmete puudulikkuses, on tal alati õigus küsida taotlejalt taotluses esitatule lisainfot või siis paluda esitada lisadokumente.²⁵³

Pärimismäärus näeb ette liikmesriikide vahelise vastastikuse abistamise kohustuse seoses teises riigis asuva pärandvara väljaselgitamise ning seda puudutava dokumentatsiooniga. Vara

²⁵¹ Pärimisseadusest tulenevate notar ametitoimingute tegemise kord § 10 lg 5

²⁵² Pärimine Euroopas, alaliik Itaalia, „Milline ametkond on pädev?“ Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.successions-europe.eu/et/italy/topics/Milline-ametkond-on-p%C3%A4dev-Kelle-poole-tuleks-p%C3%B6%C3%B6rduda/> (02.05.2015)

²⁵³ (EL) nr 650/2012 art 66 p 1

asukohariik peab tunnistuse väljastaja riigi soovi alusel väljastama dokumente ja informatsiooni erinevatest registritest.²⁵⁴ Kuna ilma erimenetluseta piirüleselt tunnustatav pärimistunnistus peab olema korrektne, on mõistlik, et tunnistuse väljaandjal on võimalus pöörduda andmete kontrollimiseks otse teise liikmesriiki. Kuna pärimismenetlust viib notar läbi individuaalselt oma nime all, võib teistes riikides Eesti notarilt infotaotluste saamisel vääriti mõistmist tekkida. Siinkohal tuleks siseriiklikult luua notaritele ühised reeglid või süsteem välisriikide vastavate asutuste poole pöördumiseks. Vastasel korral võib tekkida olukord, kus iga notar pöördub endale sobilikuks peetaval viisil teise liikmesriigi asutuse poole, tekitades piiriülest õiguslikku ebaselgust.

Autor leiab, et sellist ebaselgust aitaks vältida ühtsete infotaotlusvormide loomine ning teiste liikmesriikide asutuste ja registrite kaardistamine. Eesti notarite poolt tehtud päringud teiste riikide registritesse peaksid olema ühes stiilis ning notaritel peaks olema selge arusaam kuidas neid edastada. See tähendab, et notaritele on ka antud kõikide teiste liikmesriikide peamiste registrite kontaktid. See võimaldaks notaritel lihtsamini selgitada välja abieluvaralisi suhteid, vara olemasolu ning puudutatud isikute sugulussidemeid. Eesti notari ülesanne ei ole hiljem anda pärijatele ammendavat ülevaadet ning paberil loetelu päritavast varast. Siiski on notari ülesandeks välja selgitada abikaasade varalised suhted ning teha vastavad päringud pärandaja õiguste ja kohustuse kohta.²⁵⁵ Selle eesmärgiks on menetlusosaliste teavitamine pärijate õigustest ja kohustustest. Selliste etteantud juhiste olemasolul oleks teises riigis pärandvara kaardistamine või muu vajaliku info saamine tunduvalt lihtsam ja kiirem.

EPT näol ei ole tegemist kohustusliku dokumendiga ning see väljastatakse vaid juhul, kui seda pärandi suhtes õigusi omavad isikud soovivad. Tulenevalt pärimismääruse art 62 lg 3 ei asenda EPT liikmesriigis samal eesmärgil kasutatavaid siseriiklike dokumente (Eestis siseriiklik pärimistunnistus), kuid sellegipoolest omab teises liikmesriigis kasutamiseks väljastatud tunnistus samasugust õiguslikku jõudu ka tunnistuse väljastanud liikmesriigis.²⁵⁶ See tähendab, et praktikas oleks sobilik kasutada siseriiklikult ka EPT-t. EPT-e ärakirja kehtivusaeg on 6 kuud, mis tähendab, et väljastatud pärimistunnistuse alusel on õigustatud isikul vara ümberregistreerimiseks aega pool aastat.²⁵⁷ Kuigi määruse põhjendustest see ei tulene, võib eeldada, et selline ajaline kehtivuspiirang täidab õigusselguse eesmärgi.

²⁵⁴ (EL) nr 650/2012 art 66 p 5

²⁵⁵ Pärimisseadusest tulenevate notar ametitoimingute tegemise kord §10

²⁵⁶ (EL) nr 650/2012 art 62 lg 3

²⁵⁷ ibid art 70 lg 3

Õigustatud isikud on kohustatud vara ümber kirjutama kuue kuu jooksul ning kui nad seda ei tee, on neil kohustus taotleda uus EPT ära kiri. Üldjuhul on see täiesti piisavaks ajaks vara ümber kirjutamisel. Praktikas on olukordi, kus pärandile õigusi omavad isikud ei registreeri vara enda nimele ümber, sest sellega kaasneksid neile kohustused varal lasuvate võlgade näol. Näitena saab siinkohal tuua olukorra, kus kasutuseta seisvale autole on tehtud automaatne liikluskindlustus ning selle enda nimele registreerija peab hakkama tasuma sellega seotud kulusid²⁵⁸ või pankrotis olev isik ei soovi enda nimele kinnistusregistrisse kinnisvara registreerida. Selline pärandile õigusi omavate inimeste tegutsematus ei ole küll tavapärane, kuid see on probleemiks õigusselgusele, ka siseriiklikult.

Arvestades üha suuremat riikidevahelist õigusliku harmoniseeritust ning EPT sarnasust Eesti siseriikliku pärimistunnistusega, oleks üheks võimaluseks siseriikliku pärimistunnistuse asendamine EPT. Kuigi see idee tundub radikaalne, omaks see siiski mitmeid positiivseid külgi. Kuna kõik Eesti notari poolt väljastatavad notariaalaktid on dubleeritud ka X-tee süsteemis²⁵⁹, on paberkandjal notariaalsed dokumendid minetatud osaliselt oma tähtsuse. Lisaks on siseriiklikult pärimisregistrisse peale pärimistunnistuse väljastamist kantud ka kõik pärijad. Kui notar väljastaks universaalselt nii siseriiklikuks kui ka piiriüleseks kasutamiseks kuus kuud kehtiva EPT oleks pärandile õiguseid omavatel isikutel suurem motivatsioon pärandvara enda nimele kirjutamiseks. Kuna pärimistunnistust on vaja vaid ühekordseteks toiminguteks ning peale vara ümberregistreerimist dokumenti vaja ei lähe, ei ole ka otsest vajadust selle pikemaks kehtivusajaks.

Sellise korralduse puhul oleks pärandile õigust omavatel isikutel lihtne oma õigusi realiseerida nii siseriiklikult kui ka piiriülevalt teistes liikmesriikides. Hetkel ei ole veel teada, kui palju peab EPT taotleja tasuma notari tasu. Siiski võib eeldada, et kui peab, siis tasu jääb samasse suurusjärku või kõrgemaks võrreldes siseriikliku pärimistunnistuse eest tasutavaga. Kui aga asendada siseriiklik pärimistunnistus EPT-ga oleks lõpptulemuseks väljastatav tunnistus universaalsem ning soodsam isikute jaoks, kes peavad enda õigusi pärandvarale tõendama ka teistes liikmesriikides. Siiski, kui selgub, et EPT väljastamiseks peab inimene tasuma märgatavalt rohkem, kui siseriikliku pärimistunnistuse eest, siis muutuks selline ümberkorraldus kahjulikuks isikute suhtes, kes soovivad tunnistust kasutada vaid siseriiklikult.

²⁵⁸ Liikluskindluse seadus § 60 lg 1 RT i, 11.04.2014, 1. RT I, 12.07.2014, 66.

²⁵⁹ Riigi infosüsteemide arendamise keskus. Infosüsteemide andmevahetuskiht X-tee. Kättesaadav arvutivõrgust: <https://www.ria.ee/teejuht/riigi-infosusteemi-olemus-ja-komponendid/infosusteemide-andmevahetuskiht-x-tee> (02.05.2015)

Autor leiab, et selline ümberkorraldus, kus siseriiklik pärimistunnistus asendada EPT, oleks EL-i tasandil mõistlik. Siiski võiksid sellisel juhul oma siseriiklikud pärimissüsteemid ümber reformida ka teised liikmesriigid, eesmärgiga igas riigis hakata väljastama ühetaolist ning ühtsetele nõuetele vastavat EPT-d ka riigisiseseks kasutamiseks. Autor leiab, arvestades üha suurenevat EL-i sisest õiguste ühtlustumist, oleks selline olukord tulevikus reaalne. Siseriikliku pärimistunnistuse vahetamise EPT vastu miinuseks on põhjaliku seadusandluse muutmise vajalikkus, kus Eesti oludes on mainitud alusdokumendina siseriikliku notariaalset pärimistunnistust.²⁶⁰

Autor leiab, et EPT väljastamisel on vajalik see siseriiklikult registreerida. Selleks sobiks hästi olemasolev pärimisregister. Pärimisregister on riiklik register, kuhu kantakse andmed testamentide, pärimislepingute, pärimismenetluste ning muude pärimisega seotud kokkulepete kohta.²⁶¹ Alates 01.01.2015. a hakkas pärimisregistrit Harju maakohtu asemel pidama Notarite Koda.²⁶² Pärimisregistri kandeid teevad notarid individuaalselt. See tähendab, et kui näiliselt on pärimisregister notarite koja kontrolli all, siis tegelikult on seal tehtavad toimingud delegeeritud notaritele. Kuna notarid teevad pärimisregistrisse kandeid läbi E-notari süsteemi, on iga tehtud kanne seotud kande tegijaga. Registri ebakõlade korral on vastutajaks vigase kande teinud notar.

EPT pärimisregistrisse registreerimine peaks käima samadel alustel, mis tavalise pärimistunnistuse registreerimine. Siseriikliku pärimistunnistuse puhul kantakse registrisse väljastamise aeg ja pärandaja ning pärijate andmed. EPT puhul tuleks registrisse kanda ka tunnistuse kehtivuse aeg. Piiriülese pärimistunnistuse registrisse kandmise peamiseks vajaduseks olekski selge ülevaade väljastatud pärimistunnistuse kohta, pärimistunnistuse taotleja kohta ning pärimistunnistuse kehtivuse aja kohta. Kuna EPT ärakiri kehtib vaid kuus kuud, annaks see selge ülevaate nii tunnistuse väljastanud notarile kui ka teistele notaritele või puudutatud isikutele tunnistuse kehtivuse kohta. Kui praegu kantakse pärimisregistrisse vaid pärijate andmed, siis piiriülese tunnistuse registreerimisel tuleks registris ära märkida olemasolu korral ka annakusaajad, testamenditäitjad või pärandi hooldajad, ehk kõik isikud, kellel on õigus tunnistust taotleda.²⁶³

²⁶⁰ PärS § 171 lg 1

²⁶¹ Justiitsministeerium. Pärimisregister. Kättesaadav arvutivõrgust: <http://www.just.ee/et/eesmargid-tegevused/kinnisvara-abielluvvara-parimine/parimisregister> (02.05.2015)

²⁶² Pärimisregistri pidamise, pärimisregistrisse kannete tegemise ja pärimisregistrist teabe väljastamise kord. RT I, 06.12.2013,4, RTI, 06.03.2015,37. §3 brim (notarite koda peab pärimisregistrit).

²⁶³ (EL) nr 650/2012 art 63 p 1

Kuna EPT hakatakse kasutama teistes liikmesriikides, tuleks ka Euroopa tasandil välja töötada ühtne EPT register. Sellise registri eeskujuna saaks kasutada magistritöö esimeses peatükis toodud 16.05.1972. a Baseli konventsiooni alusel loodud riigiülest testamendiregistrilt (ENRWA). Registri eesmärgiks on aidata EL-i kodanikel tuvastada, kas nende surnud lähedased on teinud testamendi olenemata riigist, kust testament tehti. ENRWA näol ei ole tegemist iseseisva registriga vaid registrite ühendusega, mis hõlmab 13 erinevat testamendiregistrilt 13 erinevas Euroopas asuvas riigis. Juhul, kui näiteks Prantsuse kodanik soovib teada saada, kas surnu oli teinud Eestis testamendi, pöördub ta ENRWA poole, mille kaudu tehakse päring Eesti pärimisregistrisse.²⁶⁴

Sellise riiklike registreid ühendava registri eelduseks on siiski olemasolevad riiklikud registrid, mida ei pruugi kõikides riikides olla. Autor leiab, et vajadus sellise üleeuroopalise registri järgi oleks vägagi põhjendatud. Tulenevalt pärimismäärusest on tunnistusel õiguslik toime kõikides liikmesriikides ilma ühegi erimenetluseta.²⁶⁵ See tähendab, et Eesti notari poolt väljastatud EPT peab olema aktsepteeritav teistes liikmesriikides ilma takistusteta. Teise liikmesriigi asutus, kuhu tunnistusega pöördutakse, peaks saama lihtsalt kontrollida tunnistuse väljastaja olemasolu, tunnistuse kehtivust ning nägema lisainfot, mida tunnistuse väljastaja on registrisse kandnud. Tegemist oleks topelt garantiiga, mis oleks vajalik Eesti notarite või muude asutuste (n Maanteeamet) jaoks, kui nende poole teises liikmesriigis väljastatud EPT-ga pöördutakse.

Tulles pärimistunnistuse väljastamise sisulise osa juurde, saab esimese probleemina välja tuua annakusaaja õiguse nõuda Eesti notarilt EPT väljastamist. EPT on mõeldud kasutamiseks pärijale, annakusaajale, kellel on vahetu õigus pärandile, testamenditäitjale või pärandi hooldajale.²⁶⁶ Pärandile õigusi omavad isikud selgitatakse välja Eesti materiaaõiguse alusel. PärSi kohaselt läheb kogu pärandaja vara kõikide õiguste ja kohustustega üle pärijale, kes on määratud annakute korral ka annakutäitja. See tähendab, et annakusaajal on õigus pärijalt nõuda välja talle määratud ese ning pärijal on kohustus annakusaajale üle anda annakuna määratud ese.²⁶⁷ See tähendab, et Eesti õiguse järgi ei oma annakusaaja annakuna määratud eseme suhtes vahetut õigust.

Siiski võib praktikas tekkida olukordi, kus annakusaaja pöördub notari poole EPT väljastamiseks. Ka siseriiklikult on annakusaajal õigus taotleda annakusaaja tunnistuse

²⁶⁴ The European Network of registers of Wills association. Kättesaadav arvutivõrgust: <http://www.arert.eu/?lang=en> (02.05.2015)

²⁶⁵ (EL) nr 650/2012 art 69 p 1

²⁶⁶ ibid art 63

²⁶⁷ PärS 5.jagu.

väljastamist. Siiski, siseriiklik annakusaaja tunnistus kajastab vaid annakusaaja nõuet pärija vastu ning ei võimalda annakusaajal kinnisvara ilma asjaõigusliku lepingut sõlmimata annakusaaja nimele kirjutada.²⁶⁸ Nagu eelpool mainitud, tunnistatakse aga mitmetes liikmesriikides annakusaaja otsest õigust pärandvara hulka kuuluvatele annakusaajale määratud esemetele. Kuna EPT kasutatakse üldjuhul teistes liikmesriikides, leiab autor, et määruse säte muutub Eesti kontekstis esmapilgul takistavaks asjaoluks annakusaajaks määratud isikul oma õiguste teostamisel teistes liikmesriikides. Määrusest ei tulene, kas notaril on piirangud EPT väljastamisel annakusaajale, kellel puudub otsene õigus pärandile.

Autor leiab, et siinkohal peaks notar välja selgitama, millises riigis tunnistust kasutada soovitakse ning milline õiguslik kord annakusaaja osas selles riigis kehtib. See tähendaks aga seda, et notar peaks olema kursis kõikide liikmesriikide vastavate annakusaajat puudutavate siseriiklike sätetega. See oleks aga vastuolus tõestamisseaduse § 18 lg 5, mille kohaselt notar ei pea selgitama isikutele välismaa õiguse sisu.²⁶⁹ Tulenevalt määruse kohalduva õiguse sätetest kohaldub pärandvara hulka kuuluvate esemete, õiguste ja kohustuste üleminekule pärijatele või annakusaajatele riigi õigus, mille pärandaja on enda pärimismenetluse läbiviimiseks valinud või kus pärandaja surma ajal elas.²⁷⁰ Eestis pärimisasja läbi viies saame väita, et selleks oleks üldjuhul Eesti õigus. Seega peaks kohalduma eesti õigus ka välisriigis vara üleminekul annakusaajale. Siiski pärimismäärusest tulenevalt ei reguleeri määrus kinnisasja õiguse registrisse kandmist. Seega läheb kinnisvara annakusaajale üle vastavalt kinnisvara asukohamaa õigusele ja reeglitele. Tuues siinkohal näiteks Itaalia, kus kinnisvara võib minna üle otse annakusaajale, leiab autor, et pärimistunnistuse väljastamine Eesti õiguse alusel välja selgitatud annakusaajale on põhjendatud. Annakusaaja võib omada välisriigis õigust vara otse enda nimele vormistamiseks.²⁷¹

3.4. Probleemid Euroopa pärimistunnistuse tunnustamisel

Määruses on üksikasjalikult ära toodud EPT taotlemise ning väljastamisega seonduv. Tunnistuse aktsepteerimist ning seal sisalduvate andmete alusel toimingute tegemist on käsitletud vaid määruse art 69. See on ka mõistetav, sest asutuse jaoks, kuhu tunnistusega pöördutakse, on tunnistus vaid tõendiks puudutatud isikute õiguste osas. Tunnistuse aktsepteerija ei pea tunnistusega läbi viima muid lisatoiminguid, kui selle alusel omandiõiguse ülekandmine. Pärimismäärusest tulenevalt on tunnistusel õiguslik toime

²⁶⁸ PärS § 172 lg 1

²⁶⁹ Tõestamisseadus. RT I 2001, 93,564. RT I, 21.06.2014. § 18 lg 4

²⁷⁰ (EL) nr 650/2012 art 22 p 1 ja art 23 lg 2 alapunkt e

²⁷¹ C.Hertel. lk 400

kõikides liikmesriikides ilma ühegi erimenetlusest. Lisaks eeldatakse tunnistusel olevate andmete õigsust ning väljastaja poolset korrektsust. Kolmandana tuleneb määrusest, et tunnistuse alusel tegutseja tegutseb heas usus.²⁷²

Kui varasemalt tuli tunnistuse aktsepteerimiseks välisriigis see üldjuhul apostillida, legaliseerida või läbida sellega mõni muu formaalsus, siis otsese õigusliku toime tunnistusele andmine vabastab tunnistuse kasutajad sellest kohustusest. Selline muudatus lihtsustab oluliselt oma õiguste teostamist teistes liikmesriikides. Siiski, kuna EPT antakse välja asukohariigi keeles, ei ole välistatud vajadus pärimistunnistuse tõlkimiseks. Eesti jaoks tähendab see seda, et EPT notari poole pöörduja peab pärimistunnistuse vaid ära tõlkima. Siinkohal tuleb arvestada ametlike tõlkeid puudutavaid õigusakte ning notari kohustuseks on veenduda, et tõlge oleks tehtud kas vandetõlgi poolt või notariaalselt kinnitatud tavatõlge.²⁷³

Tunnistuse eeldusliku õigsuse all on mõeldud, et kõik tunnistusel märgitud asjaolud, mis on kindlaks tehtud koos pärimisele kohalduva õigusega, mida kohaldatakse konkreetsetele asjaoludele, vastavad tegelikkusele. Isikul, kes on tunnistuses märgitud pärija, annakusaaja, testamenditäitja või pärandi hooldaja, eeldatakse olevat tunnistuses märgitud õiguslik seisund, õigused ja volitused.²⁷⁴ Tegemist on olulise põhimõttega, tulenedes pärimismääruse art 69 p 2, millele tunnistust aktsepteeriv ametnik saab tugineda. Kui notari poole pöördub välisriigi kodanik, kes soovib tunnistuse alusel teha näiteks kinnistamisavaldust või asjaõigusliku lepingut, peab ning saab notar tunnistust aktsepteerida kahtlemata selle sisu korrektsuses ning andmete õigsuses. See tähendab, et notar ei ole kohustatud ega pea tegema järelkontrolli tunnistuse sisulise osa üle.

Määruse alusel heas usus tegutsemise all mõeldakse seda, et tunnistusel kirjas olevatel isikutel on kõik tunnistusel märgitud õigused pärandvara käsutamiseks. Antud põhimõtte tuleneb pärimismääruse art 69 p 4 ning see tähendab, et kui pärija või annakusaaja käsutab pärandvara eeldatakse, et tal on samad õigused kui surnud vara omanikul.²⁷⁵ Selline eeldus ei kehti juhul, kui isik teadis või pidi teadma, et tunnistuse sisu ei vasta tegelikkusele. Täpselt samasugune olukord on ka isikuga, kelle kasuks vara käsutatakse. Isik, kelle kasuks vara käsutatakse, saab eeldada, et isik, kes vara käsutab, tegutseb heas usus ning tehingusse astutakse isikuga, kellel on volitus vara käsutada. Kui aga isik, kelle kasuks vara käsutati, oli teadlik, et vara käsutajal puudus käsutusõigus ning tunnistuse andmed on ebaõiged, ei laiene talle heauskliku

²⁷² (EL) nr 650/2012 art 69

²⁷³ Vandetõlgi seadus § 7 lg 1. RT I, 23.12.2013, 1

²⁷⁴ (EL) nr 650/2012 art 69 lg 2.

²⁷⁵ C.Hertel. lk 404

omandamise sätted. Mõlemal juhul loetakse heas usus mittetegutsemiseks ka olukord, kus isikud ei ole teadlikud tunnistuse tühisusest hooletuse tõttu.²⁷⁶

Üldjuhul on heas usus tegutsemise ning eeldatava korrektsuse reeglid siseriiklikust õigusest tulenevad üldised põhimõtted. Antud juhul on Euroopa seadusandja pannud need reeglid määrusesse. Kuna määrus on kohalduv kõigile liikmesriikidele, ei ole liikmesriikidel õigus nende üle vaielda ning need on siduvad.²⁷⁷ Autor leiab, et notarite jaoks on antud sätted vastustust kergendavad. Pärimistunnistuse alusel toimingute tegemisel saab notar eeldada dokumendi kehtivust, korrektsust ning pärimistunnistusest tulenevat pädevust toimingut teha. Kuna nii äriregistri kui ka kinnistusregistrisse kannete tegemine käib läbi notari, ning seda määrus ei reguleeri, on notaril siiski kohustus kontrollida korrektse tõlke olemasolu, õiguste registrisse kandmist ning vajadusel küsida/nõuda juurde lisadokumente²⁷⁸

Üheks peamiseks probleemkohaks võib saada kinnistusraamatu kannete parandamine. Määruse art 1 lg 2 p k ja l kohaselt ei reguleeri määrus asjaõiguse olemust ning kinnis- või vallasasjaõiguse registrisse kandmist, õiguslike nõudeid ning registrisse kandmise või kandmata jätmise õiguslike tagajärgi.²⁷⁹ See tähendab, et olukorras, kus annakusaaja pöördub Eesti notari poole kinnisvara enda nimele ümber registreerimiseks, on notaril õigus nõuda pärijalt ja annakusaajalt annakuüleandmise lepingu sõlmimist. Praktikast võib sellest tekkida probleeme, sest pärijate rohkuse korral võib osutada kinnistusraamatu kande muutmine kulukaks. Asjaõiguslepingute sõlmimine toimub notariaalses korras²⁸⁰ ning selle jaoks on vajalik kas isikute kohalolek või nende tahteavalduste asendamine sobiliku volikirjaga.

Sellise volikirja näol oleks tegemist lisadokumendiga, mis ei ole hõlmatud määruse reguleerimisalaga. See tähendab, et olukorras, kus küll pärimistunnis on aktsepteeritav ilma lisanõueteta, peab tehingu tegemiseks olev volikiri olema näiteks apostillitud või legaliseeritud. Tegemist ei oleks küll probleemiga notari jaoks, kuid üleüldise vastuolulise probleemina puudutatud isikute jaoks. Määruse peamiseks eesmärgiks on lihtsustada piiriüleste asjade ajamise korda, kuid näitena toodud kinnisvara omandi üleandmisel annakusaajale, muutub puudutatud isikute jaoks lihtsamaks vaid see, et nad ei pea EPT osas täitma apostillimiskohustust. Selline olukord ei ole probleemiks kui pärijad tulevad kohale annaku üleandmise lepingut sõlmima.

²⁷⁶ C.Hertel. lk 404

²⁷⁷ Ibid

²⁷⁸ (EL) nr 650/2012 art 1 p 2 alapunktid k ja l

²⁷⁹ ibid

²⁸⁰ Asjaõigusseadus § 120 lg 1. RT 1993,39,590. RT I, 08,07,2014,7

Täpselt samasugune olukord võib tekkida vastupidi välisriigis Eestis väljastatud EPT-ga, sest vallasomandi üleandmisele kohaldub Eesti õigus. Seda juhul, kui pärimisasjale kohaldus Eesti õigus.²⁸¹ Notaril on pärimistunnistuses kohustus ära märkida annakusaaja õigustega seotud tingimused ja piirangud ning seega ka pärijate poolne kohustus annakute täitmiseks.²⁸² Siinkohal on muidugi iseasi see, kas välisriigis seda kohustust näiteks krediitiasutuses raha väljastamisel või auto ümberregistreerimisel täidetakse. Eriti juhul, kui liikmesriigi siseriiklik õigus näeb ette annakusaajale vahetu õiguse pärandile. Kui aga seda nõuet täidetakse, on vajalik pärijate poolne nõusolek, mis tuleb anda registris muudatusi tegeva ameti poolt etteantud tingimustel. Kui notariaalsete toimingute tegemisel Eestis on alati nõutav rangelt vormidele vastav notariaalne või sellele vastav volikiri²⁸³, siis vallasvara ümberregistreerimisel võib üldjuhul sobida ka lihtsamas vormis nõusolek.

Üheks kinnistusraamatu ja ka äriregistriga seotud probleemina saab välja tuua nõude, et registrit peetakse eesti keeles.²⁸⁴ Tegemist mõistetava siseriiklikult õigusselgust tagava nõudega, kuid mis autori arvates läheb vastuollu määruse üldise eesmärgiga lihtsustada asjaajamist liikmesriikide vahel. Kuigi notar võib aru saada ning suhelda ka võõrkeeltes, ei tähenda see seda, et ta saaks lepingute alusdokumendina kasutada eesti keelde tõlkimata dokumenti.²⁸⁵ Dokumendi tõlge peab olema tehtud kas vandetõlgi poolt või tavatõlge notariaalselt kinnitatud vormis. Vandetõlgi tasu on kokkuleppeline.²⁸⁶ Kõik see tähendab, et enne kinnisvara enda nimele registreerimist peavad üldjuhul välisriigist tulnud osapooled leidma tõlke teostaja ning laskma pärimistunnistuse vormikohaselt ära tõlkida. Kõik see tõstab osapoolte kulutusi ning menetluse läbiviimiseks kuluvat aega.

Otseseks kinnistusregistri andmete muutmisega seotud probleemiks võib saada kinnistusraamatu seadusest (edaspidi KRS) tulenev kohustus lisada kinnistamisavalduse juurde omandiõiguse tunnistus juhul, kui asjaõigus kuulub abikaasade ühisvara hulka ning kinnistusraamatus on tehtud ebaõige kanne.²⁸⁷ Pärimisasjade puhul tähendab see praktikas seda, et siseriikliku pärimistunnistuse väljastamisel väljastab notar ka omandiõiguse tunnistuse. Omandiõiguse tunnistus väljastatakse kinnisvara kohta ning see on vajalik abikaasa õiguste kaitseks. Eriti suure jõu omandab omandiõiguse tunnistus olukorras, kus asjaõigus kuulub abikaasade ühisvara hulka, seega ka surnud isikule, kuid ametlikult on ta

²⁸¹ C.Hertel. lk 406

²⁸² (EL) nr 1329/2014.

²⁸³ Tsiviilseadustiku üldosa seadus § 118 lg 3 RT I 2002, 35, 216. RT I, 13.03.2014, 103.

²⁸⁴ Kinnistusraamatuseadus § 37 lg 1. RT I 1993, 65, 922. RT I, 05, 12.2014, 36.

²⁸⁵ KRS § 37 lg 1

²⁸⁶ VTS §14

²⁸⁷ KRS § 63¹ lg 3

registris elus oleva abikaasa nimel. Sellisel juhul on omandiõiguse tunnistuse funktsiooniks ära näidata, et ka elus oleva abikaasa nimel olev kinnisvara kuulub pärandvara hulka ning võib minna pärijate vahel jagamisele.

Kuna asjaõiguste väärtused võivad olla väga kõrged, on kinnistusraamatu kannete muutmisel oluline teada abikaasade varasuhte liiki ning varalise õiguse kuulumine pärandaja lahus- või abikaasade ühisvara hulka. Pärimismääruse kohaselt ei kohaldu antud määrus perekonnasuhetele ning abikaasade varalistele suhetele.²⁸⁸ Seega kehtib abikaasade varalistele suhetele vararežiim tulenevalt riigi õigusest, kus nad elasid ning kus oli sõlmitud nende abielu. Määruse ning pärimistunnistuse vormist tulenevalt on abikaasa olemasolul pärimistunnistuse väljastajal kohustus ära märkida abikaasade varasuhte. Siiski vormist tulenevalt ei ole väljastajal kohustust eraldi välja tuua konkreetsed õigused, mis abikaasade ühisvara hulka kuulusid. Seega leiab autor, et pärimistunnistusel olev info varasuhte kohta ei kvalifitseeruks omandiõiguse tunnistusena.

EPT-s peab olema kirjas abielu algusaeg ning abikaasade varasuhte liik. Lisaks on notaril olemas vajalik info kinnistusregistrist asjaõiguse omandamise aja ja viisi kohta.²⁸⁹ Siiski ei ole EPT väljastajal kohustust eraldi välja tuua, millised konkreetsed õigused kuulusid abikaasade ühisvara ning millised pärandaja lahusvara hulka ning kuidas need omandati. Siinkohal tuleb rõhutada, et pärimismäärus ei reguleeri abieluvaralisi suhteid.²⁹⁰ Seetõttu leiab autor, et EPT väljastamisel või aktsepteerimisel peaks EPT-d aktsepteeriv asutus nõudma lisadokumendina abieluvaralepingut või selle puudumisel väljavõtet abieluvararegistrist, mis kinnitab lepingu puudumist.²⁹¹ Seega leiab autor, et notaril on kõik võimalused omandiõiguse tunnistuse väljastamiseks, et täita KRS-ist tulenev nõue ning kaitsta vajadusel pärandaja abikaasa varalisi õiguseid. Praktikas tähendaks see seda, et enne asjaõigusega tehingu või toimingut tegemist hindab notar, kas antud juhul on vajadus omandiõiguse tunnistuse väljastamiseks ning kui on, teevad pärijad või annakusaajad notarile avalduse tunnistuse väljastamiseks.

Autor leiab, et kui sellele ei pöörata tähelepanu, võib tekkida olukord, kus abielus olnud pärandaja nimel ning testamendis annakuna kolmandale isikule määratud asjaõigus liigub täielikult annakusaaja(te) või pärija(te) omandisse, kuuludes tegelikkuses osaliselt elus olevale abikaasale. Kuigi teoorias tundub autori jaoks olevat selline lahendus võimalik,

²⁸⁸ (EL) nr 650/2012 art 1 lg d

²⁸⁹ (EL) nr 1329/2014. lk 75

²⁹⁰ (EL) nr 650/2012 art 1 lg 2 punkt a

²⁹¹ ibid art 1 lg 2 punkt l

arvestades, et notaril lasub hoolsuskohustus, saab siinkohal takistuseks REÕS ning tõestamisseadus. Nimelt rahvusvahelise eraõiguse seaduse alusel määratakse abielu õiguslikud tagajärjed selle riigi õigusega, kus oli abikaasade ühine elukoht.²⁹² Juhul, kui abikaasade elukoht on ja oli välisriigis, kohaldatakse õiguslikele suhetele välisriigi õigust. Tulenevalt tõestamisseadusest ei pea notar isikutele selgitama välismaa õiguse sisu ega tehingu maksuõiguslikke tagajärgi.²⁹³ See tähendab, et notaril ei ole kohustust kontrollida kas abikaasade varasuhetele kehtis ühis-või lahusvara suhe (kuigi EPT-s on see kirjas) ning seeläbi on võimalus, et pärandvaraks olev kinnisvara liigub pärija või annakusaaja omandisse arvestamata pärandaja abikaasa õigust osale kinnisasjast.

²⁹² REÕS § 57 lg 1

²⁹³ TÕS § 18 lg 5

KOKKUVÕTE

Euroopa parlamendi ja nõukogu määrus nr 650/2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning EPT loomist, on esimene piiriüleselt tervikuna pärimisvaldkonda reguleeriv EL-i määrus. Määrusest tulenevad selged reeglid seoses pärimisasjadele kohalduva õiguse ning kohtualluvuse määramisega. Määrus sätestab, millisel riigil on õigus pärimisasja menetleda ning millise õiguse alusel, kui surnu on liikmesriigi kodanik, kelle vara asus mitmes liikmesriigis, või kes suri ühes liikmesriigis, kuid oli teise liikmesriigi kodakondne. Lisaks reguleerib määrus otsuste tunnustamist ja täitmist.

Euroopas on piiriülene pärimisvaldkond olnud senini komplekselt reguleerimata. Seda, millises riigis või millise õiguse alusel pärimisasja lahendada, reguleerisid riikide rahvusvahelise eraõiguse sätted, mille tulemusena tuli alati jälgida *renvoi* võimalikkust. Selle tulemusena pidid asjaga tegelevad isikud tegema endale selgeks ühe, kahe või isegi rohkemate riikide vastava seadusandluse, et selgeks teha, milline õigus pärimisasjale kohaldub või kellel on pädevus pärimisasja läbi viia. Samuti on piiriüleste pärimisasjade puhul probleeme tekitanud vara pärijatele, annakusaajatele ning sundosa saajatele ülekandmine. Siiani on see toimunud vastavalt liikmesriigi õigusele. Sellises olukorras tekib probleem eelkõige kui antud õiguslikku instrumenti teises liikmesriigis ei tunnustata või tuleb selle tunnustamiseks see teises liikmesriigis kohtulikult tunnustada, lisaks eelnevalt tõlkida ning apostillida. Uue määruse rakendamisel tekib Euroopas piiriüleste pärimisasjade osas üks kindel süsteem, mis muudab liikmesriikide kodanike jaoks piiriüleste pärimisasjade ajamise selgemaks, kiiremaks ning odavamaks. Autor on seisukohal, et määruse rakendumisel muutuvad piiriülesed pärimisasjad selgemaks, kiiremaks ja loodetavasti ka odavamaks.

Kuigi pärimismenetluses kehtivad näiliselt samad põhimõtted, mis hagita menetluses, ei võimalik notarit käsitleda kohtuliku menetluse läbiviijana. Seda seetõttu, et pärimismenetlust viib läbi notar, kes ei ole kohtusüsteemi osa, vaid allub otseselt Justiitsministeeriumile. Kohus on üks kolmest võimust, notar allub täitevvõimule, olles siiski sõltumatu täitevvõimust. Erinevused seisnevadki eelkõige pärimistunnistuse ja kohtuotsuste erinevas õiguslikus jõus ning edasikaebamise võimaluses ja vigade parandamise korras.

Võrreldes pärimistunnistuse vastavust *res judicata* printsiibile leidis autor, et pärimistunnistus ei ole olemuselt lõplik dokument, ning notar saab seda uuesti välja anda ja muuta. *Res judicata* printsiibist lähtuvalt on isikul õigus pöörduda oma õiguste kaitseks vaid kõrgema,

mitte enam sama astme kohtu poole ning sama asja ei arutata enam sisuliselt uuesti läbi. Erinevalt kohtuotsusest, saab puudutatud isik vale informatsiooni sisaldava pärimistunnistuse korral pöörduda notari poole, kes viib põhjendatuse korral läbi uue pärimismenetluse ning seejärel väljastab uue pärimistunnistuse. Seega vaatab asja sisuliselt uuesti läbi sama notar. Lisaks leidis autor, et erinevalt kohtuotsusest, puudub pärimistunnistusel täitedokumendi jõud. Autor on seega vastanud küsimusele, kas notar on kohtuväline või kohtulik menetleja ning leidnud, et notar on kohtuväline menetleja. Seetõttu ei allu notar määrusest tulenevale kohtu mõistele ja notarile ei saa otse kohalduda kohtualluvust puudutavad artiklid.

Eeltoodud analüüsist selgus, et selleks, et notaril oleks võimalik määruse rakendamisel määrusest tulenevalt pärimismenetlust läbi viia, on vaja muuta ning lisada PärSi vastavad viited määruse kohtualluvust käsitlevatele artiklitele. Autori on seisukohal, et PärSi on vajalik lisada viited määruse artiklitele 4-15 ja 17 ning notar peab lähtuma pärimismenetluse läbiviimisel Eestis esmalt mainitud määruse artiklitest. Viidete lisamisega antakse notarile pädevus tulenevalt määrusest pärimismenetlust algtada ning läbi viia, moonutamata seejuures määrusest menetlusosalistele tulenevaid õigusi. Eesti õigussüsteemiga mitte kursis olev isik, kes soovib kellegi pärimisasja lahendamist Eesti notari poolt, peab saama kõiki enda määrusest tulenevaid õiguseid kasutada olenemata sellest, kas notar on määruse mõistes kohus või mitte. Autor leidis, et kõige olulisem muudatus notarite jaoks on pärimismenetluse algtamise võimalikkus tulenevalt kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimisest osapoolte vahel, millega antakse pädevus pärimismenetlus läbi viia Eesti notarile. Lisaks artiklite kohaldumine, millega reguleeritakse olukordi, kus soovitakse ühe ja sama isiku pärimismenetlust lahendada erinevates liikmesriikides või artiklid, mis annavad lahenduse olukorras, milles ei teata, millises riigis tuleks isiku pärimismenetlust läbi viia.

Viimasena käsitles autor EPT väljastamisega kaasnevaid praktilisi probleeme. Autor leidis, et kuigi info, mida EPT peab sisaldama on kirjas ka määruces, peavad notarid lähtuma paralleelselt ka EPT väljastamiseks välja töötatud vormidest. EPT väljastamise kohustuse näol ei ole notari jaoks tegemist uudse dokumendiga, sest see sarnaneb Eesti pärimistunnistusele. Siiski tulenevalt EPT rahvusvahelisest mõõtmest on dokument tunduvalt detailsem, mistõttu leidis autor, et notarid peaksid saama piisava koolituse ning selged juhendid ka tasandil EPT väljastamiseks. EPT väljastamisel võib tekkida ka vajadus uurida täpsemat lisainfot vara kohta riigist, kus see asub ning mille jaoks soovitakse EPT-d kasutada. Andmete puudulikkuse või ebaselguse korral on notaril õigus esitada vastavas riiki infotaotlus. Kuigi notarid on üksteisest sõltumatud isikud, leiab autor, et siinkohal oleks otstarbekas töötada välja ühised infotaotlusvormid ning juhised, millistele liikmesriigi

asutustele vastavad taotlusi esitada. Paika pandud juhiseid oleks notaritel lihtne jälgida ning need välistaksid segadust tekitava olukorra, kus Eesti notarid esitavad samase liikmesriiki sarnastel eesmärkidel infotaotlusi (näiteks sugulussideme teadasaamiseks), mis erinevad oluliselt üksteise sisu kui ka vormi poolest ning võivad olla adresseeritud valedale asutustele. Selline ühtne taotlusvorm aitaks kaasa ka menetluse kiiremale läbiviimisele.

Tulenevalt sarnasusest Eesti pärimistunnistuse ning EPT vahel leidis autor, et otstarbekas oleks muuta pärimismenetluse algatamise avalduse vormile kehtestatud nõudeid nii, et see täidaks ka EPT väljastamise taotluse eesmärgi. Sellisel juhul oleks notaril olemas kõik vajalikud andmed EPT väljastamiseks ning juhul, kui pärija, annakusaaja või sundosa saaja soovib EPT väljastamist, saab isik seda nõuda juba algatamise avalduses või teha hiljem notarile vastava avalduse, mis oleks oluliselt lihtsam, kui EPT taotlemise vorm. Autor leidis, et sarnaselt pärimistunnistusega, mis registreeritakse pärimisregistris, tuleks teha seda ka EPT-ga. Üheks võimaluseks on see registreerida riiklikus pärimisregistrist, kuid arvestades EPT piiriülest olemust oleks mõistlik luua piiriülene pärimisregister või EPT-de register, milles oleksid registreeritud kõik Euroopas väljastatud EPT-d. Kuna EPT ärakiri kehtib vaid kuus kuud, on registri olemasolu korral võimalik hõlpsalt kontrollida, kas EPT on väljastatud, kellele ning kelle poolt ja kas see kehtib või mitte. Autor leiab, et sellise piiriülese registri loomisel saaks kasutada ning edasi arendada juba olemasolevat ENRWA süsteemi.

Lisaks leidis autor, et kuigi EPT näol on tegemist dokumendiga, mis on aktsepteeritav kõikides liikmesriikides ilma täiendavate nõueteta, mis peaks tagama nii raha kui ka aja kokkuhoiu, peab EPT olema kinnistusraamatuga seotud toimingute puhul olema tõlgitud eesti keelde, sest kinnistusosakond aktsepteerib vaid eestikeelseid menetlusedokumente. Pärijate, annakusaajate või sundosa saajate rohkuse korral võib veel tekkida olukord, kus kõik isikud ei saa tulla teise liikmesriiki, kui nad soovivad sõlmida näiteks pärandvara jagamise või annaku üleandmise lepingut. Sellisel juhul saavad nad teha enda asukohariigis vastavasisulise volikirja. Ka antud volikiri peab olema tõlgitud, üldjuhul vandetõlgi poolt, ning vajadusel ka apostillitud. See kõik tähendab seda, et kuigi EPT kui peamine õiguseid tõendav dokument on sisuliselt aktsepteeritav ilma piiranguteta, peavad selle kasutajad selle siiski tõlkima ning vajadusel tõlkima ning kinnitama ka volikirja, mida neil läheb vaja pärandvaraga seotud lepingute sõlmimiseks. Seega leiab autor, et olukord lihtsustus vaid seoses pärimisõiguse, annakusaamise või sundosa saamise õiguse tõendamisega. Registrisse kantava vara osas aga muutusi ei toimunud, mistõttu üldine efekt pärimisasjade ajamisel võib olla oodatust väiksem.

Veel ühe probleemkohana leidis autor, et kuna määrus ei reguleeri abieluvaralisi suhteid, võib tekkida olukord, kus EPT alusel kinnisvara pärijate nimedele kandmisel jäetakse tähelepanuta abikaasade varalised suhted. Kuigi EPT-le peab vara kohta ära märkima pärandaja abielu korral selle kuulumise abikaasade ühis-või lahusvara hulka, ei anna see notarile alust väljastada vastavasisulist omandiõiguse tunnistust. Seega võib tekkida olukord, kus juhul, kui kinnisvara kuulub vaikimisi ühisvara hulka, kuid kinnistusraamatu kanne on ekslik, liigub kinnisvara pärija, annakusaaja või sundosasaaja omandisse, arvestamata pärandaja abikaasa õigust antud esemele. Seega saab kindlalt väita, et EPT väljastamise kohustusega tõusetuvad mitmed praktilised probleemid. Siiski kuna määrus ei ole veel rakendunud, leiab autor, et mitmed tõstatatud praktilised probleemid võivad leida kiire lahenduse ning lisaks võib tõusetuda probleeme, mis selguvad alles EPT kasutamisel.

Autor leidis, et magistritöö hüpotees sai kinnituse. Määruse rakendamise toob kaasa vajaduse muuta pärimisseadust ning tõstatab notarite töös lahendusi vajavaid praktilisi probleeme. Autor leidis, et hüpoteesi sisustavad probleemid said vastused. Autor leidis, et notarit ei saa käsitleda kohtuna määruse tähendusest ning sellest tulenevalt tuleb teha Eesti pärimisseadusesse vastavad viited määruse kohtualluvust puudutavatele artiklitele, et inimesed saaksid enda määrusest tulenevaid õiguseid kasutada. Lisaks tõstatab EPT väljastamise kohustus notari jaoks praktilisi lahendusi vajavaid probleeme nagu näiteks EPT väljastamise protsess ning selle väljatöötamine, EPT registreerimisega seotud küsimused ning teiste liikmesriikide asutustega suhtlemine.

Autor on seisukohal, et pärimismäärus on aktuaalne uurimisteema ja leiab, et eriti vajalik oleks sarnase uurimistöö läbiviimine paari aasta pärast, mil pärimismääruse rakendamisel ja EPT väljastamisel on tekkinud arvestatav praktika.

REGULATION (EU) NO 650/2012 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL AND THE PROBLEMS ARISING IN THE APPLICATION THEREOF AND THE OBLIGATION TO ISSUE THE EUROPEAN CERTIFICATE OF SUCCESSION IN THE WORK OF ESTONIAN NOTARIES PUBLIC - ABSTRACT

The thesis concentrates on the European Parliament and Council Regulation No 650/2012/EU on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions, acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and the European Certificate of Succession, and the problems that might arise in the application of the regulation in Estonia. Regulation is the first EU-wide legislation which aims to regulate comprehensively and specifically matters of succession. The Regulation establishes clear rules for the EU's internal cross-border succession, and development of European Certificate of Succession form providing EU citizens with a clear and simple instrument to demonstrate their legitimate rights in other Member States.

Most of succession matters in European countries are settled without litigation. For the purposes of the Regulation, the term 'court' means any judicial authority, all other authorities and legal professionals with competence in matters of succession which exercise judicial functions or act pursuant to a delegation of power by a judicial authority or under the control of a judicial authority provided that their decision have similar force and effect as a decision of a judicial authority on the same matter. Succession procedures are conducted by different authorities in different European countries. In Estonia, notaries public have the authority to conduct these procedures. It is likely that notaries public cannot be encompassed under the term "courts" within the meaning of the Regulation. The Succession Regulation is applied only to the succession of the estate of the deceased persons who have passed away on or after the 17th of August 2015. It is obvious that the adopted Succession Regulation will directly affect notaries' work in Estonia and handling the topic in master's work is essential.

Since the scope of the Succession Regulation is to include all civil-law aspects of succession, the author of the thesis concentrates mostly on the obligations of Estonian notary as an issuing authority of the European Certificate of Succession. In comparing the requirements of the Succession Regulation – the elements in the application form of the European Certificate of Succession and the obligations of an authority to verify the information therein as well as the content of the European Certificate of Succession - there are a lot of similarities with the procedures that the Estonian notaries must follow already today. The thesis will point out the major changes for Estonian notaries, after the Regulation is fully applied on the 08.17.2015.

As stated, the Succession Regulation does not bring along that many changes to the succession procedures conducted in Estonia today.

The main objective of the thesis is to show the impact the Regulation has on Estonian notaries public's work in relation to the obligation to issue the European Succession Certificate from 08.17.2015, and prior thereto to carry out succession proceedings. What changes would be needed to be made to the Estonian legislation and also offer solutions to the problems identified. As the Succession Regulation and the European Certificate of Succession (resulting from the Regulation), are new instruments in European legal landscape, the broader aim of thesis is to provide an overview of the Regulation and to describe the process of implementation of the Regulation and the obligation to issue the Certificate. The hypothesis of the present thesis is that due to the Succession Regulation, the Estonian Law of Succession Act must be amended to meet the provisions of the Regulation. Furthermore, the obligation to issue the European Certificate of Succession leads to many practical problems in the notaries public work.

The thesis analyses whether the succession procedure is a judicial one or not. There are many similarities with the procedure on petition. The principles of publicity, fair trial, effectiveness are all present in both types of procedures. Furthermore, the procedure on both occasions is inquisitory. In addition, in interpretation of a will, the notary will have the same right as court – the right of discretion, which notary generally does not have. However, there are also significant differences between the procedures. The most noteworthy are the applicability of *res judicata* and the possibility to enforce the documents. It is not possible to enforce the certificate of succession but a court ruling is enforceable. Thus, the author found that the succession procedure conducted by a notary public is an extra-judicial one. Hence, the jurisdictional provisions cannot directly apply.

Since the aim was to find an answer to the question, whether Estonian notary complies with a judicial function in dealing with succession matters, and whether thereby provisions on jurisdiction resulting from the Regulation expand here, we should compare the legal nature the court verdict and the European Certificates of Succession issued by a notary. §3, 23 of the Estonian Constitution provides that no one shall be prosecuted or punished for an act which according to the law, he has been finally convicted or acquitted. This is the principle of the prohibition of double punishment, which in Latin is called the *ne bis in idem*. This principle can be interpreted that if someone's act is in conflict with society and the final assessment is

issued by a court, once it has been issued, subsequent reassessment is legally prohibited. This is the case even if the earlier assessment proves to be wrong.

Ne bis in idem principle comes traditionally from Penal Law, and may also be *res judicata*. The author finds that, although the *ne bis in idem* principle comes from the Constitution and is being used in Criminal Law, it is also applicable by analogy to the civil processes. According to § 371 section 1 subsection 4, to which the court do not to prosecute the application, if there is in force an Estonian court verdict, or a verdict of a foreign court recognized in Estonia or pre-trial pro settlement, which is made between the same parties regarding the same object on the same basis, excluding going to the court in the same case again. The author finds that this provision defines the principle of *res judicata* under national law of civil procedure.

The author compared the accordance of the certificate of inheritance issued by the notary to the *res judicata* principle, and found that it is not a final document that could not be re-issued by a notary or changed. Based on the principle of *res judicata*, a person has every right to seek protection of his rights from a higher level of court, not the same level that has discussed the matter already. Unlike a court verdict, the person concerned, can turn for answers to the notary who has issued the certificate of inheritance. In case of a reasonable doubt, the notary initiates new succession procedures and issues a new certificate of succession. Thus, essentially the succession matter is dealt by the same notary. In addition, the author found that, opposite to the court verdict, succession certificate issued by a notary has no force of an executive document. Thus, it can be claimed that Estonian Notary is not a subject to judicial jurisdiction.

In order to comply with the Succession Regulation, the Law of Succession Act needs to be amended with references to articles 4-15 and 17.

The European Certificate of Succession is established by the Commission implementing Regulation (EU) 1329/2014 of 9 December 2014. The Regulation lays down a list of the compulsory elements for applying for the European Certificate of Succession: the forms for applying for jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession. The interested party should provide the authority issuing the European Certificate of Succession with accurate information. There is a voluntary application form foreseen for the European Certificate of Succession, but the application must contain reasonable amount of

information. The applicants for the European Certificate of Succession can heirs, legatees, the executors of wills and the administrators of the estate. Legatees have right to apply for the European Certificate of Succession only in case they have right to an item which is a part of the inheritance. One can say that the authors of the European Certificate of Succession have not over regulated the procedures of issuing the document. The Regulation provides detailed rules for the application of the European Certificate of Succession by listing the points that must be in the application, but the rules are minimal and every Member State can contribute to the form.

The European Certificate of Succession is issued in case of application by persons having direct rights on the inheritance, but it is not a mandatory document. According to the Regulation Article 62 the European Certificate of Succession does not replace any internal regulation, but has the same evidentiary effect in every Member State. It would be practical to use European Certificate of Succession also as a national certificate. The issued European Certificate of Succession would be in force for six months. It means the applicant has 6 months to demonstrate the status of their rights.

Analyzing the obligation to issue the European Certificate of Succession, the author found that although the list of compulsory elements for issuing the European Certificate of Succession, comes from the Regulation, the notaries should keep to the detailed forms for the European Certificate of Succession. The European Certificate of Succession is nothing new for Estonian notaries, as it is similar to the certificates they have been issuing for years.

As the European Certificate of Succession has much more dimensions due to its international reach, the author finds that Estonian notaries should have adequate training and clear instructions for the proceedings of issuing of the European Certificate of Succession in internal level. There might also be a necessity for additional information from the State where the property is located, and about the purpose for which it is issued. In case of sufficient data or uncertainty, the notary has the right to submit request of information to the appropriate State. Although notaries are independent entities, the author finds that, at this point it would be useful to develop common data application forms. This would avoid confusing situation where Estonian Notaries submit information requests for similar purposes in the same country (for example, information about family relationship), which differ significantly from each other in terms of content and form.

Due to the similarities between the Estonian certificate of inheritance and the European Certificate of Succession the author found that it would be appropriate to change the internal application form of initiation of succession, so that it would also meet requirements for issuing the European Certificate of Succession. This means that the notary would have all the information necessary for issuing the European Certificate of Succession in case the heir, legatee or beneficiary of the compulsory portion would apply for the European Certificate of Succession. The author found that, similarly to the national certificates of inheritance, the European Certificate of Succession should also be entered in Succession Registry. One possibility is to use the national Succession Register, but given the cross-border nature of the European Certificate of Succession it would be wise to create a cross-border Succession Register, European Certificates of Succession for all issued European Certificates of Succession in Europe. As the certified copy of the European Certificate of Succession is valid only for six months, it is easy to check to whom and by whom the European Certificate of Succession has been issued, and whether it is still in force. The author finds that such a registry could be built up on the basis of existing ENRWA system.

In addition, the author finds that the European Certificate of Succession produces its effects in all the Member States, without any additional procedures and it should contribute to both money and time savings. But there are cases where the European Certificate of Succession should be translated into Estonian as the Land Registry accepts documents only in the Estonian language. Heirs, legatees or beneficiaries of the reserved portion abundance may find themselves in a situation where all parties cannot come to another Member State, for example, to conclude division of an estate or legacy transfer agreement. In this case, they can draw a power of attorney in their country of residence. The given power of attorney must be translated by a sworn translator, and, if necessary be apostilled.

It all means that even though the European Certificate of Succession as the main document certifying the rights on succession, is acceptable without limitation, there are cases that require translation and powers of attorney, such as contracts with inheritance. Thus, the author believes that the situation simplified only in connection with the Succession Law, the legatees or the person rights to reserved portion entitlement. Another problem found by the author: since the Regulation does not regulate the matrimonial property regime, it can happen that following the European Certificate of Succession the matrimonial property relations of the spouses could be overlooked while transferring immovable property to successors. although the European Certificate of Succession should indicate matrimonial property relations of a deceased married spouse, it does not give any right to a notary to issue certificate of

ownership. Thus, a situation may arise where the estate is moving to a heir or a legatee, without taking into account the spouse's rights on the property.

Implementation of the Regulation necessitates the need for amendments in the Law of Succession Act and raises practical problems that need solutions in the work of notaries public. The author considers that notary could not be looked upon as a judge in the meaning of the Regulation and consequently there is a need for references to articles of the Regulation concerning jurisdiction in domestic legislation, so people could implement their of rights under the Regulation. Besides, the obligation to issue the European Certificate of Succession highlights many practical problems to be tackled for notaries, such as the issuing procedure and developing the European Certificate of Succession, and issues related to the registration of the European Certificate of Succession, also communication with authorities of the Member States. Consequently, the author finds that the questions with reference to the hypothesis, were answered.

KASUTATUD LÜHENDID

art	artikkel
lg	lõige
p	punkt
EPT	euroopa pärimistunnistus
EK	Euroopa Kohus
EIK	Euroopa Inimõiguste Kohus
PärS	pärimisseadus
REÕS	rahvusvahelise eraõiguse seadus
NotTS	notari tasu seadus
TÕS	tõestamise seadus
NotS	notariaadiseadus
RK	Riigikohus
TMS	täitemenetluse seadus
TsMS	tsiviilkohtumenetluse seadus
KRS	kinnistusraamatuseadus
PS	põhisseadus
Pärimismäärus	Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrust nr 650/2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist

KASUTATUD MATERJALID

Kasutatud kirjandus

1. A.Fötschl. European review of private law, The relationship of the European Certificate of Succession to National Certificates. vol 18. Issue 6. Suurbritannia. 2010. a.
2. A.Devaux. The European Regulation on Succession of July 2012: A Path towards the end of the succession conflicts of law in Europe, or not? The International Lawyer, Vol 47. Issue 2. USA, Texas. 2013.
3. C.Hertel. European certificate of succession-content, issue and effects. ERA Forum Volume 15. nr 3. Trier. 12.09.2014. a.
4. E.Andresen. State tasks of public office of notary. Tallinn. Juridica International, XVI/2009.
5. E-J Truuväli. B.Aaviksoo. O.Kask. L.Lehis. L.Madise. Ü.Madise. K.Merusk. L.Mälksoo. R.Narits. V.Olle. P.Pruks. Põhiseadus. Komm vlj, 2 täiendatud vlj, Tallinn. Juura 2008.
6. E.Pötter. Regulation (EU) 650/2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instrument in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession. Ettekanne. Civil law and justice forum. Lk 160. Brüssel. 26.02.2015.a. Kättesaadav arvutivõrgust:
http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510003/IPOL_STU%282015%29510003_EN.pdf (01.05.2015. a.)
7. E. Pötter, M. Torga. Uus Euroopa pärimismäärus ning selle koht Eesti rahvusvahelise eraõiguses ja rahvusvahelises tsiviilkohtumenetluses. Tallinn. Juridica VII/2013.
8. E.Strang. Eesti notariaat 20. Tallinn. Juridica VII/2013.
9. I.Nurmela, L.Almann, V.Tuulas, M. Vainomaa. Rahvusvaheline eraõigus. Tallinn 2005.
10. IX Riigikogu stenogramm II istungjärk, Pärimisseaduse muutmise seaduse eelnõu (131 SE) esimene lugemine. 13.10.1999. a. Kättesaadav arvutivõrgust:
http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=939808800&pkpk_aupa=1&paevakord=2000006025 (01.05.2015. a.)
11. J. Fitchen. Recognition, acceptance and enforcement of authentic instruments of the succession regulation. Journal of Private International law. Vol 8 nr 2, London.
12. K.Kersta-Vaks. Hagita menetluse üldised küsimused. Juridica. Tallinn. V/2011,
13. L.Friis. J.Parello-Plesner. Denmark caught between „ins“ and „outs“. European council on foreign relations. 24.10.2012. a.

14. M.Torga. Kohalduva õiguse ja selle sisu kindlakstegemine rahvusvahelistes eraõiguslikes vaidlustes. Juridica. Tallinn. V/2014.
15. Notaries of Europe. A European initiative for authentic acts: a project serving citizens and business. Brüssel. 02.12.2008. a. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.notaries-of-europe.eu/eu-topics/authentic-instruments> (01.05.2015. a.)
16. N.Suri, Politika Kaip Tušcia Vieta. Change in the role of notaries public? Effects of the integrational legislation on the execution of a last will and testament. Vilnius. lk 324. 26.04.2013.a. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.tf.vu.lt/dokumentai/naujienos/Renginiai/tarptautine_studentu_konferencija_2013.pdf (01.05.2015. a.)
17. P.Varul. Kaasomandi lõpetamine. Juridica. Tallinn.VII/2013.
18. T.Mikk. Pärimisõigus (õpik). Tallinn. Sisekaitseakadeemia. 2012.
19. T.Szőcs. Applicable law in succession matters. Presentation. Bucharest. 20.09.2013. a.
20. T.Szőcs. Commentary by Tibor Scöcs. Civil law, European Judicial Cooperation. Chapter 17. Brüssel. 2013.
21. The Oxford international encyclopedia of Legal History. Oxford, Volume 2, 2009. lk 9.
22. U.Liin. Pärimisõigus (õpik). Tallinn. Juura. 2005.
23. U.Lõhmus. Ne bis in idem põhimõte Euroopa Liidu õiguses. Juridica. Tallinn. IX/2009.
24. V.Naglic, „Maastrichti ja Amsterdami leping“. 05.2014. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/et/displayFtu.html?ftuid=FTU_1.1.3.html (01.05.2015. a.)

Muud allikad

1. Avaliku dokumendi legaliseerimine. Välisministeerium. Kättesaadav arvutivõrgust: <http://vm.ee/et/avaliku-dokumendi-legaliseerimine> (01.05.2015. a.)
2. Europa.eu. Applicable law and jurisdiction in matrimonial matters. Kättesaadav arvutivõrgust: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/judicial_cooperation_in_civil_matters/l16020_en.htm (01.05.2015. a.)
3. Euroopa Liidu aluslepingud. Europa.eu. Kättesaadav arvutivõrgus: http://europa.eu/eu-law/treaties/index_et.htm (01.05.2015. a.)
4. Justiitsministeerium. Pärimisregister. Kättesaadav arvutivõrgust: <http://www.just.ee/et/eesmargid-tegevused/kinnisvara-abieluvara-parimine/parimisregister> (01.05.2015. a.)

5. Määrused, direktiivid ja muud õigusaktid. Europa.eu. Kättesaadav arvutivõrgust: http://europa.eu/eu-law/decision-making/legal-acts/index_et.htm (01.05.2015. a.)
6. Notarite Koda. Avaliku dokumendi kinnitamise apostilliga. Kättesaadav arvutivõrgust: <https://www.notar.ee/19886> (01.05.2015. a.)
7. Pärimine Euroopas, alaliik Austria, „Milline ametkond on põdev?“ Kättesaadav arvutivõrgust: http://www.successions-europe.eu/et/austria/topics/Milline-ametkond-on-p%C3%A4dev_Kelle-poole-tuleks-p%C3%B6%C3%B6rduda/ (01.05.2015. a.)
8. Pärimine Euroopas, alaliik Küpros, „Milline ametkond on pädev?“ Kättesaadav arvutivõrgust: http://www.successions-europe.eu/et/cyprus/topics/Milline-ametkond-on-p%C3%A4dev_Kelle-poole-tuleks-p%C3%B6%C3%B6rduda (01.05.2015. a.)
9. Pärimine Euroopas, alaliik Rootsi, „Milline ametkond on pädev?“ Kättesaadav arvutivõrgust: <http://www.successions-europe.eu/en/sweden/topics/which-is-the-competent-authority-who-should-i-contact/> (01.05.2015. a.)
10. Registrite ja infosüsteemide keskus. E-notar. Kättesaadav arvutivõrgust: <http://www.rik.ee/et/muud-teenused/e-notar> (01.05.2015. a.).
11. Riigi infosüsteemide arendamise keskus. Infosüsteemide andmevahetuskiht X-tee. Kättesaadav arvutivõrgust: <https://www.ria.ee/teejuht/riigi-infosusteemi-olemus-ja-komponendid/infosusteemide-andmevahetuskiht-x-tee> (01.05.2015. a.)
12. Riigikohtunik Indrek Koolmeistri eriarvamus haldusasjas 3-3-1-88-13
13. Soome Vabariigi pärimisseaduse inglisekeelne versioon. Code of Inheritance. Kättesaadav arvutivõrgust: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1965/en19650040.pdf> (01.05.2015. a.)
14. The European Network of registers of Wills association. Kättesaadav arvutivõrgust: <http://www.arert.eu/?lang=en> (01.05.2015. a.)
15. Tsiviilkohtumenetluste ülevaade. Kättesaadav arvutivõrgust: <http://www.kohus.ee/et/kohtuasjade-menetlused/tsiviilkohtumenetlus> (01.05.2015. a.)
16. Uno Lõhmus. CV. Eesti teadusportaal. Kättesaadav arvutivõrgust: <https://www.etis.ee/portaal/isikuCV.aspx?PersonVID=11753&lang=et> (01.05.2015. a.)

Kasutatud kohtupraktika

Esimese astme kohus

1. HMKo 02.09.2013. 2-12-42551

Riigikohus

1. RKTkm 3-2-3-2-04
2. RKTko 3-2-1-23-08
3. RKTkm 3-2-2-1-09
4. RKTkm 3-2-1-45-09
5. RKTkm 3-2-1-42-10
6. RKTkm 3-2-1-66-10
7. RKTkm 3-2-1-25-11
8. RKTkm 3-2-1-114-12

Euroopa Liidu Kohus

1. EK 05.02.1963, C-26-62, *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration*.
2. EK 10.10.1973, C- 34/73 *Fratelli Variola S.p.A. v. Amministrazione Italiana delle Finanze (1973) ECR 981*.
3. EK 13.11.1990, C-106/89 *Marleasing SA v La Comercial Internacional de Alimentacion SA*.
4. EK 11.01.2001, C-403/98 *Monte Arcosu (2001)*.
5. EK 17.09.2002, C-253/00, *Munoz and Superior Fruiticola*.

Euroopa Inimõiguste Kohus

1. ElKo 04.06.2013, 14939/03, *Sergey Zolotukhin vs. Venemaa*.
2. ElKo 04.06.2013, 28237/03, 24386/04, 46124/07 ja 33488/1, *Gridan and others vs. Romania*
3. ElKo 12.11.2013, 42916/04, *Varniene vs Lithuania*

Kasutatud normatiivmaterjalid

1. Asjaõigusseadus. RT 1993,39,590. RT I, 08,07,2014,7 .
2. Eesti avaliku dokumendi tunnistuse ehk apostille´ga kinnitamise ja kehtetuks tunnistamise kord. RTL 2009,89,1296.
3. Eesti Vabariigi Põhiseadus RT 1992,26,349. RT I, 27.04.2011,2.
4. Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. Euroopa Liidu Teataja. C 326, 26.1.2012.
5. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012. Euroopa Liidu Teataja. L201. 27.07.2012.

6. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1215/2012. kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil-ja kaubandusajades. 12. detsember. 2012. Euroopa Liidu Teataja. L 351/1. 20.12.2012.
7. Euroopa Ühenduse liikmesriikide dokumentide legaliseerimisest loobumise konventsioon. RT II, 06.08.2013.
8. Euroopa Komisjoni rakendusmäärus (EL) nr 1329/2014, millega kehtestatakse (EL) nr 650/2012 nimetatud vormid. Euroopa Liidu Teataja. L359/30. 16.12.2014.
9. Karistusseadustik. RT I 2001, 61, 364. RT I, 23.12.2014, 16.
10. Liikluskindluse seadus RT I, 11.04.2014, 1. RT I, 12.07.2014, 66.
11. Notariaadiseadus, RT I 2000,104,684, RT I, 19.03.2015,15.
12. Perekonnaseadus. RT I 2009,65,395, RT I, 29.06.2014,104.
13. Pärimisseadus. RT I 2008, 7, 52, RT I,29.06.2014,10.
14. Pärimisseadus. RT I 1996, 38, 752.
15. Pärimisseaduse muutmise seadus. RT I 1999, 88, 807
16. Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise kord. RT I, 07.02.2014,13, RTL 2008,101,1435.
17. Pärimisregistri pidamise, pärimisregistri kannete tegemise ja pärimisregistrist teabe väljastamise kord. RT I, 06,03,2015,37. RT I,06,12,2013,4.
18. Rahvastikuregistri seadus RT I 2000, 50, 317. RT I, 15.03.2014, 42.
19. Rahvusvahelise eraõiguse seadus. RT I 2002, 35, 217.
20. Testamendiregistri loomise konventsioon RT II 2001,17,81.
21. Testamendi vormile kohalduva õiguse konventsioon. RT II 1998, 16, 28.
22. Tsiviilkohtumenetluse seadustik, RT I 2005,26,197, RT I, 19.03.2015,26.
23. Tõestamiseadus. RT I 2001, 93,564. RT I, 21.06.2014.
24. Täitemenetluse seadus RT I 2005, 27,198. RT I, 05.03.2015,5.
25. Tsiviilseadustiku üldosa seadus RT I 2002, 35, 216. RT I, 13.03.2014, 103.
26. Vandetõlgi seadus RT I, 23.12.2013, 1.
27. Äriseadustik RT I 1995, 26, 355. RT I, 19.03.2015, 45.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Karl-Eerik Jäetma

sünnikuupäev: 21.10.1990. a.

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose:

Euroopa parlamendi ja nõukogu määrus (el) nr 650/2012 ning selle rakendamisel tekkivad probleemid eesti notarite töös seoses euroopa pärimistunnistuse väljastamise kohustusega

mille juhendaja on *Dr iur* Karin Sein,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas 04.05.2015. a.